

*Reppumatkalla liberaalissa Euroopassa –
ideoita Suomen poliittiselle keskustelulle*

Ajatuspaja
Alkio

MAASEUDUN
SIVISTYSLIIITTO

Sisäily

Keskustan projekti-alkupuheenvuoro	3
1 Viisi suurta murrosta	7
1.1 Mitä keskustalaisuus ja tasavaltalaisuus ovat tänä päivänä Suomessa?	9
1.2 Tasavaltalaisuus Ranskassa ja Suomessa	12
1.3 Ranskalainen ja brittiläinen keskusta orientoituvat uudistuksiin	15
1.4 Ruotsin keskusta uudistaa, kun Suomessa reformit eivät etene	19
1.5 Suomalainen erikoisuus: työehtosopimukset ovat yleissitovat edelleen vuonna 2022	22
1.6 Työmarkkinoita, sosiaaliturvaa ja verotusta on edelleen uudistettava – Tanskan Venstre näyttää mallia	26
1.7 Hollanti nojautuu työhön ja aktiivisuuteen – Suomi kangertelee uudistustensa kanssa ja SDP luottaa valtioon	29
1.8 Norjan Venstre–ihminen on järjestelmää tärkeämpi	33
1.9 Ostovoima on turvattava ja kotimarkkinoiden arvostus kaipaa toimenpiteitä	35
2 Vallan hajautus ja desentralisaatio	38
2.1 Kuinka NATO-jäsenyys muuttaa Suomen alueiden ja maakuntien strategista asemaa?	41
2.2 Huoltovarmuus ja omavaraisuus ovat prioriteetteja	44
2.3 Lähiruuantuotannon kehittäminen on tulevaisuuden mahdollisuus	46
2.4 Energiaomavaraisuus osana kansallista turvallisuutta	49
3 Eurooppalaiset keskipuolueet kohtaavat samat ongelmat kaikkialla	53
3.1 Vapauden ja vastuun tematiikka yhdistää poliittisen keskustan	56
Lähteet	58

Politiikan muutokset ja murrokset haastavat keskustaa

Tämän analyysin perustehtävä on selvittää, mitä Suomen keskustalaiset puolueet (Keskusta, Kristillisdemokraatit ja RKP) ja ylipäättänsä suomalainen politiikka voisivat oppia eurooppalaisilta yhteiskunnilta ja eurooppalaisten keskustapuolueiden politiikalta. Ertiysisen tärkeää on ollut pohtia sitä, kuinka eurooppalaiset puolueet ovat reagoineet poliittisessa mielessä esimerkiksi työn ja työmarkkinoiden murrokseen ja hyvinvointivaltion rooliin aikakautena, jollaista aikaisemmin ei ole kohdattu.

Tarkasteltavat kaikki kuusi maata (Ranska, Iso-Britannia, Tanska, Norja, Ruotsi ja Hollanti) ovat lähtökohdiltaan Suomeen verrattuna hyvinkin erilaisia niin talouksien, kuin myös yhteiskunnallisten rakenteidenkin suhteen. Yhteistä arvopohjaa puolueiden väliltä on kuitenkin löydettävissä jopa yllättävän paljon. EU-jäsenyys ja nyt viimein toteutuva NATO-jäsenyys luovat jo institutionaalisen kehyksen, jonka sisällä kaikki maat toimivat yhteistyössä poislukien luonnollisesti Iso-Britannia, joka ei enää EU:ssa nykyisin vaikuta.

Tulevaisuuden ongelmat ovat kuitenkin kaikille valtioille samat ja meneillään oleva Ukrainan sota on niitä vain korostanut. Kaikki valtiot Euroopassa kantavat huolta niin ruuantuotannostaan, kuin energiaomavaraisuudesta edellä jo mainittujen työhön ja työmarkkinoihin liittyvien ongelmien lisäksi. Suomen tapauksessa kansalliseen turvallisuuteen liittyviä ongelmia ovat syventäneet Venäjän, Kiinan ja Yhdysvaltojen sotilaallisen ja strategisen painopisteen siirtyminen pohjoiselle pallonpuoliskolle ja erityisesti arktiselle alueelle. Viimeksi mainittu turvallisuuspoliittinen ilmiö heittää varmuudella uuden aihion myös suomalaiseen aluepolitiikkaan, johon myöhemmin raportissa palataan tarkemmalla tasolla.

Kun varsinaisesti suomalaisia poliittisia puolueita tarkastellaan isossa kuvassa, on selvää, että kaikilla on enemmän tai vähemmän kontollaan samanlaisia jo kroonisiksi muodostuneita ongelmia: ikääntyvä jäsenistö, jäsenkato ja monissa tapauksissa tietynlainen neuvottomuus kohdata tulevaisuuden ja nykyhetken yhteiskunnallisia ja poliittisia ongelmia. Puolueet ovat olleet hitaita muuttamaan ajan hengen vaatimalla tavalla. Kyky muuttua ajan hengen vaatimusten mukaiseksi, koskee nimenomaan kykyä tarjota uusia ja innovatiivisia ratkaisuja toimintaympäristössä, joka elää jatkuvassa lähes kiehuvaassa muutoksessa.

Monissa puolueissa on haettu usein pintapuolisia ratkaisuja kannatusahdinkoon vaihtamalla puolueen puheenjohtaja tai puheenjohtajisto tai keskittymällä pikkupolitiikointiin. Jo pelkästään tällaiset ratkaisut paljastavat, miten heikoissa kantimissa puolueiden oma syvä luotaava identiteettinen tai aatteellinen pohdinta on ollut. Politiikka kaipaa pintajulkisuuden, pikavoittojen, nokkelien twiittausten tai Instagram-kuvien sijaan enemmän ajattelua, pohdintaa ja vähintäänkin lähihistoriamme kriittistä läpikäymistä ja analyysiä. Viime vuosien aikana nimenomaan twiittaaminen ja somekulttuuri ovat korvanneet pohdinnan, analyysin ja terveellisen yhteiskunnallisen debatin. Tämän seurauksena suomalainen yhteiskunnallinen keskustelu on muistuttanut pitkään tilannetta, jossa on paljon puhetta, mutta kovin vähän keskustelua, kuten kielitieteilijä Janne Saarikivi taannoin hyvin totesi.

Edellä mainituilta ongelmilta eivät ole välttyneet myöskään suomalaiset keskustalaiset puolueet, jotka kamppailevat niin ikään yllä mainittujen ongelmien kanssa. Ylipäätänsä kun puolueet haavevat ja pohtivat identiteettejään, on erittäin oleellista pysähtyä miettimään: miksi kukin puolue on ylipäätänsä olemassa ja mihin suuntaan poliittinen keskusta tässä tapauksessa menee ja millä arvoilla puolueet jatkavat. Keskustalaisten puolueiden on aika määritellä itse itsensä, se ei ole Kokoomuksen, demareiden, vihreiden tai perussuomalaisten tehtävä. Poliitikassa on keskeistä päästä vaikuttamaan poliittiseen agendaan, vallata ilmatila ja johtaa keskustelua. Avainsanat ovat rohkeus, innovatiivisuus ja kiinnostava uutta luova sisältö eli poliittinen substanssi. Kun iskunkestävää suomalaista yhteiskuntaa rakennetaan, siihen tarvitaan kaikkia suomalaisia yhteiskunnallisia toimijoita. Seuraavien vuosien ja vuosikymmenten aikana Suomea kohtaa täysin ennen kokemattomat ongelmat. Velalle ja velan varaan emme voi enää yhteiskuntaamme rakentaa. Kaikki edistys ja arvonlisä lähtee työstä ja siksi työ, ja työn ympärillä olevat ilmiöt ovat tämän raportin pääosassa.

Kirjoitin raportin loppukevään ja alkukesän 2022 aikana ja haluan kiittää Maaseudun Sivistysliittoa, Ajauspaja Alkiota ja Pauliina Maukosta erinomaisesti sujuneesta yhteistyöstä. Toivon, että raporttini antaa uusia eväitä keskustalaisten puolueiden lisäksi myös muille suomalaisille poliittisille puolueille tarkastella kriittisesti omaa toimintaansa niin politiikan sisältöjen, kuin konkreettisten poliittisten aloitteidenkin suhteen.

Helsingissä 30.06.2022

Muutoksen tuulten puhaltaessa

Pekka Väisänen

"Työ pitää loitolla kolme vitsausta: tylsyyden, paheen ja tarpeen"

Voltaire, Candide (1759)

Viisi suurta murrosta

Analyysissä keskitytään viiteen teemaan, jotka kaikki ovat tällä hetkellä enemmän tai vähemmän akuutteja ongelmia tai haasteita niin Suomessa, kuin muualla Euroopassa. Ensimmäinen käsiteltävä teema liittyy työhön ja työelämän muutokseen. Käsitteenä työ ja työn tematiikka ovat ikuisia teemoja, joiden merkitystä talouden moottorina ja yksilön elämän merkityksellistäjänä ei voi koskaan korostaa liikaa. Länsimaissa demokratioissa ja kulttuureissa työ on perinteisesti ohjannut ihmisen paikkaa yhteiskunnassa ja työ on toiminut myös elämää koossa pitävänä järjestelynä, ansainnan ja itsetunnon lähteenä kuten Juhana Vartiainen (2019) toteaa (Vartiainen 2019, 203). Työttömyys puolestaan on toiminut päinvastaisena ilmiönä eli rikkonut pahimmillaan ihmisen identiteetin, omanarvontunnon ja jopa sosiaaliset suhteet. Kuuluisan valistusfilosofi Voltairen (1759) *Candide* romaanin sanoi: ”työ pitää loitolla kolme suurta vitsausta: paheen, tylsyyden ja tarpeen”.

Kaikissa länsimaissa ollaan siirrytty myös enemmän tai vähemmän riskiyhteiskuntiin, joissa perinteisten instituutioiden asema (perhe, ammatit, kirkko, suuryritykset, uskonto, puolueet, ay-liike) on vähintäänkin rapautunut. Työpaikan säilyminen paikallisella tai kansallisella tasolla ei ole enää kiinni siitä, kuin yritys esimerkiksi Suomessa pärjää. Yrityksen olemassaoloon ja riskeihin vaikuttavat elementit ja ilmiöt jotka tulevat globaaleilta markkinoilta, globaalien uhkien muodossa. Hyvänä viimeisenä esimerkkinä tästä on edelleen riehuva Covid-19 pandemia, mutta siihen liittyy myös ilmastonmuutos ja muut ympäristöongelmat, joihin paikallisella tasolla tehtävät ratkaisut eivät vaikuta oikeastaan lainkaan.

Samalla riskiyhteiskunnissa työ ja työn tematiikka ovat olleet muutoksen keskellä, koska tulevaisuudessa on hyvin todennäköistä, että jokaisen kansalaisen työura muodostuu useista ammanteista ja työtehtävistä. Jatkossa tehdään entistä vähemmän perinteistä palkkatyötä, ja varsinkin entistä useamman asiantuntijan ansiot tulevat useammasta lähteestä. Kaikkien näiden muutosten myötä, olisikin oleellista tarkastella millaisia pätevyysvaatimuksia erilaisiin työtehtäviin Suomessa asetetaan. Tällä hetkellä suomalaiset työmarkkinat ovat säädelty lähes äärimmäisyyksiin asti. Suomessa ollaan ajautettu tilanteeseen, jossa maalaisjärjen sijaan vaaditaan hygieniapassi, jotta esimerkiksi voileivän tekeminen ravintolassa onnistuu viranomaisien vaatimusten mukaisesti. Akaateemisessa maailmassa puolestaan esimerkiksi lukion aineenopettajan opettajan pätevyysvaatimukset lähentelevät toista ääripäätä, muodostaen merkittävän tulpan esimerkiksi tapauksessa jossa hakija on kiinnostunut esimerkiksi pidempiaikaisesta aineenopettajan sijaisuudesta.

Työhön ja siitä maksettavaan palkkaan liittyy myös ostovoima ja sen hupenemiseen liittyvä problematiikka, joista on tullut laukkaavan inflaation myötä huolen aihe numero yksi oikeastaan kaikkialla maailmassa. Suomalainen palkanmuodostus on ylipäättensä yksi Euroopan jäykimpiä ja sen eteen ei olla tehty riittävästi ajan hengen vaatimia muutoksia. Palkanmuodostus liittyy luonnollisesti myös laajemmin suomalaisiin työmarkkinoihin, jotka ovat yleissitovuuden seurauksena Pohjoismaiden jäykimmät ja toimintaympäristön muutosten eivät siten enää vastaa työmarkkinoiden todellisia tarpeita.

Pohdin raportissani myös talouskasvun tematiikkaa ja sitä, millaista kohtuullinen kasvu on ja millainen kohtuullinen yhteiskunta itse asiassa tulevaisuudessa on. Eduskuntavaaleissa 2019 Keskusta linjasi kasvu- politiikan niin sanotun osaavan kasvun kautta: ”osaava kasvu on myös osallistavaa kasvua. Kaikilla on oikeus ja velvollisuus olla voimiansa mukaan rakentamassa yhteiskuntaa. Jokaisella on myös oikeus saada osansa kasvun tuloksista”. (Keskusta 2019). Kohtuullisessa yhteiskunnassa myös vauraus jakaantuu tasaisesti, sen sijaan että vauraus kasaantuu harvojen käsiin. Tämä perinteinen distributio nousee esiin itse asiassa lähes kaikkien tarkasteltavien puolueiden kohdalla.

Neljäs käsiteltävä suurehko teema on hajauttaminen vastaan keskittävä politiikka, jonka ympärille Suomen tapauksessa rakentuu Ukrainan sodan myötä myös kiinnostava turvallisuuspoliittinen elementti erityisesti Pohjois-Suomen ja Itä-Suomen suhteen. Tätä asetelmaa avataan ja verrataan tarkemmin Pohjois-Norjan tapaukseen, jossa maan pohjoisimmat osat ovat olleet merkittävien infra- ja strategiahankkeiden kohteena viimeisen vuosikymmenen ajan. Taustalla on vaikuttanut nimenomaan Pohjois-Norjan strategisen aseman merkityksen korostuminen osana suurvaltojen hegemonista kamppailua arktisella alueella. Teamana itse hajauttaminen jää kuitenkin usein ää- nestäjälle vieraaksi. Keskittämispoliitilla voidaan tarkoittaa perinteisesti asetelmaa, jossa alueiden ja maakuntien intressit ja vallan käyttö ovat ristiriidassa esimerkiksi pääkaupungin tai muiden suurempien keskusten kanssa. Kaksi vuotta kestänyt pandemia on vähintäänkin vaikuttanut joihinkin perinteisiin poliittisiin jakolinjoihin, kuten maaseudun ja kaupungin väliseen suhteeseen. Poliittisessa keskustelussa niin sanotusta keskittämispoliitikasta olisi viimeistään nyt hyvä käydä harkitsevaa keskustelua: mitä keskittämällä eri poliittiset puolueet ajavat takaa ja miksi?

Usein hajauttamiseen liittyy jopa pelkoja työpaikkojen tai valtion virastojen pakkosijoittamisista maakuntiin tai alueille, jonne kukaan ei halua muuttaa. Pandemian seurauksena yleistynyt etättyö on muuttanut tätäkin asetelmaa: maakunnissa osa-aikainen asuminen ei ehkä olekaan enää täysin mahdollinen idea, kuin mitä se oli aikana ennen pandemiaa. Pandemian seurauksena monissa asiantuntijatehtävissä siirryttiin joko täysin tai osittain etättyöhön. Asetelma kaupunki vs.maaseutu sai aivan uudenlaisen ulottuvuuden, kun lomamaisemasta tuli kuukausiksi työympäristö, jossa erilaisten palveluiden saatavuudelle myös loma-ajan ulkopuolella tuli tarvetta. Moni kaupunkilainen saattoikin havahtua tapahtuneeseen ilmiöön: kaupungistuminen ja alueiden intressit eivät olekaan sovittamattomat tai vastakkaiset. Kumpakin tarvitaan.

Raportin viides laaja teema liittyy huoltovarmuuteen ja ruuantuotannon omavaraisuuteen. Mitä esimerkiksi kaupungeissa voitaisiin tehdä esimerkiksi sen eteen, että ruuantuotannon suhteen ainakin osa tuoreista elintarvikkeista kyettäisiin tekemään kaupungin välittömässä läheisyydessä? Aihe on saanut toistaiseksi hyvin vähän huomiota, mutta Ukrainan sodan seurauksena myös ruoka- ja huoltovarmuuteen kaupunkien tasolla kiinnitetään jatkossa huomattavasti enemmän huomiota. Raportin viidennen teemaan, koskien huoltovarmuutta ja kansallista turvallisuutta liittyy myös energian tuotanto. Tällä hetkellä on selvää, että ydinvoimasta ylipäättensä halutaan pitää jatkossa kiinni ja kehittää sitä edelleen tehokkaana ja toimintavarmana energiantuotannon muotona mm. pieniydinvoimaloiden kautta.

Edellä mainittujen teemojen ja murrosten lisäksi raportissa pohditaan tasavaltalaisuuden olemusta ja tasavaltalaisuuden käsitettä, joka ei ole suoraan tekemisissä edellä mainittujen murrosten kanssa. On kuitenkin tärkeää palauttaa mieleen se, mitä tasavaltalaisuus tänä päivänä tarkoittaa. Kysymys on valtiomuotomme poliittisen DNA:n ydinarvoista, jonka päälle vasta myöhemmin rakennettiin ja synnytetään hyvinvointivaltio. Suomen Pankin pääjohtaja Olli Rehnin keväällä ilmestynyt teos Onnellisten tasavalta avasi tasavaltalaisuutta varsin kiinnostavalla otteella. Vertailumainana tasavaltalaisuuden pohdinnassa ovat Ranska ja Suomi, joiden valtio-opillisessa historiassa on useita kiinnostavia yksityiskohtia, jotka ovat jääneet julkisuudessa hyvin vähälle huomiolle.

1.1 Mitä keskustalaisuus ja tasavaltalaisuus ovat tänä päivänä Suomessa?

Useiden politiikan asiantuntijoiden mukaan keskitien politiikka on eurooppalaisittain kriisissä. Äärivoimat valtaavat poliittista tilaa ja keskustapuolueiden pelitila on monin paikoin ahdas. On kuitenkin vahvasti ennenaikaista olettaa, että keskiryhmien politiikalle ei olisi tilausta. Väittäisin jopa, että nykyinen kaoottinen aikakausi suorastaan huutaa pragmaattisen ja ratkaisukeskeisen politiikan ja aatemaailman perään, jossa keskustalaisella ajattelumaailmalla on edelleen oma paikkansa.

Aivan aluksi on hyvä määritellä mitä keskustalaisuudella itse asiassa tarkoitetaan? Juha Kuisma (2019) lähestyy keskustalaisuutta kiinnostavalla tavalla. Kuisma käyttää keskustalaisuudesta metaforaa tai assosiaatiota, jossa hän seuraa rakennustyömaan mittauskäytäntöjä. Kuisman mukaan on mahdotonta määritellä oikeistoa ja vasemmistoa, ellei ensin kiinnitä keskiliinjaa. Tämä on kriittinen kohta, koska juuri tässä tarvitaan mittapisteitä, jonka jälkeen on mahdollista puhua oikeistosta ja vasemmistosta. Kuisma huomauttaa edelleen, kuinka keskustasta on mahdollista havainnoida kestävän politiikan kannalta ratkaisevan tärkeä peruslähtökohta: maailman monimuotoisuus. Maailma ei ole monoliittinen ja siitä lähtee moninaisia tulkintoja. Maailma on myös täynnä pieniä ja suuria pisteitä ja juuri näiden välisten suhteiden ymmärtäminen edustaa, sekä suhteellisuudentajua, että viisautta, joiden varaan maailmaa ja yhteiskuntaa voidaan rakentaa. Oikeutettuja mielipiteitä on yhtä paljon, kuin esittäjiä ja jokaisen ihmisen näkemys maailmasta on perusteltu, koska se nojautuu hänen omaan kokemukseensa. (Kuisma 2019, 13.)

Kuisma korostaa keskustalaisuuden ytimessä olevaa ajatuksen liikettä, tapaa lähestyä todellisuutta, joka säilyy samana. Toisin sanoen keskustalaisuus on itsenäistä ajattelua ja pohdintaa, jossa ei mukauduta tai alistuta ennalta määrättyihin päätöksiin tai käsityksiin. Viimeksi mainitussa lähestymistavassa on paljon yhteistä maaperää yhden tämän raportin kannalta kiinnostavan poliittisen johtajan Ranskan presidentin Emmanuel Macronin ajattelun kanssa. Macron suhtautuu kriittisesti perinteisiin ideologioihin ja sieltä johdettuun dogmaattiseen politiikkaan. Kuten Kuisma, myös Macron uskoo ismien ja ideologioiden sijaan yksilön omaan ja itsenäiseen kykyyn ajatella ja muodostaa kanta kulloiseenkin poliittiseen tai yhteiskunnalliseen kysymykseen. (Kuisma 2019, 14. Macron viite)

Keskustaradikaali kulttuurivaikuttaja Aku-Kimmo Ripatti määritteli puolestaan keskustalaisuuden anarkosyndikalismista ja sosiaaliliberalismista kautta. Anarkosyndikalismi tarkoittaa pitkälle vietyjä itsehallinnon muotoja, kansalaisyhteiskunnan desentralisaatiota, joka perustuu itsenäisiin kansalaisjärjestöihin, ammattiliittoihin ja yleensä yhteiskunnallisten toimintojen sisäiseen autonomiaan. Sosiaaliliberalismista ydintä oli taas se, että yhteiskunnallisiin epäkohtiin tuli puuttua, jotta vapauden tematiikka olisi mahdollista ylipäättävästi toteuttaa. Sosiaaliliberalismin käsitteessä vapaudella ei ole ylipäättävästi merkitystä, jos ihminen on kykenemätön toteuttamaan itseään, intressejään ja

mielihalujaan. Vapauskäsityksen suhteen sosiaaliliberalismi lähestyykin täten positiivista vapauden käsitystä, jota mm. Isaiah Berlin tutki aikoinaan. Viimeksi mainittu elementti liittyy esimerkiksi itsensä sivistämiseen ja kouluttautumiseen. Kumpikaan näistä ei saanut olla riippuvainen varallisuudesta.

Kun suomalaisen keskustalaisuuden ydintä pohditaan edelleen, on hyvä muistaa myös kansanliikkeen ekologinen tausta. Jossain määrin voidaan jopa sanoa, että Keskusta on Suomen ensimmäinen oikea ympäristöliike, johon yleensä vihreät ovat ohuen historiansa kautta liitetty. Kolmanneksi keskustalaisuuteen liittyy Kuisman mukaan distributismi, jossa sanoudutaan yksi selitteisesti irti sosialismista, että kapitalismista. Distributismin mukaan yhteiskunnan onnistumista voidaan arvioida siten, miten omistus jakautuu kaikkien kansalaisten kesken. Distributismiin liittyy keskeisesti myös pienrytityyden korostaminen, sekä kodin ja perheen arvostus. Tietyllä tavalla kysymyksessä on myös maailman ensimmäinen kolmannen tien politiikka, jonka kanta-isänä pidetään yleisesti Anthony Giddensiä tai Amartya Seniä. Vuosisadan alussa Santeri Alkion, Keskustan henkisen isän lähipiiriin kuulunut Matti E. Mäki katsoi sen aikaisen Keskustan edustaneen kolmatta tietä, sen aikaisessa viitekehityksessä, jossa yksityisyritteliäisyys oli kannatettavaa, mutta vähäväkistä kansanosaa ei saanut jättää vaille huomiota. (Kuisma 2019, 21, 27, 29–30.)

Kun puolestaan tasavaltalaisuutta tarkastellaan, on hyvä pohtia ensiksi mitä tasavaltalaisuus alun perin tarkoitti? Taina Keinänen (2015) mukaan tasavaltalaisuuden eli republikanismin juuret ovat antiikin Roomassa, jossa latinankielinen sana *res publica* merkitsi julkista asiaa. Valtiomuotona roomalainen tasavaltalaisuus oli lähtökohdiltaan aivan erilainen, kuin mitä esimerkiksi Rooman keisarikunta edusti. Tasavaltalaisuus edellytti ja edellyttää edelleen kansalaisten aktiivista osallistumista julkiseen ja valtiolliseen elämään, jossa yhteinen hyvä kansakunnan eheys olivat prioriteetteja ja ohittivat näin ollen yksilön intressit. (Keinänen 2015.)

Käytännössä tasavaltalainen konteksti luo pohjan kansalaisyhteiskunnan syntymiselle ja kolmannen sektorille, joka myös muodostaa samalla demokratian yhden tärkeimmistä elementeistä. Kuninkaallisen ylhäältä alas mallin sijaan demokratia ja kansalaisten yhteinen osallistuminen yhteiskunnan pyörittämiseen lähtee ajatuksesta alhaalta ylös. Näin synnytetään aitoa luottamusta kansalaisten välille. Ranskan kaikkien tasavaltojen historiassa tämä kriittinen vaihe on jäänyt kehittymättä ja tässä vaikuttaa paljon maan pitkä kuninkaanvallan aikakausi ja tiukan keskitetty hallinto. Esimerkkinä tästä on mm. paikallisten viranomaisien asema, joka on aina ollut toisarvoisessa asemassa keskushallintoon nähden (Macron 2017, 236.)

Tasavaltalaisuudessa on kysymys siis hallintotavasta, joka perustui ja perustuu julkiseen keskusteluun ja erilaisten vaihtoehtojen huolelliseen puntarointiin kaikille yhteisessä tilassa (ks. esim. Kylmäkoski 2000, 3). Nykyisin demokratiateorioissa puhutaan ylväästi myös deliberatiivisesta demokratiasta, joka tarkoittaa harkitsevaa demokratiaa. Toisin sanoen kaikki päätöksenteko perustuu kaikille avoimeen julkiseen keskusteluun, jossa paras argumentti voittaa ja kaikki päätökset ovat kumottavissa, jos toisin osoitetaan. Joka tapauksessa tasavaltalaisuus pitää sisällään myös kansalaisyhteisyyttä, jossa oikeudet ja velvollisuudet ovat sulassa sovussa keskenään. (Keinänen 2015.)

Kun tasavaltalaisuuden diskurssia tarkastellaan suomalaisittain, huomio kiinnittyy erityisesti sisäisen eheyden ja yhteiskunnallisen tasa-arvon vaalimiseen myös laajemmassa mielessä. Kun puhumme suomalaisen tasavaltalaisuuden, yhteiskunnan ja kansakunnan eheydestä on syytä nostaa esiin J.V.Snellmannin ajatukset mistä näissä kahdessa tavoitteessa ja arvossa on viime kädessä kysymys. Snellmannilaisessa ajattelussa kansallinen ja sisäinen eheys ovat päättymätön prosessi, jossa kansakunnan perusedellytykset ovat yhteinen kieli, kulttuuri, henki ja koulutus. Kieli ei ole ainoastaan väline ajatusten muotoilemiseksi, vaan koko kansakunnan ajattelu on rakennettu yhteiseen kieleen. Yhteiskunnallisessa eheydessä on kysymys myös tapojen ja traditioiden siirtymisestä sukupolvelta toiselle ja tässä koulujärjestelmällä on keskeinen rooli. Sivistys- ja koulujärjestelmän rapautuminen on ensiaskel kansakunnan henkiseen taantumiseen ja yhteiskunnalliseen fragmentoitumiseen.

Tasavaltalaisuuden ja suomalaisen demokratian syvintä olemusta miettiessä, erityisesti tulevaisuutta silmällä pitäen, on hyvä huomioida peruslähtökohta: kansakunnan, mutta myös tasavaltalaisuuden yhteen sitova liima arvoineen ja traditioineen ei siis synny tyhjiössä. Kansakunnan ja tasavaltalaisuuden eteen tehdään töitä joka päivä ja sitä ylläpidetään ja vaalitaan erityisesti tulevia sukupolvia silmällä pitäen. Kuten Santeri Alkio totesi aikoinaan: ”ihmisyys ja sen kehitystarve on asetettava kaiken valtiollisen ja yhteiskunnallisen toiminnan pohjaksi” (Kuisma 2019, 130). Kääntäen voisi ajatella, että kaikkien edellä mainittujen elementtien rapautuminen murentaa myös pala palalta kansakunnan perusedellytyksiä, joista ehkä viimeisimpänä kaatuu edellä mainittu sivistys. Ei ole lainkaan liioiteltua sanoa, että sivistyksen rapautuminen on myös lopun alkua itse kansakunnalle, sen kulttuurille ja sen identiteetille. Siinä samassa rytäkässä taipuvat ja haihtuvat myös tasavaltalaisuuden ja snellmanilaisuuden ihanteet.

Suomessa tasavaltalaisista arvoista ei puhuta juurikaan suoraan, vaan ne tulevat lähinnä demokratian ja hyvinvointivaltion kautta. Suomalainen valtio-opillinen perinne tietyllä tapaa väistää ja ohittaa tasavaltalaisuuden ja tyytyy tarkastelemaan yhteiskuntaa hyvinvointivaltion ja edustuksellisen demokratian kautta. Asetelma on sinällään kummallinen, kuten Olli Rehnin pohdinnat Onnellisten tasavalta teoksessa nostavat hyvin esiin.

Rehnin hiljattain ilmestyneessä teoksessa tasavaltalaisuus ulottuu valtiomuotokysymyksiä huomattavasti laajemmalle. Rehnin mukaan tasavaltalaisuuden lähtökohdat ovat vuoden 1905 suurlakossa ja vuoden 1906 eduskuntauudistuksessa, joihin keskeisesti liittyy pohjoismainen kansanvalta, parlamentarismi, oikeusvaltio, hyvinvointiyhteiskunta ja liberaali demokratia. Luonnollisesti Rehnin ajattelussa nousee esiin myös tarkemmin poliittisten instituutioiden asema ja vaikutus jatkuvuuden takaajana ja väärinkäytösten torjuna. Rehn muistuttaa edelleen Suomen ensimmäisestä hallitusmuodosta, joka oli poliittinen kompromissi eduskuntauudistuksessa muotoutuneen kansanvallan ja itsevaltaista perinnettä heijastelevan presidentinvallan välillä. (Virtanen 2022.)

Instituutioiden kysymyksessä Rehnin painotukset kuitenkin poikkeavat tasavaltalaiskeskustelulle tyypillisestä hengestä. Johtajien vallan vartioimisen sijaan hänen ensisijaisena huolenaiheenaan on hallitsemisen ja toimeenpanovallan tehottomuus, joka haittaa yhteiskuntapoliittisten uudistusten tekemistä. Tämä johtuu hänestä erityisesti Suomen pirstaleisesta poliittisesta kentästä ja hajanaisista koalitiohallituksista sekä hallinnon hajanaisuudesta ja heikosta koordinaatiosta. Ongelmia syventävät myös työmarkkinajärjestöjen erimielisyydet ja perustuslain liian tiukka tulkinta. (Virtanen 2022.)

Rehnin mukaan ulkoparlamentaarisen vallankäytön ongelmat nousevat suomalaiseen keskusteluun yleensä vain lakon uhkien vyöryessä päälle. Muutoin tästäkin ongelmasta tavataan vaieta tai keskustelu juuttuu hedelmättömäksi riitelyksi työntekijöiden oikeuksista mukaan lukien poliittiset lakot. Julkisten menojen leikkaaminen on ollut kuluneen hallituskauden aikana mahdollon tehtävä. Ay-liike on pitänyt tarkasti huolen siitä, yksikään heille epämiellyttävä työmarkkinauudistus ei etene. Rehnin mukaan työmarkkinapolitiikassa pitäisi kyetä luomaan yhteinen tilannekuva, jota tällä hetkellä harvemmin löydetään. Tässä suhteessa työmarkkinaosapuolet voisivat luottaa Rehnin mukaan esimerkiksi Suomen Pankin asiantuntijoihin. (Virtanen 2022, Wahlroos 2019, 10.)

Seuraavassa alaluvussa käsitellään ja vertaillaan tasavaltalaisuutta Ranskan ja Suomen välillä. Ranskassa tasavaltalaisuuteen on kytkeytynyt usein myös kliseisiä piirteitä, kuten presidentti Emmanuel Macron osoittaa. Myös Suomen ja Ranskan poliittinen vaihtokauppa perustuslain muutosten ja vaalitavan kehittymisen suhteen on kiinnostava valtio-opillinen elementti.

1.2 Tasavaltalaisuus Ranskassa ja Suomessa

Kuten edellä nousi esiin, nykyisen Ranskan viidennen tasavallan hengessä ja arvoissa on siis kaikuja aina kuninkaanvallan ajoista lähtien. Kansan suussa puhutaan yleisesti tasavaltalaisesta monarkiasta, koska presidentin valta-oikeudet ovat Euroopan mittakaavassa laajat ja presidentti-instituutioon kohdistuu usein huomattavan suuret odotukset kansakunnan johtajana ja suunnan näyttäjänä. Presidentin aseman laajojne valtaoikeuksineen hyväksyy myös suurin osa Ranskan poliittisesta eliitistä. Ainoastaan Jean-Luc Mélenchonin johtama äärivasemmisto suhtautuu kriittisesti nykyiseen perustuslakiin ja samaten presidentin asemaan vallan kahvassa. Mélenchon haluaisi luoda kuudennen tasavallan, jossa presidentin valtaa siirrettäisiin tasavaltalaisessa hengessä parlamentille. (Mélenchon 2017, Mélenchon 2022, Macron 2017, 222, Väisänen 2022)

Emmanuel Macronin mukaan keskusteluun tasavaltalaisuudesta Ranskan tapauksessa on liittynyt usein myös kliseiseksi osoittautuneita piirteitä, joita on syytä tarkastella tänä päivänä kriittisellä otteella. Kaikki mikä yhteiskunnassa on hyvää ei ole tasavaltalaisia ja kaikki tasavaltalaisuus ei välttämättä ole aina hyvää ja onnistunutta. Tällä arviolla Macron viittaa Ranskan historian kyseenalaisiin ilmiöihin ja tapahtumiin, jolloin ranskalaista yhteiskuntaa on ravisteltu erilaisten skandaalien muodossa. Esimerkkeinä Macron mainitsee naisten myöhäisen äänioikeuden, aborttilainsäädännön, kuolemanrangaistuksen voima-saolon vuoteen 1981 saakka, sekä kapteeni Dreyfusin tapauksen, joka oli skandaali ranska-laiselle oikeusvaltiolle, kun syytön upseeri lähinnä juutalaisen taustansa vuoksi tuomittiin maanpetturuudesta vankeuteen. (Macron 2017 41–43.)

Macronille tasavaltalaisuus on missio ja prosessi, joka ei tule koskaan valmiiksi ja johon tälläkin hetkellä kohdistuu erilaisia sitä hajottavia ilmiöitä ja ongelmia. Näillä Macron viittaa islamisteihin, joilla ei ole Ranskalle, ranskalaiselle yhteiskunnalle ja tasavallalle mitään erityistä tarjottavaa. Toi-saalta tasavaltaa horjuttaa myös äärioikeiston edustama nostalginen eiliseen kurkottava politiikka, jonka avulla ei ole mahdollisuutta luoda mitään uutta (Macron 2017 41–43.)

Väitöskirjatutkija Joonatan Virtasen (2022) mukaan tasavaltalaisuudessa niin Ranskassa, kuin Suomessaakin, on ollut alun perin kysymys itsevaltiuden korvaamisesta uudella valtiomuodolla, johon on liittynyt kansanvaltaisuus, mutta erityisesti vallan jakaminen erilaisten poliittisten insti-tuutioiden kesken. Itsevaltiuden eliminoimisen ohella perimmäinen tarkoitus on ollut myös tasa-vallan suojelu erilaisten eliittien ja kansanjohtajien ylivalalta. Viimeaikainen keskustelu tasavaltai-laisuudesta on korostanut erityisesti vapauden tematiikkaa ja erityisesti vapautta mielivaltaisen vallankäytön vaikutuksesta, sekä vapautta osallistua poliittiseen hallitsemiseen. Virtanen lainaa aatehistorioitsija Hammersleyn ajatuksia, joiden mukaan tasavaltalaisuus on ollut historiallisessa mielessä joukko löyhiä ajatuksia, joita eri filosofit ja poliitikot ovat eri aikoina muunnelleet ja käyt-täneet eri tarkoituksiinsa. Viimeksi mainittu huomio ei kuitenkaan estä sitä, etteikö tasavaltalai-suudella olisi tänäkin päivänä selkeitä jatkuvuuksia (Virtanen 2022). Tasavaltalaisuus on nähtävä siis jäykän ideologisen asetelman sijaan enemmän aatteellisessa kontekstissa, jonka ympärillä on ollut mahdollista rakentaa erilaisia yhteiskunnallisen tasa-arvon ihanteita, edustuksellista demo-kratiaa ja länsimaista hyvinvointivaltiota. (Virtanen 2022.)

Erityisen kiinnostavaa valtio-opin historiassa on kahden tasavallan Ranskan ja Suomen välinen "vaihtokauppa" siitä, kuinka maat ovat lainanneet toisiltaan perustuslakeihin liittyviä elementtejä koskien mm. presidentin vaalitapaa ja presidentin valtaoikeuksia. Suomen vuoden 1919 hallitusmuoto, jossa tasavallan presidentille tuli "kuninkaalliset" ja laajat valtaoikeudet toimi esikuvana Ranskan viidennen tasavallan perustuslaille (1958), jonka kättilöivät tuleva presidentti kenraali Charles de Gaulle ja hänen tuleva pääministerinsä Michel Débre. Vastavuoroisesti Suomessa presidentinvaalitapa muutettiin valitsijamiesvaalista suoraksi kaksivaiheiseksi kansanvaaliksi Ranskan vuoden 1962 vaalitavan uudistuksen mukaisesti, joka otettiin käyttöön ensimmäistä kertaa vuoden 1988 presidentinvaaleissa.

Kiinnostavaa Ranskan ja Suomen poliittisessa keskustelussa on myös ero siinä missä suhteessa ja kuinka paljon sanaa ja ilmaisua tasavalta käytetään. Suomen poliittisessa keskustelussa ja väittelyssä tasavaltalaisuus ilmenee ani harvoin, kuten edellä nousi jo esiin. Ranskassa tasavaltalaiset arvot, joista ehkä jopa tärkein on arvo maallistuneisuus, toistuu säännöllisesti poliittisessa keskustelussa. Toinen tärkeä tasavaltalainen arvo: laki ja järjestys, sekä valtion auktoriteetti nousevat erityisesti esiin, kun on kysymys esimerkiksi tasavaltalaisten arvojen ja islamin välisestä ristiriidasta. Tasavaltalaisuus korostuu myös debatissa ylipäättänsä maahanmuuttokysymyksiin liittyen, sekä erityisesti ongelmissa (sopeutuminen ranskalaiseen kulttuuriin, kielen oppiminen, kouluttautuminen), joita maahanmuuttoon keskeisesti liittyy. Suomessa maahanmuuttokeskustelu keskustelu on edelleen hyvin pinnallista, usein syyllistävää ja latautunutta. Loppujen lopuksi Suomessa on kysymys samoista edellä mainituista ongelmista pienemmissä mittasuhteissa, kuin on ollut ja on Ranskassa puhumattakaan Ruotsin viimeaikaisista ja viime vuosien ongelmista maahanmuuttoon liittyen.

Ranskassa pitkään eläneen ja työskennelleen toimittaja Helena Petäistön mukaan yksi ranskalaisen tasavaltalaisuuden tärkeimpiä paikkoja on perinteisesti ollut koulu ja ylipäättänsä koululaitos. Ranskassa koulun tärkeimpiä tehtäviä on kasvattaa ja opettaa lapsille ja nuorille tasavaltalaisia arvoja, joihin liittyy usein maallistuneisuus, tasa-arvokysymykset, yksilön oikeudet ja yksilön perusvapaudet. Vaikka koululaitoksen rooli on ollut merkittävä, kasvatusvastuuta ei ole ulkoistettu vanhemmilta kolmannelle taholle, vaan vanhempien rooli on keskeisin. (Petäistö 2022.)

Suomessa puolestaan koulun merkitys tasavaltalaisuudelle ja sen edustamille arvoille nousi esiin myös sisällissodan jälkipyykin hoitamisessa. Vuoden 1921 oppivelvollisuuslaki laittoi sisällissodan osapuolten jälkikasvun samaan luokkahuoneeseen ja pakotti nuoremman sukupolven toimimaan yhdessä yhteiskunnan tulevaisuuden rakentamisen puolesta. Kasvatustieteen tutkija Antti Moilanen nostaa kiinnostavalla tavalla esiin, kuinka saksalaisessa kasvatustieteessä koulun yhteiskunnallisen kasvatuksen lähtökohtiin, tavoitteisiin, menetelmiin ja sisältöihin viitataan nimenomaan **poliittisen kasvatuksen** (saks. *politische Bildung*) käsitteen avulla. Poliittisessa kasvatuksessa on kaksi ulottuvuutta: perinteisen yhteiskuntaopin opetuksen lisäksi tarkoitus on lisätä poliittinen ulottuvuus myös kaikkien muiden oppiaineiden käsittelyyn. Saksalaisessa perinteessä poliittinen kasvatusta on pedagogista toimintaa, jonka päämäärä on erilaisten yhteiskunnallisten tietojen, taitojen ja valmiuksien oppiminen. (Moilanen 2022.)

Kun tasavaltalaisuuteen liittyy kiinteästi Suomessa aktiivinen kansalaisyhteiskunta ja poliittinen osallistuminen, on tällä hetkellä ainakin viimeksi mainittu kohdannut kasvavia ongelmia liittyen mm. äänestysaktiivisuuteen. Puolueiden jäsenmäärä on niin ikään vähentynyt jo viimeiset neljäkymmentä vuotta, puolueet kamppailevat ikääntyvän jäsenistön kanssa ja uusia erityisesti nuoria jäseniä on vaikeaa houkutella mukaan poliittiseen toimintaan. Mitä sitten tasavaltalaisuudelle ja yhteiskunnalliselle ja poliittiselle osallistumiselle ja niiden edistämiseksi voitaisiin tehdä? Ihmettelyn ja voivottelun sijaan voidaan tehdä hyvinkin paljon.

Ensinnäkin on muistettava esimerkiksi koulun ja opetuskulttuurin peruslähtökohta. Moilasen mukaan aina on ollut selvää se, että koulun ja politiikan erottaminen toisistaan on mahdotonta. Tämä koskee kaikkia yhteiskuntia hallinto- ja valtiomuodosta riippumatta. Joka puolella maailmaa kouluopetuksen tavoitteet ja sisällöt perustuvat paikalliseen ideaaliin ja arvoihin, ja näihin viitaten on selvää, että koululla on sen järjestyksestä riippuen erilaisia vaikutuksia yhteiskunnassa. Esimerkiksi demokraattisessa yhteiskunnassa koulun tehtävänä on edistää oppilaiden kehitystä arvostelu-kykyisiksi kansalaisiksi, jotka kykenevät pitämään huolta omista ja muiden ihmisten intresseistä. Ihannetapauksessa koulun opetuksen myötä viimeksi mainittu ideaali myös realisoituu, jolla on suotuisat vaikutukset demokratian ja osallisuuden syventymiseen yhteiskunnassa. (Moilanen 2022.)

Koska poliittinen kasvatusta on latautunut luonnollisesti politiikalla, on selvää, että aihepiiriin tutki-joilla on erilaiset näkemykset millaista yhteiskuntaopin opetuksen ja muun koulun poliittisen kasvatuksen tulisi esimerkiksi Suomessa lopulta olla. Moilasen mukaan asiantuntijoilla on konsensus poliittisen kasvatuksen lähtökohdista, kuten rationaalisuudesta, autonomiasta ja moraalista arvoista. Ongelmaksi on jäänyt kuitenkin käsitykset siitä, miten edellä mainitut ihanteet voidaan tul- kitta. Tasavaltalaisuuden näkökulmasta yksi hyvä lähestymistapa poliittiseen opetuksen voisi olla ns. Beutelsbachin konsensus, joka lähestyy politiikkaa oppilaiden ajattelun vapauden kautta. Aja- tussmallin mukaan oppilaita ei saa sosiaalistaa ennalta määrättyllä tavalla ja ennalta määrättyihin poliittisiin näkemyksiin. Oleellista on pyrkiä totuuteen, joka näkyy mm. siten, että opetuksessa on huomioitava ne lukuisat ristiriitaiset tavat, joilla yhteiskuntatieteissä ja politiikassa lähestytään ja ajatellaan asioista. Tärkeää on siis monopolisuus, opettajan kyky kuvata ilmiöitä useista eri ide- ologisista näkökulmista, jotta oppilaat ja opiskelijat voivat muodostaa omia käsityksiään politiikan kiistakysymyksistä. Kun pohdimme suomalaisen sivistisyhteiskunnan ja tasavaltalaisten arvojen tulevaisuutta, politiikan nostaminen esiin Beutelsbachin suomalaisena muunnelmana voisi lisätä oppilaiden kiinnostumista yhteiskuntaa ja politiikkaa kohtaan.

Kun Ranskan ja Suomen tasavaltalaisuutta tarkastellaan historiallisessa kontekstissa, huomataan, kuinka tasavaltalaisuus kytkeytyy edelleen vahvaan valtioon, poliittisiin instituutioihin ja Suo- messa sisällissodan jälkeiseen sovitteluun ja sovintoon sodan osapuolten välillä. Tietyllä tavalla on kiinnostavaa, että suomalaisella koululla oli alun alkaen ehkä yhteiskunnallisempi ja "tasavalta- laisempi" rooli, kuin mitä sillä tänä päivänä on. Ranskassa, kuten Helena Petäistö mainitsi, koulun rooli on erottamaton osa tasavaltalaisuutta ja sillä on paljon suurempi yhteiskunnallisempi yhteys tasavaltalaisuuden ytimeen edelleen, kuin mitä Suomessa on. Ei siis ole liioiteltua, että tasavalta- laisuus luo ja tuo parhaimmillaan arvopohjan, jonka varaan voidaan rakentaa yhteiskunnallista edistystä ja eheyttä. Olli Rehnin ulostulo tässä suhteessa on oiva lisä ja muistutus mistä Suomen valtiollinen historia on peräisin.

Seuraavassa luvussa käsitellään kuinka ranskalainen ja brittiläinen poliittinen keskusta ovat orie- ntoituneet ajan vaatimiin muutoksiin politiikan nykyisten ja viimeaikaisten sisältöjen suhteen. Eri- tyisen kiinnostavaa on huomioida se, miten Ranskan LREM-puolue ja Macron ovat ottaneet mallia ja vauhtia uudistuksiin Britanniaista ja erityisesti entisen pääministerin Tony Blairin politiikasta.

¹ Kiinnostavaa keskustalaisesta näkökulmasta on, että Beutelsbachin konsensus myötäilee itse asiassa alkioalaista filosofiaa, jossa nuorten poliittisten näkemysten tuli kasvaa vapaina, eikä annettuina. Toisaalta Alkio varoitti siitä, että nuorten ei tulisi osallistua liian varhain poliittiseen toimintaan.

1.3 Ranskalainen ja brittiläinen keskusta orientoituvat uudistuksiin

Ison-Britannian Liberaalidemokraatit perustettu 1988

Ideologia: liberalismi, sosiaaliliberalismi, EU-myönteisyys

Perustaja: ei tiedossa

Poliittinen suuntaus: keskusta, keskusta–vasemmisto

Jäsenmäärä: 98247 (2020)

Paikkamäärä parlamentissa: 13/650

Nuorisjärjestö: Young Democrats

Kansainväliset jäsenyydet: Liberal International, Euroopan liberaalidemokraattinen puolue

Kun brittiläistä ja ranskalaista keskustalaista politiikkaa arvioidaan nykyhetkessä ja historian kautta, on kiinnostavaa miten brittiläinen ja tarkemmin ilmaistuna blairiläinen pragmatismi on saanut jalansijaa Ranskan nykyisen presidentin Macronin edustamassa politiikassa. Entisen pääministerin Tony Blairin harjoittama kolmannen tien politiikka, jossa markkinatalous ja yhteiskunnalliset intressit eivät olleet enää vastakaiset, vaan tukivat toisiaan, näkyy ja on näkynyt jo vuosia selkeästi Macronin ajattelussa ja tavassa lähestyä politiikkaa. Ranskassa Macronin perustamasta LREM puolueesta on ollut yhteiskuntaa uudistava liike, joka syntyi ajan murroksesta, vastapainona staattisuudelle, valtiovetoisuudelle ja keskittämiselle. Presidentti Macron löysi Ranskan tyhjistä poliittisesta keskustasta tilan, haastoi niin vanhat puolueet, kuin niiden ajatusmaailman tavalla, joka on ollut vallankumouksellinen. Kritiikkiä on tullut, mutta linja on pysynyt ja tuloksia on myös saavutettu.

Macron on ollut riskinottaja, toisinaan jopa uhkarohkea haastaessaan vanhoja luutuneita ajatusmalleja ja instituutioita. Macronin viesti poliittisen johtajana ja ranskalaisen Eurooppaan orientoituneen keskustalaisen liikkeen luoja on ollut: me olemme yhteiskuntaa uudistava voima ja teemme politiikkaa uudenlaisista lähtökohdista käsin. Samalla tavalla Suomessa keskustalaiselta johtajuudelta edellytetään ratkaisuhakuisuuden ohella: uskottavaa ja rohkeaa linjanvetoa. Liian moni äänestäjä ajattelee keskustalaisia puolueita liikkeinä, jotka kumartelevat vuoroin vasemmalle, vuoroin oikealle. Jos näin on: linjassa on tarkistamisen varaa eli kurssi pitää reivata uudelleen. Emmanuel Macronin ajattelumaa ilman ytimen voi määritellä lyhyesti: työhön, yrittämiseen ja markkinatalouteen. Työ luo ihmiselle paikan yhteiskunnassa, josta parhaimmillaan syntyy emansipaation eli vapauden ja itsensä toteuttamisen tunne. Työpaikasta olisi myös tarvittaessa kyettävä irtautumaan turvallisesti, jos tehtävät tai työnantajan ja työntekijän intressit eivät enää kohtaa. Macron on myös vakuuttunut siitä, kuinka ikuiset työpaikat eivät ole enää postmodernissa maailmassa mahdollisia, vaan luovaa tuhoa on oletettavissa myös jatkossa ja se kuuluu erottamattomana ilmiönä tähän aikaan.²

² Suomessa omaehtoinen irtisanoutuminen on tehty poikkeuksellisen hankalaksi. Lainsäätäjän mielestä on parempi roikkuu huonosti motivoituneena vanhassa työpaikassa, kuin irtisanoutua ja lähteä katsomaan onko ruoho aidan takana vihreämpää. Tarkemmin sanottuna lainsäädäntömme mukaan työntekijän omaaloitteinen irtisanoutuminen voi johtaa TE-palveluiden kautta jopa 45 päivän karenssiin liittyen ansiosidonnaisen tai työmarkkinatuen piiriin pääsemiseen. Kysymys kuuluu: kenen intressejä tällainen laki lopulta palvelee? Työntekijän ja työnantajan intressit ovat tässäkin vähemmän kiinnostavat, vaikka juuri tästä viime kädessä pitäisi olla kysymys. Marinin hallituksen tavoite on, että vuoteen 2030 Suomen työhyvinvointi on maailman huipulla, mutta mm. tällaisilla voimassa olevilla lainkirjaimilla tämä ei ainakaan toteudu.

Valtio ei voi ottaa kansalaisyhteiskunnan roolia, jos valtio on kaikkialla, se ei ole missään" (Giddens 1998, 86).

Britanniassa Liberaalidemokraatit ovat linjanneet talouspolitiikkansa suhteessa kasvuun siten, että puolue edistää vahvaa ja kestäväää taloutta, joka mahdollistaa ihmisten menestymisen yhteisöissään. Kuten keskustalaiset puolueet Suomessa, myös liberaalidemokraatit korostavat työn merkitystä, pienyrittäjiä ja pienyrittäjyyttä, sekä itsenäisiä ammatinharjoittajia brittiläisen talouden selkärankana. Tämän vuoksi liberaalidemokraatit haluavat, että julkinen valta huomioi pienyrittäjät ja ammatinharjoittajat nykyistä paljon paremmin. (Liberaalidemokraatit 2019.)

Brittiläisessä pragmaattisessa mielessä liberaalidemokraateilla on myös konkreettisia ehdotuksia konservatiivien ja työväenpuolueen politiikan tilalle. Tähän liittyy mm. infrastruktuuriin liittyvät valinnat. Liberaalidemokraatit haluavat, että pienet toimijat olisivat etusijalla, kun esimerkiksi uusia huippunopeita verkkoyhteyksiä luodaan. Liberaalidemokraatit haluavat myös nostaa British Business Bankin roolia ja resursseja suuremmaksi, jotta pankki kykenisi myöntämään pitkän aikavälin lainoja keskisuurille yrityksille. Pienyrittäjien ja alustatalouden kannalta puolue näkee tärkeänä sen, että toimialalla ammattiaan harjoittavat olisivat oikeutettuja nykyistä parempiin sosiaalietuuksiin, kuten palkalliseen vanhempainvapaaseen. (Liberaalidemokraatit 2019.)

Uudeksi globaaliksi työn ja yrittämisen ilmiöksi noussut alusta- ja keikkatalous, joka pitää sisällään myös ongelmia, joihin olisi hyvä jonkinlaisia ratkaisuja, jotta ihmiset uskaltavat tarttua niiden tarjoamiin mahdollisuuksiin. Liberaalidemokraatit kritisoiivat aikaisempia ja myös nykyistä konservatiivihallitusta siitä, että ne eivät ole kyenneet puuttumaan ilmenneisiin lieveilmiöihin ja ongelmiin. Liberaalidemokraatit haluavat luoda uudenlaisen työsuhtedyyppin, joka yhdistää kevytyrittäjyyden ja työsuhteen toisiinsa (riippuvainen urakoitsija). Tämän työsuhtedemallin avulla työsuhteen harjoittaja saa osakseen perusoikeudet, kuten vähimmäisansiotason, sairaskorvauksen ja lomaoikeuden. Liberaalidemokraatit haluavat myös tarkistaa millainen ja miten oikeudenmukainen viime kädessä esimerkiksi freelancereiden ja edellä mainittujen riippuvaisten urakoitsijoiden verotus- ja vakuutusasema suhteessa muihin vakituisissa työsuhteissa oleviin on.

Liberaalidemokraatit ajavat niin ikään nollatuntisopimuksilla töitä tekeville minimipalkkaan 20 prosentin korotusta, joka kompensoisi vaihtelevien työaikojen epävarmuutta. Työntekijällä olisi oikeus pyytää 12 kuukauden vuokratyöntekijyyden/ nollatuntisopimuksen jälkeen määräaikaista työsopimusta, josta työnantaja ei voi kieltäytyä ilman pitäviä perusteita. Riitatilanteessa todistustaakka siirtyy työtuomioistuimissa työsuhteen asemasta yksityishenkilöltä työnantajalle. (Liberaalidemokraatit 2019.) Kuten alussa nousi esiin työ ja työn tematiikka ovat rajussa muutoksessa, ja riskiyhteiskuntienkin aikana työllä on jopa entistä suurempi merkitys, kuin mitä aikaisemmin on ollut. Liberaalidemokraatit haluavat politiikallaan loiventaa työn muutosta tarjoamalla suojaverkkoja alustatalouden parissa toimiville kansalaisille. Liberaalidemokraattien politiikan voisi kiteyttää siten, että he ovat laittaneet politiikan prioriteettilistansa kärkeen työn ja työn tematiikan uudistamisen, jossa siis huomioidaan teknologisen kehityksen mukanaan tuomat muutokset työn muotoihin.

Tärkeimmäksi mittariksi talouspolitiikan arvioimiselle Liberaalidemokraatit korostavat ihmisen kokonaisuhyvinvointia. Toisin sanoen: mitä enemmän ja paremmin kansalaiset voivat sitä paremmin talouspolitiikan ja kasvun tavoitteet ovat Britanniassa toteutuneet tai toteutuvat. Liberaalidemokraatit näkevät edelleen, että talous- ja kasvupolitiikka, joka luo yhteiskunnallista vaurautta pohjautuu pohjimmiltaan lähestymiseen, jossa yksilön osaaminen, hyvinvointi, taidot ja menestys vaikuttavat myönteisesti yhteiskunnan kokonaiskehitykseen. Tällöin talous itsessään toimii myös siten, että se kykenee jakamaan kertynyttä arvonlisää oikeudenmukaisesti läpi brittiläisen yhteiskunnan. (Liberaalidemokraatit 2019.)

Kolmannen tien politiikkaan keskeisesti kuuluvan elämän mittaisen oppimisen politiikan suhteen Liberaalidemokraatit esittivät marraskuussa 2019 niin kutsutun Skills Wallet-hankkeensa. Ohjelman idea oli, että hallitus sijoittaisi jokaiseen kansalaiseen koulutuksen muodossa 10.000 punttaa, jonka jokainen voisi käyttää haluamallaan tavalla portaittain elämänsä aikana. Vastuu annetaan rohkeasti kansalaiselle itselleen, eikä keskusvetoisesti paikalliselle virkamiehelle, joka päättää yksilön puolesta mikä ja millainen koulutus hänelle kulloinkin elämäntilanteeseensä sattuu sopimaan. Kiinnostavaa ohjelmassa on myös se, että erilaiset lisäinvestoinnit tilille ovat mahdollisia esimerkiksi työnantajan kautta.³ Käytännössä ohjelma toteuttaa elämän mittaisen oppimisen ideologiaa konkreettisella tavalla. Ajatus, jonka sosiologi ja politiikan tutkija Sir Anthony Giddens ja New Labourin Tony Blair lanseerasivat Britannian politiikan keskiöön jo 1990-luvun loppupuolella. Liberaalidemokraatit näkevät blairilaisessa hengessä, että itsensä kehittäminen pitkin elämää ja työuraa ei voi olla kiinni rahoituksesta. (Liberaalidemokraatit 2019.)

Liberaalidemokraattien ajattelun voisi kiteyttää nelikenttään, jonka muodostavat yhdessä teollisuus, kauppa, demokratia ja yhteiskunnallinen osallistuminen. Näin syntyvä kilpailuympäristö on tehokas ja toimiva. Markkinat toimivat vapaasti, mutta perinteisessä kolmannen tien politiikan kontekstissa valtiollalla on oikeus puuttua tarvittaessa niiden toimintaan. Liberaalidemokraatit tekevät työtä kumppanuuden ja yhteisöllisyyden puolesta kaikilla elämän alueilla tavalla, jossa yksilöiden riippumattomuus turvataan heidän henkilökohtaisella omaisuuden omistuksellaan. Huomionarvoista on kuitenkin se, että markkinat eivät yksin jaa varallisuutta tai tuloja oikeudenmukaisesti, jolloin valtion interventio on perusteltu. Liberaalidemokraatit tavoittelevat edelleen mahdollisimman laajaa varallisuuden jakautumista ja kokevat tärkeänä kaikkien kansalaisten oikeudet sosiaaliseen elämään ja kulttuuritoimintaan. Varallisuuden jakautumisen ideaali eli distributio yhdessä kansalaisten inklusiivisten oikeuksien ja mahdollisuuden kehittää itseään heijastavat kiinnostavalla tavalla alkilaista maailmankuvaa, johon myös Juha Kuisma edellä viittasi. Liberaalidemokraateille tieteellinen tutkimus, innovaatiot ja teknologinen kehitys ja sen muutos toimivat ennen kaikkea ihmisen eduksi.

³ Liberaalidemokraattien ajatus on sijoittaa 4 000 punttaa ikäryhmään 25-vuotiaat, 3000 punttaa ikäryhmään 40-vuotiaat ja vielä 3 000 punttaa 55-vuotiaisiin. Apurahat on suunniteltu kannustamaan säästämään koulutuksen kustannuksissa koko aikuisiän ajan. Yksityishenkilöt, heidän työnantajansa ja paikallishallinto voivat suorittaa lisämaksuja palveluun. Tarjolla on myös mahdollisuus saada ilmaista uraohjausta.

*"Emme voi luvata ikuisia työpaikkoja jatkuvasti
muuttuvassa maailmassa – maailmassa, jossa
teknologinen kehitys tekee joistakin ammateista
vanhentuneita ja luo samanaikaisesti toisia"*

Emmanuel Macron 2017

Isossa-Britanniassa Konservatiivien ja Labourin tilanne on tukala. Brexitin ja tempoilevan politiikan seuraukset ovat alkaneet näkyä aina katukuvaa myöten: asunnottomuus ja sosiaaliset ongelmat rehottavat miljoonakaupunkien keskustoissa ja aivan liian moni työsssäkin käyvä britti joutuu tekemään valinnan: lämmitetäänkö asunto vai päivän ateria? Hinnat ovat karanneet käsistä ja inflaatio on korkeimmillaan yli 40 vuoteen. Suomalaisesta näkökulmasta arvioiden Liberaalidemokraattien maltillinen ja ajassaan kiinni oleva ohjelma on kiinnostava ja tuo selkeän vaihtoehdon kahden perinteisen puolueen rinnalle. Aika näyttää murtuuko Konservatiivien ja Labourin hegemonia esimerkiksi kokoomushallituksen muodossa.

Nykyisessä maailmassa ainoa pysyvä olotila on jatkuva muutos: oppimista tarvitaan kaikilla tasoilla. Niin muodollista, kuin erityisesti epämuodollista. Ilmiö koskettaa enemmän tai vähemmän kaikkia kansalaisia, lähes kaikissa ammateissa ja työtehtävissä. Tämä ilmiö on ollut tiedossa myös Suomessa mutta mitä sille lopulta on tehty ja millaisia ovat olleet ne konkreettiset toimenpiteet kriisiytyneen yksilön tasolla, joita on viety eteenpäin? Suomessa edelleen uskotaan luvanvaraisuuteen, virkamiesvetoisuuteen ja ylhäältä alas ideologiaan. Emme halua jalkauttaa vastuuta ja valtaa itsensä kehittämistä päätoimijalle eli usein kriisiytyneelle kansalaiselle. Kysymys kuuluu: miksi näin on edelleen vuonna 2022?

Hallitus uskoo, että lisäämällä TE-toimistojen puhelinkontakteja työttömiin tai järjestelemällä työnhakukursseja, joiden sisällöt ovat absoluuttisesti vanhentuneita jo syntyessään, työllisyys saadaan rullaamaan. Vuoden 2024 alusta alkaen TE-palvelut tukityöllistämismisvelvoitteineen, sekä palkkatukimalleineen siirtyvät takaisin kunnille. Palkkatukimalli, jossa yli 55-vuotias työtön työnhakija pääsee tuetusti kiinni työhön on toki tyhjää parempi, mutta käytännössä kysymys on laastarista. Rakenteellista työttömyyttä ja työmarkkinavalditeettia ei saada näillä keinoilla koskaan ratkaistua, koska juurisyyt ovat jääneet vaille huomiota.

Seuraavassa alaluvussa analysoidaan, miten Ruotsi keskusta on reformoinut työmarkkinoita hallitusvastuussa ollessaan, sekä millaisia muita visioita Ruotsin Keskustalla on esitettävänä yhteiskunnallisten murrosten keskellä.

1.4 Ruotsin keskusta uudistaa, kun Suomessa reformit eivät etene

Ruotsin Keskusta perustettu 1913

Ideologia: liberalismi

Perustaja: et tiedossa

Politiittinen suuntaus: keskusta, keskusta-oikeisto

Jäsenmäärä: 29000 (2014)

Paikkamäärä parlamentissa:31/349

Nuorisjärjestö: centerpartiets ungdomsförbund

Kansainväliset jäsenyydet: Euroopan liberaalin puolue, Renew Europe, Liberal International

Suomessa ollaan vanhastaan usein totuttu siihen, että Ruotsissa kaikki työmarkkinoinhin, yhteiskuntaan ja talouteen liittyvät uudistukset ovat meitä edellä. Kuitenkin näin ei välttämättä aina ole. Kun Ruotsin Keskustan ohjelmaa tarkastelee tarkemmin, huomio kiinnittyy puolueen kriittisiin havaintoihin koskien mm. työlainsäädäntöä. Epäkohdat ovat koskeneet niin palkkauskysymyksiä, kuin työnantajan oikeutta irtisanoa työntekijä hänestä johtuvista syistä. Lyhyesti sanottuna myös Ruotsissa on ollut huomattavan paljon vanhentuneita lakeja ja määräyksiä, joihin Ruotsin Keskusta on tarttunut nykyisessä hallitusvastuussa, ja jotka ovat edelleen heidän poliittisella agendallaan toteutettavaksi myöhemmin. Ruotsin Keskusta tavoittelee nykyaikaista turvallista ja joustavaa työlakia, joka vastaa tämän päivän ja tulevaisuuden työmarkkinoiden tarpeita. Lainsäädännön on otettava huomioon nykyistä huomattavasti paremmin yritysten joustavuuden ja osaamisen tarve, työntekijöiden turvatarve ja sopeutumismahdollisuus, sekä työttömien tarve saada töitä. Ruotsin Keskustan mukaan paikalliset työmarkkinoita säätelevät säännöt ja sääntely eivät ole pysyneet kehityksen tahdissa, vaan useissa tapauksissa jopa estävät yrityksiä palkkaamasta uutta henkilöstöä. (Center Partiet 2022.)

Mitä sitten Ruotsissa keskustalaisella politiikalla on saatu aikaiseksi? Tammikuun sopimuksen (2019–2021) seurauksena työmarkkinaosapuolet tekivät historiallisen sopimuksen joulukuussa 2020. Tämän "uuden Saltsjöbadsavtalin"⁴ mukaan työsuojelua uudistetaan siten, että työnantajilla on enemmän joustavuutta ja he voivat helpommin sopeuttaa toimintaansa kulloistenkin tarpeidensa mukaisesti.

Käytännössä uudistukset tarkoittavat mm. sitä, että työntekijän irtisanominen henkilökohtaisista syistä johtuen on tehty helpommaksi sääntöjen selkeyttämisen seurauksena (Centerpartiet 2022). Henkilökohtaiset syyt irtisanomiselle ovat yleensä suomalaisessa työelämäkeskustelussa vaiettu ongelma, johon poliittiset puolueet eivät yleensä uskalla ottaa kantaa.

Ruotsissa oli niin ikään aikaisemmin käytäntö, jossa viimeisenä taloon tullut oli myös ensimmäinen irtisanottu työntekijä, jos jostain syystä tällaiseen tilanteeseen ajaututtiin työnantajan puolelta. Käytäntö suojaasi varsin tehokkaasti senioriteettiä, ei niinkään työntekijän osaamista tai kompetenssia suhteessa työhönsä. Ruotsin Keskusta näkee siis, että oleellista on se, kuinka hyvä olet työssäsi, kuin kuinka kauan olet työskennellyt työpaikalla. Sinun pitäisi pystyä myös vaihtamaan työpaikkaa ilman, että sinun tarvitsee huolehtia siitä, että olet viimeinen työntekijä ja lähdessä ensimmäisenä, jos työnantajalla menee jostain syystä huonosti. (Centerpartiet 2022.)

⁴ Saltssjöbadsavtalen on työmarkkinasopimus työntekijäliittojen ja työnantaliitojen välillä, jonka voisi rinnastaa historiallisessa mielessä Suomen ns. tammikuun kihlaukseen (1940), jolloin työntajat ja ammattiliitot tunnustivat toisensa neuvotteluosapuoliksi työmarkkinoita koskeissa kysymyksissä.

Ruotsin Keskustan yksi peruslähdekohdista on myös opiskelun ja työpaikan välisen yhteyden vahvistaminen ja parantaminen. Osittain tässä auttaa ruotsalainen järjestelmä. Jo vanhastaan ruotsalainen järjestelmä on tukenut ja kannustanut työttömiä opiskelemaan esimerkiksi paikallisessa kansankorkeakoulussa, jonka voisi rinnastaa suomalaiseen avoimeen yliopistojärjestelmään. Mitä paremmin työtön etenee opinnoissaan, sitä enemmän hän saa tukea. Suomessa järjestelmä toimii päinvastoin eli meillä työtön saa opiskella vain edellä mainitun viiden opintopisteen verran kk:ssa menettämättä sosiaalietuuksiaan ja työttömänä opiskelua koskee jostain syystä mittava määrä erilaisia rajoitteita. (Työmarkkinatori 2022).

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että Ruotsin Keskusta on reagoinut ainakin puheiden tasolla niin ikään työmarkkinoiden ja alustatalouden syntyymiseen riskiyhteiskuntien kontekstissa. Konkretia puuttuu tosin heidänkin linjauksistaan vielä lähes täydellisesti. Ruotsin Keskusta tyytyy vain toteamaan vielä toistaiseksi työmarkkinoiden muutokset seuraavalla tavalla:

”Digitalisaatio on merkinnyt suurta mahdollisuutta monille ihmisille työmarkkinoilla. Niin sanottu keikkatalous luo paljon uusia työpaikkoja, sekä korkeasti koulutettuja, että ilman koulutusvaatimuksia. Tämä luo dynaamisemmat ja joustavammat työmarkkinat, jotka voivat sopeutua nopeasti ja avaa uusia polkuja työllistymiseen tällä hetkellä ulkopuolella oleville ihmisille. Samalla on tärkeää, että keikkatalouden ihmisille tarjotaan turvaa riippumatta siitä, ovatko he yrittäjiä vai työntekijöitä. Keikkatalouden on tultava joustavasti julkisiin turvajärjestelmiin ja työympäristö on voitava turvata yhteiskunnassa tapahtuvien muutosten perusteella”. (Center Partiet 2022.)

Ruotsin Keskustan kriittisistä huomioista huolimatta on selvää, että Ruotsi on onnistunut voittamaan Suomen työmarkkinamaaottelussa monissa lajeissa sangen selvin numeroin. Jos lähdetään liikkeelle esimerkiksi lakkojen ja muiden työtaisteluiden määrästä vuosina 2008–2018 Suomessa järjestettiin keskimäärin vuodessa 123 työtaistelua, kun Ruotsissa niitä oli vain kahdeksan. Suomessa oli siis tänä ajanjaksona 15 kertaa niin paljon työtaisteluita kuin Ruotsissa. Tasaisella jaolla Suomessa alkaa uusi työtaistelu joka kolmas päivä, kun Ruotsissa vastaava väli on puolitoista kuukautta. Keskimäärin Suomessa menetetään vuosittain työtaisteluiden takia lähes 120 000 työpäivää, kun Ruotsissa niitä menetetään 45 000. (EVA 2020.)

”Työ- ja elinkeinoministeriö käynnistää selvityksen työlainsäädäntöön sisältyvien semidispositiivisten sekä paikallista sopimista mahdollistavien säännösten kehitystarpeiden arvioimiseksi. Paikallisen sopimisen edistämiseksi tulisi myös yleisemmin harkita työlainsäädännön sopimuksenvaraisuuden lisäämistä muuttamalla pakottavia säännöksiä semidispositiivisiksi”. (Valtioneuvosto 2021)

EVA:n 2020 julkaistun arvion mukaan Ruotsi on Suomelle olennainen vertailukohta, koska samankaltaisen tuotantorakenteensa vuoksi maat kilpailevat jatkuvasti investoinneista ja viennin markkinaosuuksista sekä käyvät myös keskenään paljon kauppaa. Ruotsi on Suomen tärkein kauppakumppani – sekä viennissä että tuonnissa. Maiden välillä on tehty poikkeuksellisen paljon yrityskauppoja, ja monilla yrityksillä onkin toimintoja ja tuotantolaitoksia sekä Suomessa että Ruotsissa. Lisäksi maiden yhteiskunnan ja työmarkkinoiden rakenteissa on paljon yhteistä, mikä pätee myös muihin Pohjoismaihin, Norjaan ja Tanskaan. Näiden maiden kanssa Suomi ei kuitenkaan kilpaile läheskään samassa määrin kuin Ruotsin kanssa. (EVA 2020.)

Suomalaisia työmarkkinoita vaivaa edelleen useat krooniset taudit. Yksi kiistanalaisimmista liittyy edellä mainittuun lakko-oikeuteen ja lakkoherkkyyteen, jolla on ollut usein myös poliittinen tausta. Tarkemmin sanottuna ay-liike on ollut valmis kohdistamaan lakkoja istuvan hallituksen politiikkaa kohtaan, jos harjoitettava politiikka ei ole heitä miellyttänyt. Tätä asetta käytettäisiin mitä suuremmalla todennäköisyydellä jatkossakin, jos seuraava hallitus laittaisi alulle työehtosopimusjärjestelmän ajantasaistamisen eli luopumisen nykyisenkaltaisesta yleissitovuudesta. (Finlex 2021.)

Seuraavassa alaluvussa tarkastellaan Suomen ja muiden pohjoismaiden välisiä eroja suhteessa työlainsäädäntöön hieman tarkemmin. Erityisenä huomiona on työehtosopimusten yleissitovuus, josta Suomessa halutaan edelleen pitää kiinni ainoana Pohjoismaana.

1.5 Suomalainen erikoisuus: työehtosopimukset ovat yleissitovat edelleen vuonna 2022

Hallituspohjasta riippumatta Suomen yksi vaikeimpia ongelmia on ollut se, kuinka ratkaista pitkäaikaistyöttömyyden ja tuloloukkuihin liittyvät ongelmat. Ongelmaa ei aina-kaan ole helpottanut suomalainen työmarkkinaerikoisuus, jossa noudatetaan pilkulleen yleissitovia työehtosopimuksia. Kun Marinin hallituksen työllisyysohjelmaa tarkastellaan huomataan, kuinka Marinin ohjelmassa on käytetty lukemattomia kertoja ilmaisuja: "selvitetään, parannetaan, edistetään, ehkäistään" jne. Konkreettiset toimenpiteet puuttuvat tai ne jäävät lukijalle vähintäänkin epäselviksi. Hyvänä esimerkkinä toimii toteamus hallitusohjelmassa, jonka mukaan "uusien työpaikkojen on oltava laadukkaita ja toimeentulon turvaavia" (Outinen 2022, 9, Valtioneuvosto 2019). Millainen lopulta on laadukkaan työpaikan määritelmä - se jää ilmaan, kuten myös mitä ohjelmassa tarkoitetaan tarkemmin ilmaisulla "toimeentulon turvaava". Työllisyysohjelman vaikeuksia kuvaa hyvin Marinin hallituksen asettaman työllisyystyöryhmän tulokset, jotka jäivät olemattomiksi. Konkreettiset suositustoimenpiteet, esimerkiksi vaikka sunnuntaikorvauksista luopumisesta loistavat poissaolollaan. Hyvänä esimerkkinä raportin sisällöstä on alla oleva sitaatti.

"Työ- ja elinkeinoministeriö käynnistää selvityksen työlaainsäädäntöön sisältyvien semidispositiivisten sekä paikallista sopimista mahdollistavien säännösten kehitystarpeiden arvioimiseksi. Paikallisen sopimisen edistämiseksi tulisi myös yleisemmin harkita työlaainsäädännön sopimuksenvaraisuuden lisäämistä muuttamalla pakottavia säännöksiä semidispositiivisiksi". (Valtioneuvosto 2021)

Raportin suositustoimenpiteitä oli muutenkin vain kaksi sivua, kun raportin kokonaisuudesta oli 31 sivua. Jostain syystä suomalainen työllisyyspolitiikka ja ylipäätän-
sä työmarkkinajärjestelmä näyttäytyy reformien suhteen yltiövarovaisena ja jopa pelonsekaisena toimintana. Reformialoitteet altistetaan useissa tapauksissa ja erityisesti työlaainsäädäntöön liittyen kritiikille, joka antaa ymmärtää, että nykyinen korporatistinen mallimme on osoittautunut ideaaliksi ja toimivaksi. Lopputulos, jonka korporatistinen ja keskitetty malli on luonut ei ole kovinkaan mairitteleva esimerkiksi yritysten ja varsinkaan pienyritysten kannalta.

On muistettava, että Pohjoismaista Suomi on viimeinen maa, jossa työehtosopimukset ovat yleis-
sitovat. Ekonomisti Juhana Vartiainen mukaan Suomen heikkoutena on ollut pitkään Euroopan mittakaavassa arvioituna tiukka työehtosopimusjärjestelmä, joka säätelee pikkutarkalla otteella palkkojen määräytymisen. Vartiainen näkee edelleen, että Suomen tapauksessa ay-liikkeellä on edelleen liikaa valtaa ja se ei ole ollut halukas muuttamaan ajan vaatimalla tavalla. (Vartiainen 2019 272.)

Koska maailma ja työmarkkinat ovat jatkossa entistä enemmän muutospaineiden keskellä, on mahdotonta ajatella, että työn vähimmäisehtojen lisäksi myös palkat määräytyisivät nykyisen erittäin jäykän mallin mukaisesti. Yleiset palkkojen korotukset olivat luonnollisia 1950–, 1960– ja 1970-luvuilla, jolloin työ oli ennakoidumpaa, maailma sulkeutunut, inflaatio yleisesti 5–10 prosenttia, sekä sosiaaliturva heikompi. Kaikkiin edellisiin ilmiöihin on vielä lisättävä yleinen elinkeinorakenteen muutos, joka vähentää ratkaisevasti kollektiivisten, toimialakohtaisten ja yhtenäisten palkankorotusten mielekkyyttä. Vartiainen mukaan nykyisellä teknologialla olisi niin ikään mahdollista ulkoistaa esimerkiksi tuotannon yksittäiset tehtävät ja eri vaiheet, jonka vuoksi palkkasopimisesta tulisi olla yrityskohtaista ja jopa yksilökohtaista, koska työ on kaiken kaikkiaan muuttunut globalisaation ja digitalisaation seurauksena yksilöllisemmäksi. Kaikki nämä vedettynä yhteen on selvää, että yleiset palkankorotukset eivät jätä tilaa sille, että yrityskohtaisia palkka- ja kannustinjärjestelmiä luotaisiin laajemmassa mielessä, nykyistä järjestelmää vakavasti haastaen. (Vartiainen 2019, 272–275.)

Kun yleissitovia työehtosopimuksia tarkastellaan laajemmin suomalainen järjestelmä on poikkeuksellinen juuri sen vuoksi, että koko työehtosopimus on kaikkine määräyksineen ja jopa yleiskorotuksineen yleissitova. Vartiainen huomauttaa miten Ruotsissa ja Tanskassa yleissitovuutta ei ole lainkaan, ja Norjassakin se on vain dispositiivinen poikkeusjärjestely, joka otetaan käyttöön, jos jollain alalla havaitaan räikeitä normaaleista poikkeavia työehtoja. Vartiainen mukaan on niin ikään kiinnostavaa, kuinka Tanska on siirtynyt Saksan malliin, jossa työehtosopimukset sisältävät vain vähimmäispalkan tason, mutta eivät pakollisia korotuksia. Vartiainen ehdottaakin, että samanlainen järjestely olisi syytä ottaa käyttöön myös Suomessa eli yleissitovuus rajattaisiin koskemaan vain tehtäväkohtaisia palkkoja ilman henkilökohtaisia lisä. Lopputulokseksi muodostuisi näin ollen yleissitova vähimmäispalkka. (Vartiainen 2019, 278.)

Vartiainen ohella Kokoomuksen kansanedustaja Elina Valtonen (entinen Lepomäki) pohti ansiokkaasti teoksessaan Vapauden voitto suomalaisen työelämän ja työolainsäädännön problematiikkaa. Valtosen (2018) mukaan vaikeaa on enää luoda työehtoja muuttuneessa työmarkkinatilanteessa toimijoille, jotka sopisivat laajalti ja tasapuolisesti kaikkiin yhteiskunnan jäseniin. Siitä huolimatta jäykistä ehdoista halutaan pitää kiinni. Suomalaiset työmarkkinat ovat hyvin kahtiajakautuneet, jossa keskitetyn sopimisen kautta ylläpidetään ja johdetaan yleispäteviä ja samalla täysin toimimattomia ratkaisuja kaikille mahdollisille aloille. Ongelmaksi muodostuu edelleen se, että yritykset eivät ole samanarvoisessa asemassa suhteessa toisiinsa. Valtonen jatkoi kritiikkiään seuraavalla tavalla: ”Asemansa jo vakiinnuttaneille isoille toimijoille keskitetyt ratkaisut eivät ole ongelma, koska esimerkiksi EK:n jäsenyritykset pääsevät sopimuspöytiin, sekä työehtosopimuksissa oleviin joustoihin ja voivat tarvittaessa järjestellä työvoimaa talon sisällä myös ulkomaille”. (Lepomäki 2018, 341.)

Valtosen mukaan kärsijöinä jäykistä sopimusjärjestelyistä ovat pienet toimijat ja yritykset, joista merkittävä osa on järjestäytymättömiä yrityksiä. Toisekseen on useita erityisaloja ja erityisryhmiä työllistäviä yrityksiä, kansainvälisiä kasvuyrityksiä, ammatinharjoittajia, ja muita taulukoissa oletetusta työntekijästä poikkeavia yksilöitä, joille suomalainen sopimusjärjestelmä on jäykkä ja haitallinen. Lopullisia häviöjiä ovat viime kädessä kuluttajat, veronmaksajat ja luonnollisesti he, jotka eivät pääse kiinni työhön. Kuluttaja maksaa aina liikaa vaillinaisen kilpailun seurauksena ja veronmaksaja palkitaan lopulla lisääntyvällä verorasituksella, kun julkisen talouden taakka kasvaa ja puuttuvia verotuloja tilkitään koko ajan kiristävällä verotuksella. (Lepomäki 2018, 341.)

Lainsäädännön päivittäminen esimerkiksi työehtosopimusviidakon karsimisen muodossa ja pienyrittäjien toiminnan todellinen helpottaminen luopumalla esimerkiksi ennakkoverta ovat elementtejä, joiden pitäisi nousta tulevaisuudessa prioriteettistalla mahdollisimman korkealle. Pelitilaa keskustalaisille puolueille löytyy, koska perinteiset vasemmistopuolueet ovat keskittyneet viimeiset vuodet edellä mainittuihin teemoihin, joilla ei talouskasvun ja työllisyyden kanssa ole juurikaan mitään tekemistä.

Joka tapauksessa talous- ja työllisyyspolitiikka, sekä työmarkkinoiden toimivuus ovat kansakunnan ja yhteiskuntamuodon tulevaisuuden kannalta ratkaisevia elementtejä. ”Pelissä ovat niin hyvinvointivaltio, kuin ylipäättensä kaikki sen suoraan tai välillisesti tarjoamat palvelut”, kuten EVA:n ekonomisti Sanna Kurronen muistuttaa. Kaikki lähtee jatkossakin työstä ja yrittämisestä, joiden avulla hyvinvointia yhteiskuntaan voidaan kestävällä tavalla luoda. Verotuksen puolella tuloveroa ei voida enää nykyisestä nostaa. Tarvitaan siis entistä enemmän työllisiä ja entistä vähemmän sosiaalietuuksilla eläviä aktiivi-iässä olevia kansalaisia. Keinovalikoimaa on toistettu jo vuosikymmenen verran: ”lyhyemmät opiskeluajat, lyhyemmät kotihoitojaksot, myöhempi eläköityminen sekä rakenteellisen työttömyyden painaminen alas on kaikki toteutettava viipymättä”. (EVA 2018, Vartiainen 2019, 202)

Pääministeri Marin kohautti taannoin työelämään liittyvien kysymysten suhteen visioimalla, että nelipäiväinen työviikko voisi olla hyvin yksi tulevaisuuden skenaario. Marin halusi, että ihmisille jäisi nykyistä enemmän vapaa-aikaa perheille, ystäville ja harrastuksille. Ehdotus oli jo lähtökohdaisesti järjetön, kun otetaan huomioon se, että Suomessa on ollut jo vuosia Euroopan lyhyin työviikko (EVA 2015, Rautaporras 2020). Samaan hengen vetoon on muistettava, että palvelu-aloilla ja myös Marinin äänestäkunnassa on kymmeniä tuhansia työntekijöitä, jotka ovat vastentahtoisesti osa-aikaisessa työsuhteessa eli toisin sanoen olisivat halukkaita koko-aikaiseen työsuhteeseen, jos se olisi vain mahdollista. Nelipäiväinen työviikko voi olla mahdollista esimerkiksi asiantuntijatyössä, jossa työn tuottavuuteen on mahdollista vaikuttaa suoraan omalla työpanoksellaan. Joka tapauksessa osa-aikatyön tekeminen on yleistynyt viime vuosikymmeninä. Osa-aikaisten työllisten määrä on noussut 137 000 henkilöllä 363 000:een. Osa-aikaisten osuus työllisistä on noussut 15 prosenttiin. Naiset tekevät miehiä yleisemmin osa-aikatyötä. Osa-aikaisista työntekijöistä yli 65 prosenttia oli naisia vuonna 2019. (Tilastokeskus/työssäkäyntitilasto, 2019).

Edellä mainittuihin huomioihin liittyen varsinaiset suomalaisten keskustalaisten puolueiden aloitteesta syntyneet keskustelun avaukset tulevaisuuden työstä, työmarkkinoista ja työn merkityksestä yksilölle ja yhteiskunnalle ovat jääneet hyvin vajaiksi. Ulkopuolisin silmin katsottuna keskustalaiset puolueet eivät ole käynyt aiheeseen kiinni edes puolueiden sisäisissä debateissa, joka yleensä on ollut varsin polveilevaa. Nyt työn ja myös talouden pelikenttä on jäänyt Kokoomuksen kontrolle. Joka tapauksessa kaikkien suomalaisten poliittisten ja yhteiskunnallisten vaikuttajien tulisi ymmärtää vihdoin se, kuinka työ on digitalisaation, teknologisen kehityksen ja globalisaation seurauksena perin pohjaisessa muutoksessa. Kelloa ei voi kääntää enää taakse päin. Osa-aikayrittäjäisyys, keikkatyö ja alustatalous tulevat valtaamaan alaa jatkossa entistä enemmän. Ammattien katoaminen ja uusien taitojen oppiminen ovat välttämättömiä lähes tulkoon kaikille, ammatista ja taustasta riippumatta. Viimeksi mainittu vaatimus korostuu entisestään, kun työpaikka on lähtenyt alta. Riskiyhteiskunnan esiin nostaminen yhteiskunnallisena ilmiönä erottaisi keskustalaiset varmuudella muista kilpailevista puolueista, jotka eivät ole tätä teoriaa ymmärtäneet käyttä. Entistä suurempi joukko kansalaisista toimii jatkossa alustatalouden, keikkatalouden ja yrittäjyyden välimaastossa.

Tässä kohtaa on hyvä nostaa esiin mitä Sir Antony Giddens totesi yrittäjyydestä teoretisoidessaan kolmannen tien politiikkaa käytäntöön. Giddensin (1998) mukaan yrittäminen ja yrittäjyys itsessään ovat nopein tapa luoda työpaikkoja. Yrittäjyys toimii konkreettisesti työpaikkojen syntyalustana ja se kiihdyttää ja kehittää myös teknologista kehitystä. Valtiovalta voi politiikallaan edesauttaa yrittäjyyttä joko suorilla tuilla tai muilla pääomajärjestelyillä. Yksi mahdollisuus luoda kannusteita yrittäjyydelle on myös antaa mahdollisuus tulla verotetuksi kahden tai kolmen vuoden sykliässä vuosittaisen verotuskäytännön sijaan (Giddens 1998, 124). Viimeksi mainitussa ongelmaksi voi syntyä verovelka valtiolle, joka voi osoittautua vaikeaksi maksaa takaisin. Kaikista järkevintä olisi yrittäjän kannalta reaaliaikainen verotus: nykyisellä teknologialla senkään ei pitäisi olla hallinnon kannalta glitsepääsemätön järjestely. Yrittäjä maksaa veronsa, kun on liikevaihtoa synnyttänyt.

Nykyisen mallin mukaan ennakkoveroa eli ennakkoa pitää maksaa etukäteen tulosta, jonka yrittäjä saa elinkeinotoiminnasta, maataloudesta tai muusta tulonhankkimistoiminnasta, kuten omaisuuden vuokraamisesta tai myynnistä. Verohallinto laskee ennakkoveron viimeksi päättyneen verotuksen perusteella (Vero.fi.2022). Tällä hetkellä yrittäjät joutuvat maksamaan toiminnastaan ennakkoveroa, vaikka heillä ei ole tietoa toteutuvasta liikevaihdosta. Pahimmillaan pienyrittäjä joutuu ottamaan jopa lainaa selvittääkseen verottajan hampaista ja lopputulos on kaikille osapuolille pahimmillaan sotkuinen ja erittäin turhaan myös verohallintoa työllistävä. Eikö siis olisi järkevintä ja reiluinta maksaa verot toteutuneesta mahdollisesta liikevaihdosta, eikä suhmuroida epäselvien rahoitusjärjestelyiden kanssa, kun liiketoiminnan menestymisestäkään ei ole mitään takeita? Tämän hetkinen edellä kuvattu yritysveropolitiikka ei ole yrittäjyyteen kannustava, vaan puhtaasti sitä hidastava ja lannistava.

Suomalainen työlainsäädäntö on edelleen hyvin kaukana siitä, miten työ ja erilaiset työn muodot ovat kehittymässä ja kehittyvät edelleen. Edellä kuvatut esimerkit ovat osittain pohtivia, mutta myös joiltakin osin hyvinkin konkreettisia. Osa suomalaisista ongelmista on ollut politiikkojen pöydällä ikuisuuden, osa hieman vähemmän aikaa.

Suomessa tarvitaan myös työn arvon ja yrittäjyyden arvon palautus niin politiikkaan, kuin yhteiskunnalliseen keskusteluun laajemmin. Yrittäjyyden käsitteen voi myös laajentaa käsittämään perinteisen "yrittämisen" ohella kaikkinaista itsensä kehittämistä jouten olon sijaan. Esimerkkiä varsinaisen yrittäjyyden arvostamisesta valtiojohto voi ottaa vaikka Ranskan presidentistä Emmanuel Macronista. Ranskan presidentti kutsui viisi vuotta sitten heti virkakautensa aluksi mittavan määrän yritysjohtajia Versaillesin linnaan. Kutsulla Macron halusi viestittää uuden aikakauden alusta. Ranskasta on tullut ulkomaisten investointien suhteen sijoittajien suosikkimaa ohi esimerkiksi Saksan (Le Parisien 2021, welcome to France 2021, Bloomberg 2020). Valtiojohdon asenteella ja viestinnällä on siis merkitystä yhdessä politiikkatoimenpiteiden kanssa. Milloin Suomen pääministeri Marin kutsuisi kansainvälisiä yritysjohtajia tai suomalaisia pienyrittäjiä vierailulle vastaavalla tavalla?

Seuraavassa luvussa nostetaan esiin tanskalaisen keskustaliberaali Venstren politiikan lähtökohtia ja ajatuksia, kuinka tanskalaista yhteiskuntaa voisi kehittää kannustavampaan suuntaan. Työmarkkinat, verotus ja ilmastokysymykset ovat aina oleellisia ja keskustelua herättäviä politiikan lohkoja kaikkialla ja Venstrellä on näihin teemoihin muutamia kiinnostavia ajatuksia ja ehdotuksia.

1.6 Työmarkkinoita, sosiaaliturvaa ja verotusta on edelleen uudistettava – Tanskan Venstre näyttää mallia

Taloukasvusta puhuttaessa keskustelu kääntyy yleensä määrälliseen kasvuun laadullisen kasvun sijaan. Tanskan Venstre linjaa taloukasvun tavoitteensa koskemaan erityisesti laadullista kasvua ja sen edistämässä teknologinen ulottuvuus on keskeinen elementti. Tässä kohtaa myös julkisella vallalla on tärkeä rooli. Tanskan Venstren mukaan teknologian kehitys voi tuoda mielenkiintoisia mahdollisuuksia elämänlaadun kasvuun, jos käytämme sitä tunnollisesti luomaan paremmat puitteet perhe-elämälle ja ihmiskontakteille, kulttuurielämälle ja koulutukselle. Uusi teknologia voisi myös edistää puhtaamman ympäristön ja parempien työolojen varmistamista. Myös yksittäinen kansalainen on vastuussa ympäristöstä huolehtimisesta vähentämällä voimakkaasti ympäristöä kuormittavien tuotteiden käyttöä ja vähentämällä jätteen määrää. (Venstre 2022.)

Tanskan Venstren edustama liberaali ympäristöpolitiikka ei tarkoita vapautusta saastuttajien seurauksista, vaan politiikan selkäranka on: "saastuttaja maksaa -periaate". Taloudelliset kannustimet ja niiden kehittäminen toimivat parhaimpana instrumenttina tehdä ympäristöstä houkutteleva kohde sen suojeluun. Tanskan Venstre varoittaa edelleen kiusauksesta ajautua totalitaariseen politiikkaan, jossa hyvää tarkoittavat hallitukset tekevät ympäristönsuojelun nimissä arveluttavia päätöksiä. Puolueen politiikassa on noussut esille aiemmin, kuinka tehokas ympäristönsuojelu olisi kytkettävä vapauteen ja markkinatalouteen (Venstre 2022). Jo nyt on tiedossa, kuinka maailman institutionaalisilla sijoitusmarkkinoilla on tapahtunut merkittäviä siirtymiä fossiilisista sijoituskohteista kohti uusiutuvia energiamuotoja. Markkinatalouden dynamiikka pitää sisällään huomattavan ja tehokkaan instrumentin myös ilmasto- ja ympäristökysymyksen suhteen. Ilman markkinoiden dynamiikkaa ja niiden hyödyntämistä ilmastonmuutosta ei voi ratkaista. Suomessa esimerkiksi eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen ja finanssiyhtiö Mandatum ovat muuttaneet sijoitusstrategioitansa vastaamaan muuttuneita olosuhteita. Eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen sijoittaa jatkossa vain hiilineutraaleihin kohteisiin. Institutionaalisena sijoittajana päätös on kansallisella tasolla merkittävä, koska Ilmarinen hallinnoi kymmenien miljardien sijoituksia ympäri maailmaa. Mandatum vuorostaan markkinoi yhtiönä hiilineutraaleita sijoituskohteita niin yksityisille, kuin institutionaalisille sijoittajille ja tekee läheistä yhteistyötä mm. WWF:n (Maailman luonnonsäätiö) kanssa (MTV3, 2021, Mandatum 2022).

Tanskan Venstren mukaan mm. ympäristöverojen pitäisi toimia siten, että niillä olisi myönteinen vaikutus ympäristöön. Periaatteena on siis oltava se, että kuluttajan tai tuottajan on voitava välttää tai alentaa ympäristöveroja muuttamalla kulutus- tai valmistustapoja. Ympäristöverojen ei pitäisi lisätä yleistä verorasitusta, vaan olla taloudellinen kannustin ympäristöystävälliseen käyttäytymiseen. Liberaalin teollisuuspolitiikan lähtökohtana ylhäältä alas sanelun sijaan on oletettavasti, että yksityiset yritykset tietävät paremmin kuin viranomaiset, mistä tulee tulevaisuuden tuotteita tai kasvualueita. Tässä kohtaa on Tanskan Venstren mukaan selvää, että yritysten tulee antaa tehdä voittoa uusien tuotteiden kehittämiseksi ja uuteen tuotantoon investoimiseksi. Innovaatioiden lähteenä ja kehityksen ajurina toimivat siis grittäjät, jotka osaamisensa avulla löytävät uusia markkinarakoja ja aloittavat uuden tuotannon täyttääkseen nämä markkinaraot. He kehittävät uusia, parempia ja halvempia tuotantomenetelmiä, joista koko yhteiskunta ja ympäristö myöhemmin hyöttyvät. Tästä syystä myös yrityksen perustamisen ja johtamisen pitäisi olla edelleen nykyistä helpompaa. (Venstre 2022.) Kaikki viimeksi mainitut ongelmat ja huomiot koskevat myös Suomea. Retorisesti voisi kysyä viime vuosina harjoitetun vihervasemmistolaisen ilmastopolitiikan perään: kenen asialla se on ja kuinka se asemoituu esimerkiksi suomalaisen teollisuuden intresseihin ja millainen ilmastoteko on pyrkiä ohjaamaan teollisuus investoimaan valtioihin, joiden ympäristölainsäädäntö on löysä tai olematon?

Tanskassa Venstre linjaa pitkän aikavälin tärkeänä tavoitteenaan tanskalaisten verotaakan asteittaisen keventämisen aina verojen jäädyttämisen yhteydessä.⁵ Ensisijaisena tavoitteena olisi oltava ansiotuloveron alentaminen. Tanska Venstre näkee, että verojen ja maksujen perimistä koskevia säännöksiä tulisi tehdä kansalaisten ja yritysten toiminnan intressit huomioiden. Koska myös veronkevennykset ovat aina rahoitettava, lähtökohtana on, että ne eivät saa lisätä julkista velkaa. Venstren lähtökohta on, kuinka yksityisen sektorin kasvu ja julkisen sektorin tehostaminen turvasivat tulevat mahdolliset verohelpotukset. (Venstre 2022.)

Jos Suomessa verotus ja sen alentaminen ei herätä hallituspuolueissa kesällä 2022 kovinkaan suurta kiinnostusta, Tanskassa Venstre sen sijaan korostaa sitä, kuinka työnteon kannusteiden on oltava kunnossa.⁶ Lyhyesti sanottuna: työn tekemisen täytyy kannattaa nykyistä paremmin. Menestymiseen yhteiskunnassa liittyy oleellisesti myös säästäminen, sijoittaminen ja riskien otto. Kaikki edellä mainitut elementit perustuvat yksityisen kansalaisen aloitekykyyn ja itsenäiseen päätöksentekoon, jota julkisen vallan ja yhteiskunnan tulisi kaikin tavoin edistää. Venstren mukaan verojärjestelmän tulee mahdollisuuksien mukaan välttää vapaiden markkinoiden vääristämistä, joka voi johtaa epäterveisiin ilmiöihin, kuten verokikkailuun, harmaaseen talouteen ja aggressiiviseen verosuunnitteluun. (Venstre 2022.)

⁵ OECD:n tuoreimman tilaston (2020) mukaan Tanskassa oli OECD-maiden korkein verotus suhteessa BKT:een. Suomen sijoitus vertailussa oli 5. (Veronmaksajat 2022)

⁶ Aihe on sinällään kiinnostava, koska esimerkiksi RKP:n ohjelma linjaa seuraavalla tavalla: Työ turvaa myös arکمme. Me RKP:laiset koemme, että työnteon on aina oltava kannattavaa. Ahkeruuden ja työn on oltava palkitsevaa. Verotuksen on kannustettava työnteoa ja yrittäjyyttä. Olemme jo pitkään olleet sitä mieltä, että ansiotuloverotus on Suomessa liian korkealla tasolla ja että sitä veronkorotusten sijaan tulee alentaa pitkällä aikavälillä. Kun teet enemmän töitä, sen on näytävä myös lompakossasi. Tavalliselle työntekijälle on jäätävä enemmän rahaa käteen. (SFP, 2022.) Sinällään kysymys ei ole aina siitä mitä julistetaan, tai lausutaan julkisuuteen, vaan kaikista tärkeämpää ovat ne politiikkatoimenpiteet joihin hallitusvastuussa oleva puolue haluaa ryhtyä. Juuri tämä on ollut kuluneen hallituskauden keskeisin ongelma, joka nousee raportissa säännöllisesti esiin.

Tanskan Venstren mukaan on myös oleellista, että verot eivät ole niin korkeita, että ne kannustavat ihmisiä, yrityksiä ja pääomaa poistumaan maasta tai kuluttajia tekemään ostoksia ulkomailta tai ulkomailta. Todellinen sosiaaliturva ja hyvinvointi ylipäättensä perustuu hyvinvointia rahoittavan yksityisen tuotannon korkeaan tasoon. Velkaantumisen avulla on kestävästi ylläpitää korkeaa elintasoa ja nykyisenkaltaista laajaa sosiaaliturvajärjestelmää. Velkaantumisen hillitseminen on tämän vuoksi Venstren politiikan yksi keskeisimmistä tavoitteista yhdessä vakaan ja kestävä työllisyyden kasvun kanssa. Koska Tanska ei ole eurossa, heidän talouspolitiikan lähtökohdissa on luonnollisesti poikkeamia Suomeen.

Joka tapauksessa Venstren yksi tärkeimmistä talouspolitiikan teeseistä on: terve ja vakaa julkinen talous. Tämä lienee peruslähtökohta kaikille valtioille, olivat valtiot sitten osa millaista talousaluetta sitten tahansa. Venstren mukaan talousarvion tulee olla tasapainossa: Julkiset velat aiheuttavat veronjaon ongelmia ja siirtävät verotaakkaa seuraavalle sukupolvelle. Kaikkiin edellä mainittuihin elementteihin liittyen on selvää, että Tanskan Venstre edustaa ja kannattaa vapaata markkinataloutta. Puolueen mukaan vapaa markkinatalous täyttää parhaiten ihmisten yksilölliset toiveet ja tarpeet, jotka taas ovat yhteydessä ihmisen perusoikeuteen olla vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Viime kädessä vapaa markkinatalous on nimenomaan vuorovaikutusta ihmisten osaamisen välillä, joka takaa dynaamisen kasvun ja innovaation sekä aineellisissa että ei-aineellisissa arvoissa. (Venstre 2022.)

Tanskassa työmarkkinat ja sosiaaliturva uudistettiin perinpohjaisesti jo vuosikymmeniä sitten. Tanskan joustava sosiaaliturva on herättänyt maailmalla laajaa kiinnostusta ja siitä on haettu mallia niin Ranskan, kuin Suomenkin ongelmiin. Joustava sosiaaliturva oli tanskalaisten vastaus hyvinvointivaltion perinteiseen ongelmaan, jossa sosiaaliturva pitkittyessään luo riippuvuutta, passiivisuutta ja tunnetun ”moral hazard”-ilmiön. Giddensin mukaan ongelman juurisyy on lähtökohtaisesti sosiaaliturvan avokäisytyydessä. Tarkemmin sanottuna mitä pidempään ihminen elää runsaan sosiaaliturvan varassa, sitä suuremmalla todennäköisyydellä elämämuodosta tulee uusi normaali. Pahimmillaan ihminen ei edes itse ymmärrä olevansa riippuvainen sosiaaliturvasta, vaan se on muodostunut ajan saatossa odotetuksi toiminnaksi. Ihminen passivoituu työn hakeamisesta ja irrottautuu siitä, mikä viime kädessä on niin sanotusti normaalia elämää jokaiselle eli työstä, sen tekemisestä ja yrittämisestä ja ylipäättensä itsensä kehittämisestä. (Sosiaalivakuutus 2021, Giddens 1998, 115.)

Tanskan ohella on kiinnostavaa katsoa mitä Hollannissa on tehty viimeisen vajaan kymmenen vuoden aikana sosiaaliturvan reformien ja työn teon kannustimien eteen. Paljon kuvaavaa hollantilaisen ajattelutavan muutoksella oli Kuningas Willem Alexanderin julistus, jossa hän totesi ”hyvinvointivaltion kuolleen”. Ajattelutavan muutoksen seurauksena koko sosiaaliturvan ja hyvinvointiyhteiskunnan malli muutettiin radikaalilla tavalla eri asentoon vuoden 2015 lakiuudistuksen seurauksena. Hollanti päätti siirtyä osallistuvan sosiaaliturvan malliin, joka tarkoitti kaikessa yksinkertaisuudessaan yhteisvastuullisuutta. Käytännössä Hollannissa otettiin käyttöön aktivointipolitiikka, joka tarkoittaa sitä, että jokainen hollantilainen osallistuu yhteiskunnan ja hyvinvoinnin ylläpitämiseen omien mahdollisuuksiensa mukaan (Sosiaalivakuutus 2021). Hollantilainen yhteiskunta muuttui siis päättäjien sanojen mukaan hyvinvointiyhteiskunnasta osallistumisyhteiskunnaksi ja reformissa on selvä yhteys Juha Sipilän pääministerikauden tavoitteisiin mm. vakaata työllisyyden työllistämisen helpottamisesta, aktiivimalli ykkönen, sekä Keskustan linjauksesta vastikkeellisesta perustulosta, jonka puoluekokous Lappeenrannassa kesäkuussa 2022 hyväksyi. Seuraavassa alaluvussa hollantilaista hyvinvointivaltion mallia analysoidaan tarkemmin.

1.7 Hollanti nojautuu työhön ja aktiivisuuteen–Suomi kangertelee uudistustensa kanssa ja SDP luottaa valtioon

Toisin kuin Hollannissa suomalaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa, yksilön vastuu ja intressi omien kykyjensä kehittämistä rinnastetaan helposti erityisesti poliittisen vasemmiston kautta uusliberalistiseen politiikkaan. Suomessa on ajauduttu vuosien varrella tilanteeseen, jossa kasvava joukko kansalaisista on erityisen tarkka oikeuksistaan ja erityisesti saavutetuista eduistaan, velvollisuuksien näytellessä toisarvoista roolia. Myös yhdenvertaisuuden ja täydellisen tasa-arvon toteuttaminen, sekä vähemmistöjen oikeudet ovat kuluneen hallituskauden aikana saaneet huomattavan paljon painoarvoa hallituspuolueiden ulostuloissa. Viimeksi mainitut ovat näkyneet esimerkiksi koulumaa-ilmassa, jossa inklusiivisuuden ideologia ja tasokurssittomuus ovat nousseet arvoonsa.

Kun saavutettuja etuja tarkastellaan lähemmin, klassinen esimerkki niihin liittyen koskee edellä mainittuja työtaisteluita ja erilaisia lakkoja, joissa suomalainen ay-liike mielellään näyttää voimaansa. Poliittiset lakot ja erilaiset tukilakot ovat tulleet suomalaisille hyvin tutuiksi joka kerta, kun ay-liike on kokenut asemansa uhatuksi. Kaikki mainitut esimerkit osoittavat sen, että homogeenisuudestaan huolimatta Suomi ei ole rakenteellisesti erityisen ketterä muuttumaan. Jotta Suomi maana tai yhteiskuntana kykenee tekemään päätöksiä edellyttäen Suomen tapauksessa usein lähes pakkotilannetta, ulkoa tulevaa painetta ja kriisiä. Näin kävi viimeksi NATO-kysymyksen kanssa. Vuosikymmeniä aihetta väisteltiin mitä ihmeellisimmillä tekosyillä, mutta Venäjän hyökkäys puhdisti pöydän käytännössä yhdessä yössä.

Hollannin tapauksessa yksilön oikeuksista ja velvoitteista yhteistä hyvää kohtaan ymmärrettiin myös tietyt yhteiskunnalliset realiteetit ja se, että kaikki kansalaiset eivät pysty osallistumaan yhteiskunnan pyörittämiseen työmarkkinoiden kautta. Samanaikaisesti Hollannissa ymmärrettiin se, että työtä voi kuitenkin tehdä monella tavalla. Hollannissa puhutaan tikapuumallista (partisatieladder), joka tarkoittaa työelämän ulkopuolella olevien kansalaisten osallistumista yhteiskuntaa hyödyttävään työhön, kuten vapaaehtoistyö esimerkkinä, kertoo Helsingin yliopiston vertailevan sosiaalipolitiikan professori Minna van Gerven. On selvää, että Hollannin lakimuutoksella oli myös taloudellinen intressi. Kuten hyvin on tiedossa hyvinvointivaltio palveluineen ei ole erityisen edullinen malli ja sen rahoitus on koko ajan kaikkialla Euroopassa jonkinlaisissa ongelmissa. Lakimuutoksen avulla Hollannissa haluttiin siis myös säästää kustannuksissa. (Sosiaalivakuutus 2021.)

Van Gerven korostaa edelleen, kuinka tärkeänä hollantilaisessa mielenmaisemassa ja kulttuurissa on ollut vastuun kantaminen omasta hyvinvoinnista, valinnanvapauden ja omien kykyjen korostamisen lisäksi. Tässä kontekstissa ei siis ole ihme, että omatoimisuus ulottuu myös aivan erilaisessa skaalassa myös sosiaaliturvaan, kuin on ja on ollut esimerkiksi Suomessa. Vuoden 2015 osallisuuslainsäädännön mukaan kansalaiset ovat itse myös vastuussa omasta työllistymisestään. Jos työtä ei löydy, yhteiskunta edellyttää etuuskien vastikkeeksi osallistumista yhteiskuntaa hyödyttävään toimintaan. "Hollannissa on ollut vallalla kalvinistinen ajatus siitä, että ihmisen pitää elättää itsensä ja perheensä omalla työllään" van Gerven kiteyttää ja jatkaa, kuinka koko hollantilainen ajatusmaailma tässäkin kohtaa eroaa suomalaisesta: "Hollannissa hyvinvointivaltio on ollut turvaamassa vain siltä varalta, että ikä, työttömyys, sairaus tai tapaturma estää työnteon", van Gerven lisää. (Sosiaalivakuutus 2021.)

Kun Hollannin osallisuuslakia tarkastellaan vielä tarkemmin, osallisuuslaki eli Participatiewet edellyttää sosiaaliturvalta vastikkeellisuutta erityisesti työmarkkinoiden ulkopuolella tai palkkatuetussa työssä olevilta. Malli toimii van Gervenin mukaan Hollannissa nimenomaan siksi, että se sopii hollantilaiseen ihmisen omaa vastuuta korostavaan kulttuuriin. Ilman historiallista kehystä malli tuskin olisi sellaisenaan siirrettävissä muualle. (Sosiaalivakuutus 2021.)

Kiinnostavaa Hollannin aktivointipolitiikassa on niin ikään sosiaaliturvapalvelujen tuottamisvastuun siirtäminen osittain valtiolta kunnille eli desentralisointi.⁷ Tässäkin kohtaa seuraa hollantilainen kulttuurillinen erikoisuus, jossa valtioon ja keskushallintoon halutaan ottaa etäisyyttä kuntien halutessa toimia mahdollisimman itsenäisesti suhteessa keskushallintoon. Käytännössä ongelmaksi voi muodostua se, että sosiaaliturvan vastikkeellisuus voi tarkoittaa eri kunnissa hyvin eri asioita. Esimerkiksi Rotterdammassa vastikkeellisuus voi tarkoittaa roskien keräämistä kadulta haalareissa, mikä voi olla hyvin leimaavaa”, van Gerven kuvailee. Kuntien erilaisuuden vuoksi desentralisointi on van Gervenin mukaan aiheuttanut eriarvoisuutta aktivointipalveluissa”. (Sosiaalivakuutus 2021.)

– On paikallaan kysyä, että jos hollantilainen yhteiskunta perustuu yksilön vastuuseen, työhön, yrittämiseen ja osallistumiseen, mihin sitten suomalainen paljon keuhutettu hyvinvointivaltio nojautuu?

Suomessa hollantilainen malli arvoineen ja ideoineen todennäköisesti leimattaisiin vihervasemiston taholta uusliberalistiseksi hankkeeksi, jonka tarkoitus on vain yksinomaan murentaa hyvinvointivaltio ja siihen kiinnittyvät instituutiot ja palvelut. On paikallaan kysyä, että jos hollantilainen yhteiskunta perustuu yksilön vastuuseen, työhön, yrittämiseen ja osallistumiseen, mihin sitten suomalainen paljon keuhutettu ja arvostettu hyvinvointivaltio nojautuu? Tällä hetkellä suomalainen malli pohjautuu julkiseen velkaantumiseen ja verotukseen. Edellä mainitut ilmiöt liittyvät suomalaisten ja erityisesti vallassa olevien poliitikkojen haluttomuuteen luopua mistään jo saavutetusta. Tällä vaalikaudella on jo toteutettu oppivelvollisuuden pidentäminen ilmaisine kannettavine tietokoneineen ja oppikirjoineen. Muun muassa Helsingissä alle 25-vuotiaat saavat myös ilmaisen ehkäisyn.

Kun nykyisen hallituskauden työmarkkina- ja sosiaaliturvan uudistuksia arvioidaan ne jäävät huomattavasti jälkeen siitä, mitä Sipilän hallitus (2015–2019) teki uudistaessaan suomalaisittain paljon työmarkkinoiden pelisääntöjä. Vihriälä (2018) muistutti puheenvuorossaan edellisen hallituskauden lopulla, kuinka hallitus oli jo toteuttanut hallituskauden alusta lähtien useita työmarkkinoiden toimintaan vaikuttavia uudistuksia. Vihriälä nostaa esiin ansiosidonnaisen työttömyysturvan keston lyhentämisen, työttömien velvollisuuden hakea työtä työttömyysturvan säilymisen ehtona ja liikkuvuusavustuksen saamisen helpottamisen. Myös työn verotuksen keventäminen oli Sipilän hallitukselta hyvä poliittinen linjaus, kuten vuoden 2017 alusta voimaan tullut eläkeuudistus. (Vihriälä 2018.)

Vaikka Sipilän hallitus teki rakenneuudistuksia, Vihriälän pointti oli edelleen kuitenkin se, kuinka tärkeää myös tulevien hallitusten olisi ollut jatkaa samalla tiellä. Vihriälän huomio mm. työllisyysasteesta on hyvä pitää mielessä myös neljä vuotta myöhemmin. Nykyinen saavutettu työllisyysaste (75%) vastaa Pohjoismaiden ja Saksan tasoa ja on sinällään kohtuullisen tyydyttävä. Rakenteellinen työttömyys sen sijaan on ongelma, koska se ei ole poistunut edes hyvien suhdanteiden aikana ja kolmantena ongelmana on edelleen palkanmuodostuksen jäykkyys ja joustamattomuus, jota Juhana Vartiainen jo edellä myös kritisoi. Palkanmuodostusmekanismin tuli toimia aina tuot-

⁷ Suomessakin siirrytään 2024/2025 vuoden alusta hajautettuun malliin, kun TE-palvelut siirtyvät takaisin kunnille. (TEM 2024)

tavuus edellä eli palkankorotukset eivät saisi koskaan ylittää työn tuottavuutta. Työllisyys on siis nykyisen palkanmuodostuksen vuoksi aina haavoittuva ja siitä juuri pitäisi päästä turvallisimmille vesille, jolloin tästä hyötyisi niin shokin kohdannut yksittäinen toimiala, kuin koko kansantalous laajemmin. Suomeksi sanottuna: kriisien vyöryessä päälle palkkojen olisi joustettava aina alaspäin, jos työnantajalla on tällainen tarve. Suomi ei voi enää devalvoida, joten kilpailukyvyistä on pidettävä kaiken aikaa kiinni omien aktiivisten toimien avulla. (Vihriälä 2018.)

Vanha työn puolue SDP julkaisi keväällä 2022 ohjelman, jossa hahmotellaan Suomelle tulevaisuuden suuntaviivat. Suomi 2030 tulevaisuuslinjan kahdeksaan teemaan (julkinen hallinto, yleisturva, perhepaketti, verotus, osaamispolku, ilmasto, kulttuuri) ei sisälly lähtökohtaisesti merkittäviä työhön, työn muutokseen, tulevaisuuden työmarkkinoihin tai yrittämiseen liittyviä uusia kiinnostavia elementtejä tai aloitteita. Alustatalous uutena työn ilmiönä kuitenkin tunnistetaan, mutta isossa kuvassa vanha työn ympärille yli sata vuotta sitten perustettu puolue keskittyy perinteiseen vasemmistolaiseen tyyliin jakamiseen ja julkisiin palveluihin, jossa valtiovetoisuus nähdään ratkaisuna jopa omistajuutta myöten tulevaisuuden ongelmiin. (SDP 2022.)

Jos SDP:ssä oli kaksi vuosikymmentä sitten vallalla blairiläinen kolmannen tien politiikka, jossa yrittäjyyden arvo ja arvostus ainakin jossain määrin tunnustettiin, nykyinen puolue nojautuu aikaan ennen kolmatta tieltä. Alla oleva sitaatti kuvaa hyvin, mihin suuntaan SDP on poliittisesti hiljalleen viime vuosien aikana ajautunut joko tietoisesti ja tiedostamatta. Puolueen linjaukset, joissa korostetaan tulonsiirtoja ja kaikenlaista valtiokeskeisyyttä muistuttavat monessa mielessä Ranskan jo lähes haudatun sosialistipuolueen ajattelumalleja. Tässä suhteessa ei ole vaikeaa ymmärtää, että keskustalaisten yrittäjähenkisten puolueiden linjaukset ovat voineet jäädä vaalikauden aikana erittäin kalpeiksi ja vieraiksi puolueiden potentiaalisille äänestäjille.

"Tarvitsemme siis yrittäjähenkistä valtiota. Valtion tehtävä ei ole vain korjata ongelmia ja pysyä poissa yritysten voitonteon tieltä. Valtion tulee päinvastoin olla mukana asettamassa yhteisiä tavoitteita, kuten ilmastonmuutoksen torjunta, ja ohjata yrityksiä, yliopistoja ja tutkimuslaitoksia yhteistyöhön tavoitteiden saavuttamisessa. Julkiset investoinnit tarkoittavat mahdollisuuksia yrityksille ja työtä ihmisille. Uuden kasvun edellytys on, että valtio varmistaa tulonsiirroilla, palveluilla ja veroilla investointien hyötyjen ja kustannusten reilun jakautumisen yhteiskunnassa."(SDP 2022, 14.)

Seuraavassa alaluvussa tarkastellaan Norjan Venstren politiikan päälinjauksia ja tärkeimpiä arvoja. Norjan Venstre, kuten Tanskan Venstrekin lähtevät liikkeelle ihmisestä, vapaudesta ja vastuusta, jotka yhdessä työn tematiikan ja yrittämisen kanssa muodostavat norjalaisen yhteiskunnan ja norjalaisen menestystarinan arvopohjan.

Norjan Venstre perustettu 1884

Ideologia: sosiaaliliberalismi, liberalismi

Perustaja: ei tiedossa

Poliittinen suuntaus: keskusta

Jäsenmäärä: ei tiedossa

Paikkamäärä parlamentissa 8/169

Nuorisjärjestö: Unge Venstre

Kansainväliset jäsenyydet: Euroopan liberaalidemokraattinen puolue, Liberal International

1.8 Norjan Venstre–ihminen on järjestelmää tärkeämpi

Norjan Venstre on sosiaali-liberaalipuolue, joka perustettiin jo 1884 aikakaudella, joka korosti ihmisen vapautta ja samaan aikaan sosiaalista vastuuta muista kanssaihmisistä. Näin ollen Norjan Venstre on samalla myös Norjan vanhin poliittinen puolue. Kuten monet muut liberaalit puolueet tänä päivänä, myös Norjan Venstre korostaa politiikan peruslinjauksissaan koulutusta, ympäristöä, pienyrittäjyyttä ja hyvinvointia, sekä julkisen talouden tasapainoa. (Venstre Norja 2022.)

Poliitikkojen tehtävänä on varmistaa, että pienyrittäjillä ja itsensä työllistävillä ihmisillä on mahdollisimman ideaalit olosuhteet toimia ja harjoittaa ammattiaan, koska hyvinvointivaltion menestys riippuu viime kädessä heidän menestymisestä ja ylipäättensä siitä, kuinka innovatiivisia talouden toimijat ovat. Ympäristökysymyksissä Norjan Venstre haluaa suunnanmuutoksen eli puolue ajaa politiikkaa, jossa esimerkiksi uusien öljyesiintymisiä ei enää haeta aktiivisesti. Energiantuotannossa painopisteen on oltava jatkossa uusiutuviissa energiamuodoissa ja vihreässä teknologiassa ja sen suosimisessa. (Venstre Norja 2022.)

Norjan Vinstren mukaan politiikan ja poliitikkojen tulisi ymmärtää se, että tulevaisuuden työpaikat ovat vasta tulossa joskus tulevaisuudessa ja sen vuoksi politiikkaa pitäisi tehdä tulevaisuus mielessä ja intresseissä. Tämän hetkiset opiskelijat ovat huomisen yrittäjiä ja politiikan tulee siis tukea yrittäjyyttä ja erityisesti pienyrittäjyyttä. Keskeistä yrittäjyyden edistämässä ja kiihdyttämässä on byrokratian purkaminen ja innovaatioiden edistäminen yritysten sääntelyä yksinkertaistamalla. Myös tutkimus- ja kehitysmäärärahojen lisääminen on tärkeää, kuten varallisuus- ja perintöveron poistaminen. Yrittäjien sosiaaliturvan tulisi olla samalla tasolla, kuin on palkansaajalla. Yhteisöllinen yrittäminen ja yrittäjyys on nähtävä niin ikään toimivana mahdollisuutena kehittää palveluita kouluille, terveydenhuoltoon ja päivähoitoon. Julkisen sektorin ei tarvitse tuottaa kaikkia palveluita suinkaan itse. (Venstre Norja 2022.)

Lähtökohtana Norjan Venstreillä on yksinkertaisesti se, että ihminen ja ihmisen intressit menevät järjestelmän ohi. Puolue haluaa yhdistää henkilökohtaisen vapauden tematiikan ja sosiaalisen vastuun toisiinsa eli kysymyksessä aatteellisideologisessa mielessä on tietynlainen sosiaaliliberalismi. Norjan Venstre näkee tärkeänä myös niin sanotun toisen mahdollisuuden luomisen. Tarkemmin sanottuna toinen mahdollisuus liittyy esimerkiksi huumeriippuvaisten auttamiseen tavalla, jossa heitä ei rangaista aikaisemmista virheistä, vaan autetaan takaisin kiinni elämään. (Venstre Norja 2022.)

Toimiva ja reilu yhteiskunta lähtee liikkeelle yksilön tarpeista ja ihmisen kyvystä valjastaa oma osaamisensa ensiksi itsensä hyväksi, josta sen jälkeen hyöttyy myös laajemmin muu yhteiskunta. Ihmisen menestyksen ensiaskeleet otetaan luokkahuoneessa, jonka takia

Norjan Venstre korostaa politiikassaan verotulojen sijoittamista kouluihin, koulutukseen ja tutkimukseen. Kaksi viimeistä politiikan kohdetta: koulutus ja tutkimus luovat myös pohjan tuleville työpaikoille ja yleiselle hyvinvoinnille. (Venstre 2022.)

Poliittisten toimijoiden on niin ikään oleellista huolehtia siitä, että ihmisten luovat kyvyt saavat tilaa kukoistaa oli sitten kysymyksessä koulut, tutkimus, kulttuuri tai liike-elämä. Norjan Venstren yhteiskunnallinen ideaali rakennetaan siis kansalaisyhteiskunnan hengessä alhaalta-ylös. Tarkemmin sanottuna Norjan Venstre korostaa koulu- ja sivistysjärjestelmän rinnalla laajan ja monenkirjavan vapaa-ehtoistyön ja urheilun merkitystä, jotka nimenomaan luovat pohjan alhaalta-ylös yhteiskunnalle. Kolmas sektori antaa ja luo ihmisille mahdollisuuksia kiinnittyä elämään ja osaksi norjalaista yhteiskuntaa. (Venstre 2022.) On kiinnostavaa huomata jälleen, miten tällä kertaa puolestaan Norjan Venstren lähestymisessä yhteiskunnallista ideaalia on kiinnostavia piirteitä Suomen Keskustan alkioalaisuudesta johon Juha Kuisma viittasi hieman aikaisemmin.

Yhteenvetona Norjan Venstrestä voidaan todeta, että sekin noudattelee kiinnostavalla tavalla Giddensin kolmannen tien politiikan henkeä, jossa yrittäminen ja yrittäjyys arvona ja jopa elämän asenteena tunnustetaan laajalti. Sosiaaliliberaalissa hengessä Norjan Venstre haluaa luoda yhteiskuntaan edelleen paremmin toimivat turvaverkot, joissa myös yrittäjien sosiaaliturva on ajanmukainen ja toimii, kun yrittäjyys voi joissain tilanteissa myös kaatua. (Giddens 1998, 124, Norjan Venstre 2022.)

Kun Norjan Venstren politiikkaa verrataan esimerkiksi Britannian Liberaalidemokraatteihin, Ranskan LREM-puolueeseen, Ruotsin Keskustaan, Suomen keskustalasiin puolueisiin ja Tanskan Venstre'n huomio kiinnittyy siihen, kuinka keskeistä Norjan Venstrellekin on yrittäjyys ja yrittämisen puitteiden varmistaminen ja parantaminen. Kaikki edellä mainitut puolueet lähtevät politiikassaan ihminen ennen järjestelmää ajatuksesta. Talouspolitiikkaan ja talouteen liittyen liberaalipuolueita voisi kuvailla siten, että myös taloudessa ihminen ei ole taloutta varten, vaan talous toimii ihmistä varten. Hyvinvointi ja yhteiskunnan laajempi kehittäminen lähtee niin ikään aina työstä, ei julkisten palveluiden ensisijaisuudesta tai julkisen sektorin laajentamisesta velkaantumisen avulla.

Jos Norja Venstren ja myös muiden eurooppalaisten liberaalipuolueiden politiikkaa ja valintoja verrataan Marinin hallituksen tekemisiin, ero näiden välillä on huomattava. Suomessa on kuluneen hallituskauden aikana toimittu aivan päinvastaisesti, kuin mitä edellä esiin nostetut puolueet ovat pitäneet tärkeänä. Läheskään kaikkia tehtyjä päätöksiä ja niiden luonnetta ei voi selittää pandemialla, vaan kysymyksessä ovat olleet myös puhtaat poliittiset valinnat lähtien aina Rinteen hallitusohjelmaan kirjatuihin pysyviin menolisäyksistä. Kullaksen ja Metelisen (2019) mukaan istuvan hallituksen politiikassa ja valinnoissa oli kysymys alun alkaenkin paluusta 1960–70-lukujen jakopolitiikkaan. Hallituksen menolisäyksistä vain alle kolmannes kohdistui investointeihin, suurimman osan menoista jäädessä kulutusmenoiksi. (EVA 2019.)

Seuraava luku käsittelee säännöllisesti otsikoissa olevaa poliitikkojen kroonista päänsärkyä: talouskasvua tai tarkemmin sanottuna sen puutetta. Talouskasvun ympärille kietoutuu paljon kansalaisten hyvinvointiin ja menestymiseen liittyviä ilmiöitä, kuten ostovoima ja työllisyys. Siksi talouskasvua on oltava myös jatkossa ja sen yhteen sovittaminen ympäristöarvojen suhteen on niin ikään tärkeää.

1.9 Ostovoima on turvattava ja kotimarkkinoiden arvostus kaipaa toimenpiteitä

Kestävä kehitys, hillitty talouskasvu ja kasvu ympäristön ehdoilla ovat olleet viime vuosien kestopuheenaiheita. Talouskasvu pelkääville on myös hyvä muistuttaa, että lähi-vuosina Suomen ongelmat eivät suinkaan helpotu: ikääntyvän väestön ongelmat, ilmas-tonmuutoksen torjuminen, julkisen talouden tila ja varsin alhainen (1–1,5% talouskasvu) rasittavat niin yksityistä, kuin valtion taloutta entisestään. Koronalasku hoitovelkoineen tulee olemaan niin ikään mittava. Kuten niin monta kertaa aikaisemminkin lähihisto-riassa Suomen talouskasvu voi jäädä hyvinkin kotimarkkinoiden varaan. Jotta kotimark-kinat, kuten palvelut ja kauppa voivat työllistää, investoida ja kehittää toimintaansa, poliitikkojen olisi otettava oikeasti huomioon myös toimialojen tarpeet. Verokiiloihin ja erityisesti palkkaverokiilaan on nyt viimeistään puututtava ja työehtosopimusjärjestel-mä täytyy reformoida muiden Pohjoismaiden suuntaiseksi.

Ostovoimasta eli käytettävissä olevasta rahasta elämiseen ja hankintoihin on tullut viime kuukausien kiinnostava keskustelunaihe ympäri maailmaa. Ranskan juuri käydyissä presi-dentinvaleissa varsinkin toisen kierroksen väittelyä hallitsivat ostovoiman ympärille raken-tunut keskustelu ja tuoreessa muistissa ovat myös keltaliivien aiheuttamat mellakat, jotka lähtivät liikkeelle polttoaineiden hintojenkorotuksista. Ranskan uusi hallitus ja sen pääministeri Elisabeth Borne päättivät ensi töikseen linjata ostovoiman prioriteettilistansa kärkeen ja puuttua erityisesti ruuan ja sähkön hintoihin. (Le Monde, a 2022, Le Monde, b, 14 2022).

Kuten edellä huomattiin myös Tanskan Venstre linjasi pitkän aikavälin tavoitteekseen Tanskan ve-rorasituksen keventämisen yhdessä yksityisen sektorin merkittävän kasvun, sekä julkisen sektorin toiminnan tehostamisen kanssa. On selvää, että ainoastaan yksityisen sektorin kasvun avulla on myös mahdollista rahoittaa tulevat mahdolliset verojen kevennykset. Sama matemaattinen ja po-liittinen yhtälö koskee myös Suomea. Suomen on kyettävä turvaamaan edes kohtuullinen talous-kasvu, jotta työllisyys pysyisi edes nykyisellä tasolla.

Pian toivottavasti päättyvä pandemia osoitti sen, kuinka paljon erilaiset pienyrittäjät ja ammatin-harjoittajat merkitsevät suomalaiselle yhteiskunnalle. Yksi keskeisimmistä ja myös ongelmallisim-mista verokiiloista Suomessa on niin sanottu palkkaverokiila. Veronmaksajien keskusliiton Mikael Kirkko-Jaakkolan (2021) mukaan Suomen palkkaverokiila on ollut eurooppalaisittain arvioituna pit-kään yksi maanosan suurimmista. Palkkaverokiilalla kuvataan siis työnantajan työvoimakustan-nusten ja työntekijän nettotulon välistä erotusta tai tämän erotuksen osuutta kokonaistyövoima-kustannuksista. Palkkaverokiila on kansainvälisesti laajalti käytetty mittari, jonka avulla arvioidaan työn verotusta, koska se kertoo kaikkien palkkaan kohdistuvien tuloverojen ja veronluonteisten maksujen osuuden työnantajan palkkakustannuksesta. Työvoimakustannus itsessään muodostuu työntekijän bruttopalkasta ja työnantajan palkkasidonnaisista veronluonteisista maksuista. (Kirkko-Jaakkola 2021.)

Kirkko–Jaakkolan mukaan keskituloisen palkkaverokiila on Suomessa hieman matalampi kuin korkeiden työnantajamaksujen Ruotsissa. Huomionarvoista on myös Viron verotus, joka tällä mittarilla katsottuna ei näytä läheskään yhtä kevyeltä verottajalta kuin pelkkä henkilön tuloverotarkastelu antaisi ymmärtää. Muista kireän verotuksen verrokkimaista tanskalaisten palkkaverokiila on reippaasti Suomea kapeampi. Tanskalaisten erikoisuus liittyy myös työnantajamaksuihin, jotka ovat lähes olemattomat. Tässä suhteessa julkinen valta on ollut avokätinen tanskalaiselle työnantajalle, eli kannusteet palkata lisää henkilökuntaa ovat kunnossa. (Kirkko–Jaakkola 2021.)

Koska progressio on Suomessa kireää eikä meillä ole työnantajamaksuja rajoittavia kattosääntöjä, työhön kohdistuva palkkaverokiila on vertailumaihin verrattuna sitä suurempi mitä korkeampi palkkataso on kyseessä. Korkeasti palkatun työn palkkaverokiila onkin Suomessa vertailumaiden viidenneksi levein. Kaupan liiton mukaan suurin osuus vähittäiskaupan arvonlisäverottomista hinnoista on kotimaisia työvoimakuluja – joko kaupan suoraan maksamina tai välillisesti sen hankimiin palveluihin ja tavariin sisältyen. Erityisen kummallista on, kuinka kaupan tuotteisiin ja palveluihin kertyy ja sisältyy paljon moninkertaisia verokiiloja erilaisten palvelu-, toimitus- ja hankintaketjujen kautta. Päällekkäiset verokiilat nostavat palkkakustannuksia ja hintoja sekä leikkaavat ostovoimaa. (Kaupan liitto 2021.)

Verkkokaupan aikakaudella kuluttaja puolestaan voi ohittaa verokiilojen hintavaikutukset ostamalla tuotteita sieltä mistä niitä saa kulloinkin edullisimmin. Viime kädessä tästä päätöksestä kärsii suomalainen kauppa ja talous, suomalainen työntekijä ja jopa kaupunkikulttuuri, kun kivijalkamyymälät katoavat katukuvasta. Tarve kotimaisten palkkakustannusten vähentämiselle pitäisi huolestuttaa niin muita toimialoja kuin kotimaisia päättäjiäkin. On muistettava, että kaupan luoma arvonlisä on viime vuosina kasvanut muuta taloutta nopeammin ja kaupan suotuisat sivuvaikutukset myös muulle taloudelle ja yhteiskunnalle laajemmin ovat moninaiset. Kaupan hankinnat ja investoinnit luovat aina kasvua myös muille aloille. Kaupan liiton mukaan vähittäis- ja tukku-kaupan (pois lukien autokauppa) välitön BKT-vaikutus on noin 8 prosenttia, mutta kokonaisvaikutus on lähes tuplatan suurempi, kun myös välilliset vaikutukset muille aloille lasketaan mukaan. Yhteisöveron maksajana kauppa (13,1 prosenttia) on kaikki toimialat huomioiden toiseksi suurin heti pankki- ja vakuutusalan jälkeen (16,1 prosenttia). (Kaupan liitto 2021.)

Kaupan liiton ekonomistin Jaana Kurjenojan mukaan yhteiskunnallisessa keskustelussa pitäisi muistaa muutama peruslähdekohta liittyen kaupan luonteeseen ja sen toiminnan vaikutuksiin myös laajemmin taloudessa ja yhteiskunnassa. Kurjenoja muistuttaa, kuinka moderni kauppa luo kasvua ja työpaikkoja tilaustensa ja investointiensä tavalla, joka ulottuu myös muille palvelualoille, joita kauppa tarvitsee menestyäkseen myös jatkossa. Valitettavaa on, että nykyisen trendin mukaan kotimaisen logistiikka-alan ja teollisuuden osuudet kaupan luomasta kasvusta ja työllisyydestä ovat kutistuneet muutamassa vuodessa. Tarkemmin sanottuna ”Jos toiminnanohjaus- ja varastonhallintajärjestelmät saadaan halvemmalla ja luotettavammin Saksasta, logistiikkapalvelut Virosta ja varastorobottien komponentit Koreasta, kaupan luoma kasvu valuu entistä enemmän muualle”, Kurjenoja varoittaa. (Kaupan Liitto 2021.)

Kaupan liiton toimitusjohtaja Mari Kiviniemi kritisoi puolestaan suomalaista asenneilmapiiriä, jossa ei edelleenkään ymmärretä kuluttajapalvelujen merkitystä talouskasvulle. Pandemian jälkeen palveluista toivottiin jälleen kerran talouskasvun veturiä, ilman, että palveluiden yhtä tärkeintä ongelmaa eli verokiilaa haluttiin ensin ratkaista (Kaupan liitto 2021). Tämä yhdessä työehtosopimusjärjestelmän, tuloloukkojen ja ansiosidonnaisen työttömyysjärjestelmän kanssa muodostavat ongelmapöydän, jonka ratkaisemiseen yksikään hallitus ei ole riittävästi panostanut. Ikävintä on, että kaikki edellä mainitut elementit ovat olleet läsnä suomalaisten arjessa vuosikymmeniä.

Mari Kiviniemen mukaan kaupan kannattavuus on kaiken A ja O, jotta se kykenee toimimaan kannattavasti keskellä kiristyvää kansainvälistä kilpailua ja luomaan kasvua mahdollisimman laajalla tavalla. Edellä mainittuun viitaten työn verotuksen keventäminen olisi edelleen erittäin relevanttia. Kiviniemi muistuttaa edelleen, että "kauppa ei yleensä ole suuri yritystukien saaja eikä niiden perään paljoo myöskään huuda, mutta erikoiskaupan digitalisoimiseksi ja kansainvälistämiseksi tukea tarvitaan". Samalla Kiviniemen kritiikin kärki menee Business Finlandin suuntaan, joka viime vuosien aikana olisi voinut ottaa enemmän huomioon myös kansainvälistyvän kaupan tarpeita. (Kaupan Liitto 2021.)

Seuraava kappale keskittyy tarkastelemaan aluepolitiikkaa asetelmasta hajauttaminen–keskittyminen. Pandemian ja Ukrainan sodan seurauksena aluepolitiikkaan ja yhteen perinteiseen jakolinjaan: kaupunki–maaseutu on tullut vähintäänkin halkeama. Etätyön yleistymisen luo osaltaan uusia puitteita ja tarpeita maaseudun ja alueiden palveluiden kehittämiseksi. Ukrainan sota tekee Pohjois-Suomesta ja Itä-Suomesta strategisesti kiinnostavan ja tärkeän alueen, joka ei voi käytännössä jäädä ilman valtiotietä huomiota. Pohjois-Norja on hyvä esimerkki siitä millaiseksi kasvu-keskukseksi jopa kaukana pohjoisessa oleva alue voi muodostua.

–Etätyön yleistyminen luo osaltaan uusia puitteita ja tarpeita maaseudun ja alueiden palveluiden kehittämiseksi. Ukrainan sota tekee Pohjois-Suomesta ja Itä-Suomesta strategisesti kiinnostavan ja tärkeän alueen, joka ei voi käytännössä jäädä ilman valtiovallan huomiota.

Vallan hajautus ja desentralisaatio

Suomen valtiollisen historian yksi tärkeimmistä merkkipaaluista tapahtui tsaari Aleksanteri II:n hallintokaudella, kun laki kunnallisesta itsehallinnosta säädettiin vuonna 1865. Tällöin paikallishallinto ja valtionhallinto erotettiin toisistaan. Uudistuksella oli huomattavat seuraukset kansalaisten käsitykselle Suomesta omana valtiollisena yksikönään, jolla oli myös yhteys kansalaisten arkipäiväiseen elämään valtiollisen elämän rinnalla. Useista historiallisista reformeista huolimatta, politiikan kentällä on edelleen tapana puhua Stein Rokkanin ja Seymour Lipsetin luomista jäätyneistä jakolinjoista, joista yksi liittyy maaseudun (alueiden)–kaupungin väliseen suhteeseen, joka nyt on uudelleen arvioinnin kohteena. Taustalla muuttuneeseen tilanteeseen vaikuttaa siis etätyön yleistyminen, joka on itse asiassa maailmanlaajuinen ilmiö. Britanniassa paikallisen tilastokeskuksen mukaan 23 % kaikesta liiketoiminnasta hoidetaan jatkossa etänä ja liiketoiminnan kehittämiseen liittyvistä b-to-b palvelualan yrityksistä 43 % uskoo pysyvään etätyöskentelyyn. (Economist 2022.)

Keskustan linjaus vuoden 2019 eduskuntavaaliohjelmassa on itse asiassa edelleen kiinnostava ja mm. edellä mainituista syistä johtuen jopa ajankohtaisempi, kuin kolme vuotta sitten. Ohjelman mukaan ”teknologian kehitys mahdollistaa työn tekemisen ajasta ja paikasta riippumatta” ja valtio itsessään voi olla hajauttamisessa suunnannäyttäjä. Teknologisen kehityksen myötä loppukäyttäjälle on yhdentekevää, vastataanko puheluun tai muuhun yhteydenottoon Sodankylästä vai Hangosta. Toimivathan monet suuryritystenkin palvelut ilman maantieteellistä ulottuvuutta, koska aika ja paikka ovat menettäneet tänä päivänä hyvässä ja pahassa merkityksensä. Valtio voi edelleen ja myös jatkossa olla esimerkin näyttäjä, kuinka palveluita voidaan hajauttaa. (Keskusta 2019)

Juha Kuisma (2019) teoksessaan Keskustalaisuudesta määrittelee vallan hajautuksen lordi Actonin ajatusten kautta. Kuisman mukaan vallanhajautus tai itsehallinto suomalaisessa kontekstissa tarkoittaa tehtävien delegoimista tasolla, jossa on paras osaaminen, tiedot ja taidot. Kuisman mukaan ”päättösvallan hajautus on myös vallan delegointia tai palauttamista sille hierarkian tasolle, jossa käytännön toimintaa koskevat päätökset tehdään”. Ajatuksena desentralisaation hyväksyvät periaatteessa Suomessakin lähes kaikki, mutta kuinka on käytännön laita?

Mitä hallinnon hajauttamisella sitten puolestaan lopulta tarkoitetaan? Kuisman mukaan hallinnon tasolla desentralisaatioissa ei ole vain yksi keskus vaan monta keskustaa ja monikeskisyttä. USA:n, Kanadan ja Saksan liittovaltiot rakenteet edustavat tahoillaan desentralisaatiota, joihin myös Suomen 2018 maakuntamallikin tahollaan nojautuu. Kolmantena elementtinä Kuisman mukaan desentralisaatio näkyy vallan tasauksena esimerkiksi suomalaisessa vaalijärjestelmässä. Ruotsalaisen listavaalin sijaan tasavaltalaiseen henkeen kuuluu äänestää suoraan henkilöä, vaalijärjestelmä on suhteellinen ja kunnallishallinnossa ei ole hallitus-oppositio asetelmaa, vaan toimitaan yhdessä kuntalaisten intressien puolesta. Neljäs hajauttamisen ulottuvuus Kuisman mukaan liittyy taloudelliseen kansanvaltaan. Perusajatus on: ”mitä enemmän taloudessa on itsenäisiä toimijoita, sitä paremmin talous toimii” ja sitä paremmin ja tarkemmin talous ohjautuu tiedosta. Luonnollisesti viimeksi mainittu luo ideologisen perustan pienomistukselle ja sitä tukevien reformien ideologiselle perustelulle. (Kuisma 2019, 90–93.)

Keskitetyn hallinnon ja keskitetyn vallan yksi perinteisimpiä eurooppalaisia valtioita on perinteisesti ollut Ranska. Macronin hallinnon yksi johtavia ajatuksia on ollut niin ikään vallan ja päätöksenteon hajauttaminen mahdollisimman lähelle kansalaista. Tämä koskee erityisesti Macronin lempilapsia, kuten kouluja, sairaaloita ja yliopistoja, mutta myös poliiseja ja maan sisäisestä turvallisuudesta vastaavia tahoja. Macronin idea on ollut myös samalla haastaa perinteistä johtamiskulttuuria, jossa päätöksiä myös uskallettaisiin tehdä alemmilla tasoilla ja ammattilaisten motivaatio omaa työtään kohtaan parantuisi.

Vaikka valtaa ja päätöksentekoa on hajautettu kaikkialla Euroopassa, se ei kuitenkaan ole estänyt alueiden eritasoista kehittymistä vuosikymmenten aikana. Syyt toisten alueiden kehittymiseen nopeammin ovat siten lähtökohtaisesti muualla, kuin hallinnon tasolla. Ruotsin Keskustan tuoreimmassa ohjelmassa todetaan, kuinka maan asukasluvun nousu lähes miljoonalla asukkaalla vuoden 2010 jälkeen ei ole jakautunut tasaisesti, vaan yli 60 kuntaa on samanaikaisesti sijoittunut muuttopiokunniksi. (Center Partiet 2022.)

Seurauksina on ollut pahan kierre: suljetut palvelut ja kaupat, koko ajan heikentyvät julkiset palvelut, sekä kiristynyt kuntaverotus, jonka avulla on yritetty peittää koko ajan alenevia verotuloja. Ruotsin Keskusta huomauttaa edelleen, kuinka valtiolla, alueilla ja kunnilla on yhteinen vastuu siitä, että koko maa kehittyy. Ruotsin vahva ja monipuolinen talous nojautuu pitkälti metsätalouteen, mineraaleihin ja energiantuotantoon⁸, mutta siitä huolimatta alueelliset erot ovat Ruotsin Keskustan mukaan edelleen ratkaisematta. Vaikka suurin osa maataloudesta voi tällä hetkellä hyvin, siitä huolimatta on alueita myös maatalouden alalla, jotka kamppailevat toimeentulonsa puolesta. Ratkaisevaa ongelma-alueille on se, kuinka kyetään luomaan uusia ja parempia toimintaedellytyksiä nykyisten sijaan tai rinnalle ja kuinka voidaan poistaa esteitä rakentamisen, asumisen ja työskentelyn suhteen maaseudulla tai haja-asutusalueilla. (Center Partiet 2022.)

”Sitoudumme myös edistämään kukoistavaa demokraattista paikallishallintojärjestelmää, jossa päätökset tehdään ja palvelut tarjotaan mahdollisimman paikallisella tasolla, joka on elinkelpoinen”. (Center Partiet 2022.)

Ranskassa puolestaan taantumisesta ovat kärsineet erityisesti vanhat teollisuuspaikkakunnat, kuten Pohjois-Ranskan Nord-Pas-de-Calais ja Picardin alueet, joissa esimerkiksi hiilikaivokset ja teollisuustuotanto olivat kadonneet viimeisten vuosikymmenten aikana, eikä tilalle saatu synnytettyä pitkään uutta ja korvaavaa liiketoimintaa tai yrittäjyyttä. Ranskan tapauksissa ovat usein vaikuttaneet myös valtiojohton tietoiset päätökset tekohengittää epätervettä yritystoimintaa tukiaispolitiikalla, joka on vain pitkittänyt kärsimysnäytelmää ja väijäämätöntä: tuotannon lopullista sulkemista (Macron 2017). Tehdaspaikkakuntien ongelmat ilmiöineen eivät ole vieraita myöskään Suomelle. Tuoreessa muistissa ovat uutiskuvat, miten paperikoneiden hiljeneminen pysäytti kokonaisten paikkakuntien elämän mm. Myllykoskella ja Jämsässä, demaripoliitikkojen hämmästellessä luottamusmiesten ja toimittajien keskellä tapahtunutta.

⁸ Metsäteollisuus on Ruotsin tärkeimpiä liiketoiminta-alueita, joka edistää työllisyyttä ja hyvinvointia koko maassa. Alue on myös avainasemassa kehityksessä kohti kestävää, biopohjaista yhteiskuntaa. Ruotsi on maailman kolmanneksi suurin sellun, paperin ja sahatavaran viejä, jonka metsäteollisuuden osuus maan koko teollisuuden työllisyydestä, viennistä ja liikevaihdosta on 9-12 prosenttia. Metsäteollisuus työllistää suoraan 70 000 ihmistä sekä noin 50 000 alalla toimivaa yhden miehen yritystä. Useissa maakunnissa metsäteollisuuden osuus teollisuuden työllisyydestä on vähintään 20 prosenttia. Metsäteollisuuden viennin arvo vuonna 2018 oli 145 miljardia kruunua. Tämä pitää sisällään noin 80 prosenttia metsäteollisuuden tuotteista. Vuonna 2016 Ruotsin metsäteollisuus tuotti 11,9 miljoonaa tonnia sellua, 10,1 miljoonaa tonnia paperia ja 18,3 miljoonaa kuutiometriä sahatavaraa. Ruotsin pinta-alasta noin 70 prosenttia on metsämaata, josta 80 prosenttia on aktiivisessa käytössä. Metsävaroista kaadetaan vuosittain yksi prosentti. Viimeisen 90 vuoden aikana Ruotsin metsävarat ovat kaksinkertaistuneet. Ruotsi sijoittaa vuosittain kaksi miljardia kruunua metsätutkimukseen yliopistoissa, korkeakouluissa ja instituuteissa. Metsäteollisuusyritykset sijoittavat vuosittain 2,3 miljardia kruunua omaan tutkimukseensa. Ruotsin puutavaran määrä kasvaa edelleen, mikä tarjoaa alustan uusille tutkimuspohjaisille innovaatioille, jotka muokkaavat tulevaisuuden biotaloutta. Ruotsin metsäteollisuusliiton jäsenenä on 50 sellu- ja paperitehdasta, 120 sahaa sekä 40 muuta alan yritystä.

Kun tarkastelemme Suomen alueellisia ongelmia ja alueiden eriytymistä, huomaamme samoja ilmiöitä naapurimaamme kanssa. Myös Suomessa on selkeitä muuttotappiokuntia jopa yllättävilläkin alueilla. Voittajat ja häviäjät ovat helposti lueteltu, koska niitä ei ole kovinkaan paljoa maamme koko huomioiden. Suomessa muuttovoittajaksi (2021) on vakiintunut viime vuosina Tampere ympäristöseutuineen ja yllättäen Kuusamo, joka kykenee tarjoamaan monipuolisia palveluita ja jossa on toimiva vapaa-ajan infra ja houkutteleva luonto.

Pääkaupunkiseutu oli vuoden 2021 muuttotappioalue syistä, jotka ovat hyvin tiedossa: elämisen kalleus ja ahtaus eivät houkuttele jäämään, jos vaihtoehtona on parempaa elämisen laatua toisaalla. Laajemmassa kuvassa Suomi keskittyi vuoteen 2020 asti, jolloin kehitykseen tuli keskittymisen kannalta notkahdus. Pandemian myötä myös jo mainittu etätyö on yleistynyt Suomessa ja on jäämässä pysyväksi osaksi työelämää. Gapgemini (2022) konsulttitihtiön mukaan 70 % yrityksistä pitää etätyötä ainakin jossain määrin pysyvänä ilmiönä. Työntekijöistä puolestaan 45 % haluaa tehdä etätöitä kolmena päivänä viikossa. Käytännössä viimeksi mainittu on tarkoittanut useissa tapauksissa töiden tekemistä kesämökiltä tai muulta vapaa-ajan asunnolta käsin. Tällöin on tullut ajankohtaiseksi jopa pohtia kaksoiskuntalaisuutta, josta tehtiin selvitys VM:lle neljä vuotta sitten ennen pandemiaa ja josta paljastui tietenkin perustuslaillisia esteitä. Hyvinvointioikeuden dosentti Pauli Rautiainen näkee, että tulevaisuudessa joudutaan ajattelemaan koko käsite kunta ja kuntalaisuus uudelleen liittyen päätöksentekoon ja kunnan ydintehtäviin. Kaikilla näillä on merkitystä etätyöntekijän arjelle, kun hän miettii mitä julkisia palveluita kesämökkikunnasta on saatavilla ja mitä ei. (Gapgemini 2022, Miettinen 2021.)

Seuraavassa alaluvussa tarkastellaan lyhyesti NATO-jäsenyyden tuomia potentiaalisia skenarioita Suomelle liittyen esimerkiksi Venäjän liikkeisiin Kuolan niemimaalla. Pohjois-Euroopan strateginen merkitys on kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana huomattavan paljon. NATO-jäsenyyden myötä paineet ja vaatimukset Pohjois-Suomen infran kehittämiseen kasvavat. Hyvä esimerkki kasvukykyisestä alueesta on Pohjois-Norja, jota on kehitetty viimeisten vuosikymmenten aikana pitkäjänteisesti ja alueesta on tullut Norjalle jopa taloudellinen veturi. Myös Kiinan moderni silkkitie ja sen pohjoinen reitti lisäävät alueen merkitystä, kuten myös Venäjän Bastion strategia.

– Hyvinvointioikeuden dosentti Pauli Rautiainen näkee, että tulevaisuudessa joudutaan ajattelemaan koko käsite kunta ja kuntalaisuus uudelleen liittyen päätöksentekoon ja kunnan ydintehtäviin. Kaikilla näillä on merkitystä etätyöntekijän arjelle, kun hän miettii mitä julkisia palveluita kesämökkikunnasta on saatavilla ja mitä ei.

2.1 Kuinka NATO-jäsenyys muuttaa Suomen alueiden ja maakuntien strategista asemaa?

Suomen liittyminen puolustusliitto NATO:n jäseneksi tapahtuu ajankohtana, jolloin pohjoisen pallonpuoliskon strateginen merkitys on kasvanut huomattavasti. Kiristyneessä kansainvälisessä tilanteessa Norja on arvioinut, että kriisitilanteessa Venäjä saattaisi pyrkiä miehittämään osia Suomen Lapista ja Pohjois-Norjasta sekä Norjalle kuuluvat Huippuvuoret kaukana Jäämerellä. Tällaisessa tilanteessa Venäjä pystyisi ottamaan haltuunsa koko arktisen alueen ja sen merireitit. Kansainväliselle kauppamerenkululle ja meriliikenteelle Euroopasta Aasiaan tilanne olisi fataali. Norjalaisten mukaan maa valitsi F-35-hävittäjät pystyäkseen toimimaan alueella, jolla Venäjä haluaa ohjuksillaan, sensoreillaan ja hävittäjillään estää kaikkien muiden valtioiden toiminnan (Iltalehti 2022). Tässä suhteessa ei ole yhden tekevää millaisessa asennossa ja tilassa myöskään Pohjois-Suomi on esimerkiksi infran suhteen. Tärkeää on myös se, kuinka Pohjois-Suomesta pidetään jatkossa huolta taloudellisessa ja sosiaalisessa mielessä eli millaisella politiikalla ja politiikkatoimenpiteillä aluetta kehitetään kokonaisvaltaisesti.

Toinen erittäin strategisesti merkittävä alue Venäjälle, jolle Naton läheisyys on erityisen herkkä asia, on Kuolan niemimaa. Taustalla vaikuttaa Venäjän kylmän sodan aikaisen niin sanotun Bastion strategian uudelleen elpyminen, eri alueella operoivien valtioiden kasvava kiinnostus alueen luonnonvaroja kohtaan ja eri valtioiden kalastusintressit. Bastion strategialla tarkoitetaan Venäjän ydinsukellusveneiden turvaamista kriisitilanteen syttyessä (Mikkola 2019, 3). Kuolan niemimaa on myös edelleen ydinsukellusveneiden muodostaman Venäjän toisen iskun ja sen kyvyn ainoa tukialue, ja myös Murmanskiin on matkaa Suomen rajalta alle 200 km. On muistettava edelleen, että vaikka Murmansk on aina ollut tärkeä alue Venäjälle strategisesti, tämän hetken Venäjän sekavassa seikkailupolitiikassa ydinaseilla on erittäin näkyvä rooli. Ne ovat sitä Venäjälle niin puolustusstrategiassa, kuin myös puolustuspolitiikassa (Heisbourg, Tiilikainen, Berqvist, Nyberg 2016, 54). On myös huomioitava helposti unohtuva perusfakta: lyhyin maantieteellinen matka hyökätä Venäjältä Yhdysvaltoihin ja päinvastoin sijaitsee nimenomaan arktisella alueella (Mikkola 2019, 3).

Vaikka Suomi noudattaisi Norjan mallia ja asettaisi omaehtoisia rajoituksia ydinaseiden ja ulkomaisten joukkojen sijoittamiselle alueelleen, Venäjä voisi silti pyrkiä lisäämään joukkojaan pohjoisessa suojellakseen Murmanskin ja Arkangelin alueita ja niiden maayhteyksiä muuhun Venäjään. Venäjän mahdollinen joukkojen siirto ei jäisi NATO:lta huomaamatta ja se voisi samalla synnyttää keskustelua Naton läsnäolosta Suomessa, mikä voisi aiheuttaa ristiriidan Suomen aikomusten kanssa soveltaa Norjan mallia. (Heisbourg, jne, 2016, 54.)

Yleisesti oletetaan, että Venäjä on jo elänyt varsin pitkään sen tosiasian kanssa, että Natolla on pääsy lähelle Murmanskia, mutta Suomen jäsenyyden myötä asetelma saa kokonaan uuden sävyn. Vielä 2016 oletettiin, että Venäjä hyväksyisi NATO-joukot Suomen maaperällä, mutta tämän hetkistä tilannetta kukaan ei kykene varmuudella arvioimaan. On muistettava, että Kuolan niemimaalle sijoitetut ydinsukellusveneet ja Barentsinmeren ja Pohjoisen jäämeren kasvava taloudellinen merkitys ovat seikkoja, jotka ovat tulleet kuvaan vasta paljon liittokunnan perustamisen jälkeen. Suomen jäsenyys merkitsee nyt liittokunnan siirtymistä konkreettisesti lähemmäs Kuolan niemimaata. (Heisbourg jne, 2016, 54–55.)

Tällä hetkellä pidetään yleisesti epätodennäköisenä, että NATO haluaisi perustaa pysyvän tukikohdan Pohjois-Suomen alueelle. Mutta edellä mainittu skenaario, jossa viitattiin Venäjän merkittävään joukkojen siirtoon Kuolan niemimaalle on täysin mahdollinen ja miten NATO siihen reagoisi on erittäin kiinnostava Suomen turvallisuuden kannalta. Kaikista näistä skenaarioista huolimatta politiikkojen asenteet ovat jo tukikohdan perustamisen idean suhteen myös epäileviä ja jopa penseitä. Asenteet ovat siinä suhteessa kiinnostavia, että helmikuun 26.päivän jälkeen koko paradigma suhteessa NATO jäsenyyteen muuttui nanosekunnissa. Vuosikymmenten NATO kysymyksen väistely ja välttely olivat muodostuneet jopa eräänlaiseksi suomalaisen valtiomiestaidon tavaramerkiksi, johon liittyi keskeisesti Venäjän intressien valkopesu ja suoranainen ymmärtäminen. Kuten viime aikoina on noussut vahvasti esiin valkopesusta ovat oman osansa saaneet lukuisat poliitikot, kuten Erkki Tuomioja, Paavo Lipponen, Eero Heinäluoma ja Tarja Halonen. Tässä suhteessa politiikkojen penseys jo idealle Naton mahdollisen tukikohdan perustamiselle Pohjois-Suomeen kuulostaa omituiselta. Kannattaisiko kuitenkin selvittää ensiksi tukikohtaan ja sen perustamiseen liittyvät myönteiset asiat, ennen kuin muodostetaan selkeä kannanotto asian puolesta tai sitä vastaan?

Potentiaalisen tukikohdan suhteen on keskeistä turvallisuuden lisäksi se, millaiset myönteiset seuraukset tukikohdalla saattaisi olla tarkasteltavan alueen taloudelle. Suomessa on jo vanhaan ollut varuskuntien ympärille ainakin osittain syntyneitä kaupunkeja (Mikkeli, Kajaani). Miten NATO:n tukikohta eroaisi loppujen lopuksi edellä mainituista esimerkeistä? Tietenkin mahdollisen tukikohdan strateginen merkitys Suomen turvallisuudelle on niin ikään huomioitava, josta kaikki luonnollisesti lähtee liikkeelle. Selvää on kuitenkin se, että vapaamatkustajana Suomi ei voi jatkossa olla, vaan NATO:n ja Norjan intressit ja toiveet ovat välttämättömiä huomioida jatkossa. Tässäkään tapauksessa ilmaisia lounaita ei ole.

Merkkejä strategisen jännityksen kohoamisesta arktisella alueella on saatu säännöllisin väliajoin. Venäjä on myös simuloinut viimeisten vuosien sotaharjoitustensa yhteydessä usein hyökkäyksiä Pohjois-Norjaan ja häirinnyt vastaavasti NATO:n sotaharjoituksia, kuten tapahtui 2018 NATO:n Trident Juncture-harjoituksen yhteydessä, johon myös Suomi osallistui (Mikkola 2019, 3). Venäjän toimet halvaannuttivat tällöin GPS-toiminnot laajoilta alueilta Pohjois-Norjassa ja Suomessa (Mikkola 2019, 8, Yle 2018). On selvää, että jatkossa NATO jäsenyyden myötä Suomeen kohdistuu säännöllisesti erilaista kyber- ja hybridi-vaikuttamista, josta valtiojohto on hyvin tietoinen. Venäjän lisäksi arktiselle alueelle tuo oman jännitteensä Kiinan strateginen silkkitiehanke, jonka pohjoisin kauppareitti kulkee Venäjän pohjoisosien, arktisen alueen ja Norjan rannikon kautta Keski-Euroopan suuriin satamakaupunkeihin. On selvää, että Kiina ei katso hyvällä, jos heille tärkeän kauppareitin tielle tulee poliittisia tai sotilaallisia esteitä (Belt and Silk Road Initiative , 2022). Kokonaan toinen asia on myös Norjan ja Suomen jäämeren ratahanke ja sen tulevaisuus. Hankkeen avulla saataisiin ratayhteys Rovaniemeltä Kirkkoniemeeseen ja sitä kautta merelle. Taustalla vaikuttavat siis arviot koillisväylän laivaliikenteen kasvusta Kauko-idästä Pohjois-Norjaan, joka hyödyttäisi myös alueen kaivosteollisuutta (Yle 2017).

Skenaario, jossa **viitataan** Venäjän merkittävään joukkojen siirtoon Kuolan niemimaalle, on täysin mahdollinen. Miten NATO siihen reagoisi? Nämä ovat erittäin kiinnostavia kysymyksiä Suomen turvallisuuden kannalta.

Joka tapauksessa näistä strategisista ja erittäin oleellisista kansallisen turvallisuuden kysymyksistä liittyen Pohjois-Suomeen, mutta myös Itä-Suomeen ei ole vielä käyty tai ehditty käydä keskustelua. Lähtökohta kuitenkin on, että Suomessa ei voi olla enää kuolleita kulmia, vaan strategisessa mielessä nykyiset haja-asutusalueet ja niiden kehitys on huomioitava samalla tavalla, kuin esimerkiksi naapurimaassamme Norjassa on tehty. Pohjois-Suomen satamien on oltava ajanmukaiset, lentokenttien, rautateiden ja maanteiden kunnossa, verkkoyhteyksistä puhumattakaan. Myös Saimaan kanavan tulevaisuus on ollut viime aikoina tapetilla. On tärkeää huomioida, että puolet Saimaan kanavasta sijaitsee Venäjältä vuokratulta alueelta ja nykyisessä tilanteessa vuokranantaja voi käyttäytyä hyvinkin ennalta arvaamattomasti (Väylävirasto 2022). Lyhyesti kiteytettynä: aluepolitiikka tekee lähivuosina merkittävän paluun suomalaisen poliittiseen keskusteluun ja tällä kertaa syyt tulevat idän suunnalta, eivätkä varsinaisesti maan sisältä.

Tässä kohtaa on hyvä huomioida, miten Pohjois-Norjaan on investoitu mittavasti viimeisten vuosien aikana erilaisia infrahankkeita: perinteisiä maantie- ja rautatiehankkeita, satamia, älyteitä ja tietoverkkohankkeita. Osassa hankkeita myös Suomi on ollut mukana kuten edellä mainitussa jäämeren ratahankkeessa. Norjassa julkiset investoinnit ovat luoneet alueelle huomattavan talousalueen, jossa työpaikkoja on syntynyt esimerkiksi erilaisten palveluiden, öljy- ja kaasuteollisuuden, kalastuksen ja matkailun piiriin. Lähivuosikymmeninä työpaikkojen on ennustettu syntyvän erityisesti rakennusteollisuuden, terveydenhuollon ja matkailun toimialoille.

Yksi viime aikojen kiinnostavista keskustelunaiheista niin Suomessa, kuin tarkasteltavissa esimerkkimaissa on liittynyt myös huoltovarmuuteen, ruuantuotannon omavaraisuuteen ja siihen, mitä kaupungit voisivat tehdä oman huoltovarmuutensa kehittämiseksi. Kun mietitään huoltovarmuutta ja omavaraisuutta tarkemmin on hyvä huomioida muutamat perusfaktat aina maailmanpolitiikkaa myöten ja kuinka peruslähtökohdat maailmalla heijastuvat väijäämättä myös oman maahamme. Case-esimerkki kaupungin roolista ja merkityksestä ruuantuottajana omille asukkaalleen on kuitenkin Yhdysvaltojen ruostevyöhykkeen vanha teollisuuskaupunki Cleveland, joka nousi esiin kiinnostavalla tavalla Aarni Vaittisen kandidaatin opinnäytetyössä Lappeenrannan-Lahden tekniselle yliopistolle.

Vuosikymmenten NATO kysymyksen väistely ja välttely oli muodostunut jopa eräänlaiseksi suomalaisen valtiomiestaidon tavaramerkiksi, johon liittyi keskeisesti Venäjän intressien valkopesu ja suoranainen ymmärtäminen

Kuten viime aikoina on noussut vahvasti esiin valkopesusta ovat oman osansa saaneet lukuisat poliitikot, kuten Erkki Tuomioja, Paavo Lipponen, Eero Heinäluoma ja Tarja Halonen.

2.2 Huoltovarmuus ja omavaraisuus ovat prioriteettejä

Pandemia ja meneillään oleva Ukrainan sota ovat vaikuttaneet kaikkialla maailmassa politiikan keskeisiin kysymyksiin ja sitä myöten valtion ydintehtäviin. Sodan seurauksena omavaraisuus ja huoltovarmuus ovat hallinneet poliittista agenda viime helmikuusta lähtien. Jopa Kiina ja sen presidentti Xi on huolissaan maansa omavaraisuudesta kansainvälisten kriisien vyöryessä seurauksineen päälle. Xi:n mukaan kiinalaisen teollisuuden tulisi edistää Kiinan omavaraisuutta, jossa esikuvana toimii Maon ja hänen seuraajiansa politiikka, joka ulottui ja huipentui aina kotimaassa tehtyyn ydinpommiin saakka.

Economist (2022a) kirjoitti toukokuussa, kuinka maailmaa uhkaa globaali ruokaongelma Venäjän hyökkäyssodan seurauksena. Venäjän ja Ukrainan osuus koko maailman vehnämarkkinoista on huomattavan suuri. Tällä hetkellä esimerkiksi 25 miljoonaa tonnia maissia ja vehnää makaa Ukrainassa loukussa, odottaen pääsyä maailman markkinoille. Määrä vastaa kehittyneiden maiden vuosittaista maissin ja vehnän kulutusta. Ukraina ja Venäjä kattavat viennillään 28% vuosittaisesta kulutukseen menevästä vehnästä, ohrasta maiden osuus on 29 %, maissista 15 % ja peräti 75 % auringonkukkaöljystä. (Economist 2022a, 13.)

Lähi-Idän maista Libanon ja Tunisia saavat puolet vuosittaisesta viljasta Venäjältä ja Ukrainalta. Libya ja Egypti ovat vielä riippuvaisempia Venäjän ja Ukrainan viljatoimituksista saadessaan 2/3 vuosittaisesta viljastaan nyt sotaa käyviltä mailta. Kaiken kaikkiaan pelkästään Ukrainan voidaan katsoa ruokkivan yli 400 miljoonaa ihmistä. Luvut ovat pelottavan suuria ja mittasuhteet valtavat. Pelkästään Egyptissä asuu yli 100 miljoonaa ihmistä ja maa on suurimmaksi osaksi autiomaata ja viljelyyn kelpaamatonta. Vanhastaan tiedetään Lähi-Idän historia ja miten taistelu ruuasta voisi helposti johtaa levottomuuksiin, ylittää valtioiden rajat ja yhdistää uskonnot poliittisesti toisiinsa. Kaikilla kuvatuilla ilmiöillä voi olla arvaamattomat seuraukset Lähi-Idän voimatasapainoon. Ruoka-ongelmaa pahentaa maailman suurimman vehnän tuottajamaan Kiinan sato-ongelmat tai tarkemmin sanottuna maan satokatastrofi, kun edellisen vuoden sateiden seurauksena viljankylvö epäonnistui ja sadosta tulee Kiinan kaikkien aikojen huonoin. (Economist 2022, 13.)

Myös Suomi on saanut terveen muistutuksen siitä, kuinka tärkeää kotimainen ruuantuotanto on huoltovarmuudelle ja jopa kansalliselle turvallisuudelle. Kuten Suomessa myös Ruotsissa Ruotsin Keskusta pohtii huoltovarmuutta ja maan kriisinsietokykyä erilaisten globaalien ongelmien vyöryessä päälle. Tässä kohtaa niin sanottu vihreä teollisuus ja maaseutuyrittäjyys ovat Ruotsin Keskustan mukaan keskeisiä kulmakiviä maan huoltovarmuudelle ja kyvylle selviytyä kriiseistä. Edelliseen liittyen on myös oleellista, että valtion viranomaisten palvelut ovat kaikkien saatavilla, koska ne ovat tärkeitä palvelutuotannolle, yrittäjyydelle ja kehitykselle. (Center Partiet 2022.)

Pohjois-Suomen satamien on oltava ajanmukaiset, lentokenttien, rautateiden ja maanteiden kunnossa, verkkoyhteyksistä puhumattakaan. Myös Saimaan kanavan tulevaisuus on ollut viime aikoina tapetilla.

Kuten Suomen Keskustalle myös Ruotsin Keskustalle maanviljelijöiden kilpailukyky on yksi keskeisimmistä asioista ja kotimaisten maanviljelijöiden on voitava kilpailla yhtäläisin ehdoin muiden maiden viljelijöiden kanssa. Asetelma on tuttu myös EU:sta, jossa suurin maatalousmaa Ranska aina parhaansa mukaan lobbaa omien maatalouteen liittyvien intressien kanssa. (Center Partiet 2022.)

Kaikkiin edellä mainittuihin ongelmiin viitaten ei ole ihme, että myös Suomessa kotimaisen ruuan tuotannon ja huoltovarmuuden varmistamiseksi olisi tehtävä pikaisesti kauaskantoisia linjauksia. Johanna Korhonen (2022) nostaa esiin kiinnostavasti sen, miten omavaraisuus kansallisenä ideana ja tavoitteena on kohdannut renessanssin. Korhosen mukaan ”oma työ, oma ruoka ja oma energia työllistävät ja tuottavat hyödykkeitä myös ympäristön kannalta kestävästi. Uusi omavaraisuus ei merkitse paluuta vanhaan, vaan siirtymää uuteen aikakauteen”. Lähellä kasvanut ruoka on jo itsessään ilmastotekoa. Jatkossa olisi tärkeää, että suomalaisten ruokavalioiden keskeisimmät elementit ovat kotimaisia. Keskinäisriippuvainen ja globaali maailmantalous, joka on keskittynyt vain tuotantokustannusten ympärille taipuu hitaasti uusomavaraisuuden aikakauteen. Muutos vie aikaa ja Korhosen mukaan realistinen aikajänne on noin 30 vuotta. (Korhonen 2022, 16.)

Mitä uudella omavaraisuudella sitten lopulta tarkoitetaan? Tuomas Kuhmosen (2022) mukaan ”uusi omavaraisuus merkitsee ruokaa tuottavien maatalojen energia- ja ravinneomavaraisuutta joko yksittäin tai ryhminä. Aurinko-, tuuli- ja bioenergiaa tuotetaan hajautetusti. Alueellinen ruoantuotanto vahvistuu ja samalla myös paikallistalous voimistuu”. Tässä kohtaa on tärkeää myös muistaa se, että kysymyksessä ei ole äärimmäinen ajattelu, jossa rajojen kuuluu olla kiinni. Yhteistoiminta ja paikallistalous toimivat sen sijaan yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa toisiinsa nähden. (Korhonen 2022, 16.)

Tuomas Kuhmosen mukaan uusi omavaraisuus ei merkitse myöskään rajat kiinni -ajattelua – päinvastoin, yhteistoiminta maapallon muiden asukkaiden kanssa on sekä välttämätöntä että suotavaa. Koska maapallon väestö kasvaa edelleen on myös selvää, että ruokaa tarvitaan suurelle joukolle ihmisiä. Suurten toimijoiden rinnalla on oltava myös pieniä toimijoita. Nyt tasapaino suurten ja pienten välillä on huono, koska pieniä toimijoita on liian vähän ja tasapaino ongelma konkretisoituu juuri edellä mainitun Ukrainan sodan seurauksina varsinkin köyhemmissä arabimaissa. Kriisien keskellä rakenteiden lujuus lopulta mitataan ja parhaimmillaan kriisit aiheuttavat luovaa tuhoa, jossa vanhat rakenteet väistyvät ja jotain uutta ja parempaa syntyy tilalle. Kuhmonen muistuttaa edelleen, että ”nyt olisi hyvä hetki miettiä, missä asioissa Suomella pitäisi olla nykyistä korkeampi omavaraisuus, missä taas riittää vähempi. Huoltovarmuutemme on suunniteltu maailmaan, joka toimii aika hyvin. Kuitenkin meidän on huolehdittava itsestämme myös sellaisessa maailmassa, joka toimii epävakammin”, Kuhmonen sanoo. (Korhonen 2022, 16.)

Pohja kotimaisuudelle ja kotimaisen ruuan tuotannon suosimiseksi on jo entuudestaan vahva. Nivan ja Peltonimen (2019) mukaan intressit suosia suomalaista ovat moninaiset. Kotimaista ruokaa pidetään ensinnäkin turvallisena: Euroopan elintarviketurvallisuusviraston EFSA:n mukaan suomalaisissa eläinkunnan tuotteissa todetaan hyvin vähän säädökset ylittäviä lääkkeitä - jäämiä, ja viljelyssä tarvitaan kylmän talvikauden vuoksi vähemmän torjunta-aineita kuin lämpimämissä maissa. Luonnonvarakeskuksen mukaan kotimaisissa vihanneksissa, marjoissa, hedelmissä ja viljoissa onkin huomattavasti harvemmin torjuntaainejäämiä kuin tuontituotteissa.

Suomalaisessa maataloudessa on niin ikään korkea hygieniataso ja esimerkiksi salmonellaa esiintyy suomalaisessa broilerissa vain vähän. Edellistä väitettä vahvistaa myös toukokuussa 2022 julkaistu kansallaisjärjestö Pesticide Action Networkin julkaisema hätkähdyttävä tutkimus, jonka mukaan kuluttajien suosimista hedelmistä löytyvien myrkyllisten torjunta-ainejäämien määrä on kasvanut 53 prosenttia vuosina 2011–2019. Erityisenä yksityiskohtana hedelmien torjunta-ainejäämistä nousevat esiin kirsikat (153 %) ja kiivit (397%). Maatasolla Belgia on eniten jäämiä tuottava maa Euroopassa, jonka jälkeen seuraavat Hollanti, Saksa ja Ranska. Hedelmien lisäksi ongelma koskee myös vihanneksia, vaikka niiden torjunta-ainejäämät ovatkin pienempiä, kuin hedelmien. Jokainen jäämä on kuitenkin liikaa ja altistaa kuluttajat vakaville sairauksille ja ennenaikaisille kuolemille. (Niva, Peltoniemi 2019, 41, Le Monde, b, c, 2022, Yle 2022.)

2.3 Lähiruuantuotannon kehittäminen on tulevaisuuden mahdollisuus

Mitä huoltovarmuudelle ja ruokaturvalle voitaisiin sitten tehdä kansallisella ja alueellisella tasolla? Huoltovarmuuteen ja ruokaturvaan voidaan vaikuttaa myönteisesti joskin rajoitetusti esimerkiksi kaupunkiviljelyn muodossa, kuten Vaittinen (2022) nostaa esiin. Eigenbrodin ja Grudan (2014) mukaan ruokaturva kaupungeissa riippuu useista tekijöistä: ruuan saatavuudesta, sekä sen saavutettavuudesta ja laadusta. Kaikkiin edellä mainittuihin elementteihin voidaan vaikuttaa kaupunkiviljelyn avulla. Vaittinen huomauttaa, kuinka kaupunkiviljelyllä on osoitettu olevan myönteisiä seurauksia perheiden ruuan saatavuuteen esimerkiksi maissa, joissa perhekoot ovat perinteisesti suurempia ja kaupunkiviljelyn merkitys voi tulevaisuudessa kasvaa entisestään. Historiallisessa mielessä kaupunkiviljely ei ole uusi asia. Kaupunkiviljelyä sen eri muodoissa on käytetty lähes säännöllisesti ruuan tuotannon varmistajana ympäri maailmaa. Erityisesti sodat ja muut kriisit nostavat aiheen säännöllisesti otsikoihin, kuten on käynyt nyt viimeisten kuukausien aikana. (Eigenbrod & Gruda 2014, 491-492, Langenmeyer et al. 2021, 3.)

Vaittisen mukaan "Kuuban tilanne 1990-luvulla on esimerkki kaupunkiviljelyn käyttämisestä ruokakriisin ratkaisemisessa. Neuvostoliiton romahdettua Kuuba menetti tärkeimmän kauppakumppaninsa ja maa ajautui vakavaan ruokakriisiin. Vastauksena tähän luotiin laaja pienimuotoisen kaupunkiviljelytoiminnan verkosto, jonka syntyymiseen vaikuttivat sekä valtion, että paikallisyhteisöjen toimet" (Koont 2011, 2-3, Eigenbrod & Gruda, 2014, 492, Vaittinen 2022, 14). 1990-luvun tapahtumat vaikuttavat edelleen kaupunkiviljelyn suosioon Kuubassa ja lähihistorian kokemusten vuoksi Kuuba on tämän takia edelleen maailman johtava valtio kaupunkiviljelyssä (Vaittinen 2022, 14). Toki on muistettava samanaikaisesti se, kuinka mittavien taloudellisten ongelmien kanssa Kuuba edelleen taistelee ja miten alikehittynyt maan talous ja yhteiskunta ylipäättensä on.

Kehittyneessä pohjolassa tilanne ruokaturvan kannalta on tietenkin lähtökohtaisesti erilainen, kuin Kuuban tyypillisissä köyhemmissä valtioissa. Valmiusvarastot ja kriisinhallinta on hoidettu kuntoon poikkeusoloja silmällä pitäen ennakoiden valtion hallinnon ja viranomaisien kautta. Tässä kohtaa on selvää, että myös kaupunkiviljelyn merkitys ruokaturvan varmistamiseksi on tyystin erilainen ja siinä korostuisi varautuminen potentiaaliin kriiseihin. Jatkuvuuden ollessa heikolla tasolla kaupunkiviljelyn merkitys vaikuttaa nykyisessä muodossaan yhteiskunnallisella tasolla vain vähän. Useimmat ovat viljelijöinä vain harrastajia ja joutuvat kamppailemaan viljelytilasta muiden maankäyttötapojen kanssa. Langenmayerin (2021) näkemys siitä miten suuri potentiaali kaupunkiviljelyalueilla olisi, on kuitenkin huomionarvoinen ja kiinnostava. Langenmayerin mukaan

Korhosen mukaan ”oma työ, oma ruoka ja oma energia työllistävät ja tuottavat hyödykkeitä myös ympäristön kannalta kestävästi. Uusi omavaraisuus ei merkitse paluuta vanhaan, vaan siirtymää uuteen aikakauteen”. Lähellä kasvanut ruoka on jo itsessään ilmastoteko.

monet tällä hetkellä huvikäytössä olevat globaalin pohjoisen kaupunkiviljelyalueet, kuten siirtolapuutarhat, pystytettäisiin kriisin hetkellä muuntamaan tehokkaiksi ruuantuotantoalueiksi (Optiz et al. 2016, 353, Langenmayer et.al 2021, 3, Vaittinen 2022, 14–15). Langenmayerin huomio on hyvin arvokas ja se kannattaa mielestäni huomioida, kun esimerkiksi kaupunkien ja rakennusten tilan käyttöä suunnitellaan ja toteutetaan.

Vaittisen mukaan on jo näyttöä, kuinka kaupunkiviljelyllä on mahdollista vaikuttaa vaikeammassa asemassa olevien kansalaisten ruokaturvaan esimerkiksi yhteisöpuutarhojen kautta. Tulokset ovat olleet erityisen huomionarvoisia, kun esimerkiksi viljelytoimintaa on kohdennettu heikossa asemassa oleviin sosiaalisiin ryhmiin. Vaittinen kuitenkin muistuttaa edelleen, että kaupungin ruuantuotannon kasvattaminen ei ole ratkaisu sinällään heikommassa asemassa olevien kansalaisten ruokaturvattomuuden hoitamiseen. Syy yksinkertaisesti liittyy siihen, että ”ihmisillä, jotka kaupungeissa kokevat eniten ruokaturvattomuutta, ei usein ole mahdollisuuksia tai aikaa oman ruuan kasvattamiseen” (Horst et al. 2017, 281, Vaittinen 2022, 15, Mok et al. 2013, 24).

Kun ruokaturvaa pohditaan edellisessä kontekstissa, siitä on lyhyt matka tarkastelemaan kuinka ruokaomavaraisia itse kaupungit ovat. Vaittinen määrittelee kaupunkien ruokaomavaraisuuden suhteella, joka muodostuu kaupungin itsensä kuluttaman ja tuottaman välille. Ruokaomavaraisuus on luonnollisesti ollut tapetilla viimeaikaisten maailmanpolitiikan tapahtumien seurauksena. Pandemia, logistiikka- ongelmat ja nyt Ukrainan sota ovat herättäneet ihmiset ja yritykset tarkastelemaan globalisaatiota ja sen pitkiä toimitusketjuja kriittisellä otteella. Suureksi kysymykseksi on noussut asetelma: kuinka paikallisella tasolla voitaisiin vastata pitkien toimitusketjujen kriiseihin, kun ruokaa voitaisiin tuottaa lähellä sen kuluttajia? (Zasada et al. 2019.)

Vaittinen näkee, että kaupunkiviljelyllä olisi mahdollista parantaa kaupunkien ruokaomavaraisuutta, vaikka edelleen on epäselvää kuinka tärkeää lopulta ruokaomavaraisuus on (Mok et al. 2013, 37). Grewal&Grawalin tutkimus osoittaa Clevelandin kaupungin case-esimerkin kautta sen, että jos 80 % käyttämättömästä maapinta-alasta, sekä 62 % teollisuuden ja yritysten kattopinta-alasta otettaisiin viljelykäyttöön, jopa 100% kaupungin hedelmä- ja vihannestarpeesta olisi mahdollista kattaa. Vaikka tutkimus ei ota huomioon sitä, kuinka paljon vapaasta pinta-alasta käytännössä sopisi viljelytarkoitukseen, tutkimuksen suuri kuva ja skaala on erittäin kiinnostava ja tutkimisen arvoinen. Kuten Vaittinen huomauttaa ”laskelma kertoo puutteineenkin paljon kaupunkiviljelyn käyttämättömästä potentiaalista (Mok et al.2013, 26). Yhteenvedettynä voidaan siis todeta, että kaupunkiviljelyllä voisi olla suotuisia seurauksia niin heikommassa olevien kaupunkilaisten ruoka-huollolle, kuin myös itse kaupungin ruoka-omavaraisuudelle.

Suomen tapauksessa Huuskonen, Kuhmonen ja Kuhminen (2021) käyttävät ruoka-omavaraisuudesta ilmaisia Huoltokyky-Suomi, jonka ruokajärjestelmä perustuu monipuoliseen kulutukseen, entistä parempiin kotimarkkinoihin ja jossa kiertotalouden ja luomutuotannon periaatteista pidetään kiinni. Keskeistä ajatuskehikossa on myös maatalouden rehu- ja energiaomavaraisuus, kalaomavaraisuus ja fossiilitaloudesta luopuminen sekä tuen suuntaaminen omavaraisuuden parantamiseen. On selvää, että Huoltokyky-suomen ylläpito ja toiminnan varmistaminen ei ole ongelmaton, vaan siihen liittyy useita muutospaineita, joilla on yhteys tuotteiden hintakilpailukykyyn ja tukitarpeeseen. Myös erilaiset vallan, subventioiden ja markkinoiden uusjaon seuraukset ristiriitoineen tulevat poliittisella agendalle.

Ulkomaankaupasta riippuvaisen pienen maan, kuten Suomi on, tulee jatkossa huomioida huoltovarmuuteen liittyvät asiat vielä nykyistäkin paremmin. Isossa kuvassa ja avainasemassa ovat myös suomalaiset maanviljelijät, tilalliset ja muut ruuan tuottajat, jotka kamppailevat tällä hetkellä massiivisten kannattavuusongelmien kanssa. Ongelma on yleiseurooppalainen ja yhdistää koko EU:n mukaan lukien Euroopan suurimman maatalousmaa Ranskan. Kuten Ruotsissa on todettu: vihreä teollisuus, maatalousyrittäjyys ja toimiva infrastruktuuri ovat peruselementtejä, joista valtiovallan on jatkossa pidettävä huomattavasti paremmin huolta. Myös kaupunkien ja alueiden ruokaomavaraisuutta kannattaa miettiä jatkossa tarkemmin. Ruokaomavaraisuudella ja kaupunkien kattojen vihervaljastamisella voisi olla parhaimmillaan myös esteettisiä arvoja kaupunkilaisien silmin.

Seuraavassa alaluvussa tarkastellaan Suomen energiaomavaraisuutta osana kansallista turvallisuutta ja millaisilla tavoilla energiaomavaraisuus voitaisiin jatkossa turvata. Energia- ja kustannustehokkuus, ympäristöystävällisyys sekä energiaomavaraisuus haastavat niin Suomen, kuin kaikki muutkin valtiot löytämään parempia ratkaisuja energiantuotantonsa. Paineet ovat moninaiset: ilmaston muutoksen torjunta, kansainväliset sopimukset ja muut sitoumukset ja nyt aivan viimeisenä turvallisuuspolitiikka ja kansakuntien sisäinen turvallisuus, mutta myös maanosan turvallisuus ja tulevaisuus.

2.4 Energiaomavaraisuus osana kansallista turvallisuutta

Suomen energiankulutuksen tuontiriippuvuutta tarkastellessa oleellista onkin tarkastella paitsi tuonnin osuutta energiankulutuksessa, myös mahdollisuuksia tuonnin korvaamiseen ja energialähteen varastoimiseen. Ennen Venäjän Ukrainan sotaa Suomen tuotienenergiasta tuli 60–65 % Venäjältä (Yle 2022). Ulkomaankaupan kuljetuksia ajatellen Suomi on saari, ja kuljetusten tilapäisiin häiriöihin on varauduttu mm. huoltovarmuusvelvoitteilla. Suomessa on velvoite varastoida noin kahden kuukauden kulutusta vastaava määrä tuontipolttoaineita, tästä varmuusvarastoinnista vastaa Huoltovarmuuskeskus.

Britanniassa huoltovarmuus ja energiaomavaraisuus on herättänyt niin ikään paljon keskustelua. Pääministeri Boris Johnson on kiirehtinyt Britannian siirtymistä entistä enemmän ydinvoimaan ja erityisesti pienydinvoimalat⁹ ovat olleet konservatiivihallituksen intresseissä. Johnsonin tavoite on, että vuosikymmenen loppuun mennessä Britanniassa pienydinvoimalat ovat osittain käytössä ja, että vuoteen 2050 mennessä 25 % kulutetusta sähköstä tuotetaan ydinvoimalla.

Britanniassa on tällä hetkellä rakenteilla jo yksi ranskalaisen Electricite de France SA:n rakentama perinteinen ydinvoimala ja kaksi muuta laitosta on suunnitteilla, sekä kolmannen vanhemman laitoksen elinikää ollaan jatkamassa eteenpäin. Johnson pitää kolossaalisena poliittisena virheenä sitä, kuinka Britannian hallitukset ovat vuosikymmenten laiminlyöneet energiaomavaraisuuden, jolla on myös suora yhteys kansalliseen turvallisuuteen (Bloomberg 2022). Ei ole liioiteltua sanoa, että ydinvoima on tehnyt ainakin jonkinlaisen paluun luotettavana ja puhtaana energiantuotannon muotona, jonka arvo tunnustetaan nyt vihdoinkin muuallakin, kuin Ranskassa tai Yhdysvalloissa.

Kun pienydinvoimaloita tarkastellaan lähemmin, niiden vahvuus verrattuna perinteisiin ydinvoimaloihin on siinä, että niillä on parempi säädettävyyys ja niissä erittäin nopea käyttöönotto. Tulevaisuudessa pienreaktorin käyttöönotto on entistä nopeampaa ja yksinkertaisempaa, kun yksikkö otetaan käyttöön valmiista moduulista, joka vain kytketään osaksi muuta infraa ja siirretään osaksi sähkö- tai lämpöverkkoa sen jälkeen, kun polttoaine on ladattu laitokseen. Koska ratkaisut ovat standardisoituja, niillä on sen vuoksi helppo saavuttaa selkeitä aikataulu- ja kustannustehokkuushyötyjä. (Fortum 2022.)

⁹ Pienreaktoreiksi kutsutaan sähköteholtaan 70 - 300 MW:n ydinvoimalaitoksia. Esimerkiksi Loviisan voimalaitoksen molemmat reaktorit ovat sähköteholtaan reilut 500 MW ja Olkiluodon käynnissä olevat reaktorit lähes 900 MW. Vastaavasti Suomen suurimman vesivoimalaitoksen, Imatran vesivoimalaitoksen, sähköteho on 192 MW. Teknologialtaan pienreaktorit ovat isojen laitosten kaltaisia ja niiltä edellytetään samaa turvallisuustasoa kuin nykyisiltä isoilta laitoksilta. Niin isoissa ydinvoimalaitoksissa kuin pienreaktoreillakin energiaa tuotetaan tehokkaasti, ennustettavasti ja vakaasti ilman hiilidioksidipäästöjä.

Fortumin mukaan pienreaktoreiden turvallisuusominaisuuksia voidaan entisestään parantaa esimerkiksi passiivisilla turvallisuusjärjestelmillä, jotka toimivat ilman sähköä. Vaihtelevasti tuottavan tuuli- ja aurinkoenergian lisääntyessä pienempitehoiset ja säädettävissä olevat pienreaktorit voisivat olla merkittävä tasapainottava tekijä sähköjärjestelmässä. On selvää, että ilmastonmuutoskamppailussa ydinvoimalla ja myös pienydinvoimalla on erittäin merkittävä rooli. Tällä hetkellä erilaisia pienydinvoimalahankkeita on menossa useissa suurissa teollisuusmaissa: Kiinassa, Kanadassa, Venäjällä ja Yhdysvalloissa, joten kiinnostus on pienydinvoimaa kohtaan on globaali, kuten on myös ilmasto-ongelmakin. (Fortum 2022.)

Koska energiasta on nyt viimeistään tullut Venäjän sotatoimien seurauksena uusi kansalliseen turvallisuuteen ja siten valtion perustehtävään liittyvä elementti, myös Suomessa valtio on herännyt aiheeseen. VTT:llä on tällä hetkellä menossa kaukolämmön tuotantoon keskittyvä pienydinreaktorin kehitystyö, jonka ensimmäisessä vaiheessa tehdään suomalaiskaupunkien lämpöverkkoihin soveltuvan ydinlämpölaitoksen konseptitason suunnitelma. VTT:n hankkeen tavoitteena on luoda teknologian ympärille kokonaan uusi kotimainen teollisuudenala, joka kykenee valmistamaan suurimman osan laitoksen komponenteista. (VTT 2022.)

Kaikille on selvää, että kaupunkien lämmöntuotannon fossiilittomuus edellyttää uusia innovaatioita, joissa pienydinvoimalla on hyvin keskeinen rooli. Ydinvoimamyönteisyys menee tällä hetkellä läpi jopa vihreissä, puolueessa, jonka ideologian ydintä on ollut aina vastustaa ydinvoimaa. Jos pienydinvoimat otettaisiin laajamittaisesti käyttöön, kaukolämmön lämmöntuotannon hiilijalanjälki saataisiin merkittävästi nykyistä alemmaksi. Vuonna 2019 kaukolämmön päästöt olivat yli neljä miljoonaa hiilidioksiditonnia ja useissa kaupungeissa lämmöntuotannon puhdistaminen on yksi merkittävimmistä ilmastohaasteista. (VTT 2022.)

VTT:n mukaan maailmalla moni pienreaktorikonsepti on jo edennyt lisensiointivaiheeseen, mutta suurin osa niistä on tarkoitettu joko sähköntuotantoon tai energialähteeksi korkean lämpötilan teollisuusprosesseille. Suomen hanke poikkeaa edellä mainituista, koska kaukolämmön vaatima noin sata-asteinen vesi mahdollistaa yksinkertaisemmat ja edullisemmat ratkaisut. VTT:n tavoitteena on kehittää kaukolämmön tuotantoon räätälöity laitos, joka on taloudellinen ratkaisu lämmittämään suomalaiskoteja kaupungeissa ja taajamissa. Myös esimerkiksi Keski- ja Itä-Euroopassa käytetään laajasti kaukolämpöä, jonka tuottamiseen tarvitaan vähäpäästöinen energianlähde. (VTT 2022.)

Mielenkiintoista VTT:n hankkeessa on sen yhteys käytettävään raaka-aineeseen ja tarkemmin sanottuna bioenergiaan ja biomassaan, jolla nyt käytössä olevat fossiiliset raaka-aineet on tarkoitus korvata. Tulevaisuudessa biomassasta voi kuitenkin tulla arvokas raaka-aine öljyn tilalle esimerkiksi teollisuudessa ja liikenteen polttoaineiden valmistuksessa. Ydinenergia tarjoaa vaihtoehdon, joka vapauttaa biomassaa lämmöntuotannosta muihin käyttökohteisiin. (VTT 2022.)

Tässä kohtaa on paikallaan muistuttaa myös siitä, millaiset ympäristöseuraukset paljon kiinnostusta ja myönteisiä ajatuksia herättävillä uusiutuvilla energiamuodoilla on. Shellenberger (2017) kiteyttää kiinnostavasti koko uusiutuvien energiamuotojen perusongelman: onko tuhattava luontoa peruuttamattomasti, jotta voidaan edes teoriassa tuottaa puhdasta ja uusiutuvaa energiaa, jolla kuitenkin on perusinfrastruktuurin rakentamisenkin jälkeen edelleen ratkaisemattomia ongelmia. Kaliforniassa jouduttiin mm. suuren aurinkopaneelipuiston rakentamisen yhteydessä kaivamaan esiin tuhansia kilpikonnaa poikasineen, sijoittamaan ne muualle ja siltikin suurin osa menehtyi siirron aikana. Shellenbergerin mukaan tuulivoimaturbiineihin ja aurinkopaneelisiin kuolee niin ikään ympäri maailmaa vuositasolla satoja tuhansia lintuja ja lepakoita. Luvut ovat hätkähdyttäviä, kun pelkästään Kaliforniassa, (osavaltio on rakentanut lähes koko energiatuotannon uusiutuihin energialähteisiin) aurinkopaneelisiin menehtyy 6000 lintua.

Vaikka aurinkopaneelien ja turbiinien hinnat ja rakentamiskustannukset ovat tulleet alas, niihin liittyy edelleen osittain ratkaisemattomia ongelmia. Aurinkopaneelien käyttöikä on ensinnäkin vain 20–25 vuotta ja niiden rakenteet pitävät sisällään huomattavan paljon myrkyllisiä raskasmetalleja, kuten kadmiumia, joten paneelien kierrätys ei ole sen vuoksi edes mahdollista vielä toistaiseksi. Kiusaus lähettää loppuun käytetyt paneelit köyhiin Aasian ja Afrikan maihin on siis olemassa. Myös aurinko- ja tuulivoiman riippuvaisuus sääolosuhteista jää usein vaille riittävää huomiota ja kustannustaso millä uusiutuvaa energiaa tuotetaan, ei ole kilpailukykyinen varsinkaan ydinvoimaan verrattuna. Näistä kaikista ongelmista ja ilmiöistä huolimatta on poliitikkoja ja kokonaisvaltaisia valtioita, jotka ovat ajaneet täysin vastuuttomasti oman maansa keskelle energiakriisiä sulkemalla ydinvoimalat ja panostamalla uusiutuviin energiamuotoihin tai maakaasuun ja öljyyn. (Shellenberger 2017, 4:40–8:40.)

Meneillään oleva Ukrainan sota on paljastanut karulla tavalla eurooppalaisten valtioiden hyvin vaihtelevat kyvyt rakentaa kestävää energiastrategiaa. Pahin epäonnistuja on tunnetusti Saksa, mutta myös Suomen Fennovoiman venäläinen kytkös näyttäytyy tällä hetkellä omituisessa valossa. Kansallisen turvallisuuden ja suvereniteetin kannalta kansallinen energiaomavaraisuus on aivan keskeinen elementti ja sillä on valitettavasti ulottuvuus koko Euroopan alueelle, kuten Saksan ohella Unkarin ja Slovakian esimerkit hyvin osoittavat. Huonosta strategiasta kärsii koko manner ja erityisesti Ukrainan siviiliväestö, jonka tappamiseen Saksa, Unkari ja Slovakia nyt osallistuvat rahoituksen muodossa.

Eurooppalaiset keskipuolueet kohtaavat samat ongelmat kaikkialla

Tässä raportissa on käsitelty ajoittain hyvinkin yksityiskohtaisesti eurooppalaisten keskipuolueiden poliittisia ja aatteellisia valintoja, sekä keinoja, joiden avulla puolueet ovat yrittäneet vastata tulevaisuuden ongelmiin meneillään olevassa murrosvaiheessa. Tärkeimpinä tarkastelun kohteina ovat olleet työ ja työn muutos, aluepolitiikka ja Suomen asema NATO-aikakauden alettua, huolto- ja ruokaomavaraisuus, sekä verotukseen ja markkinoihin liittyvät ongelmat. Osaan kysymyksistä raportti antaa myös konkreettisia toimenpide-ehdotuksia, osan jäädessä vielä pohdinnaksi. Suomen tapauksessa on joka tapauksessa selvää, että maassamme tarvitaan seuraavan vaalikauden aikana aivan erilainen lähestyminen politiikan ja yhteiskunnan toimivuuden kannalta fataaleihin kysymyksiin, kuin mitä kulunut vaalikausi on tarjoillut.

Aivan ensimmäiseksi olisi hyvä tarkastella sitä miksi valtio on olemassa, ja mitkä ovat ne valtion ydintehtävät keskellä suurta yhteiskunnallista, mutta myös globaalia murrosta. Suomen yksi tunnetuimmista tulevaisuuden tutkijoista Ilkka Halava totesi kesäkuussa 2022, kuinka vähän Suomessa on haluttu ymmärtää edes yleisellä tasolla meneillään olevien murrosten päälle, joita tässäkin raportissa on nostettu paljon esiin. Valtio ja valtiovetoisuus eivät voi ratkaista kaikkia ongelmia, vaan vastuu jää ja pitää jäädä myös markkinatalouden mekanismeille, yrityksille ja kolmannelle sektorille.

Halavan mukaan on tullut selväksi se, miten harva poliitikko ymmärtää murrosvaiheiden yhtä peruslähtökohtaa, jossa toteutuu jälleen kerran ekonomisti Milton Friedmanin ajatus: ilmaisia lounaita ei ole. Murrosvaiheiden suhteen suomalaiset poliitikot ja muut keskeiset vallankäyttäjät ovat jotenkin edelleen valmiita poimimaan rusinoita pullasta. Toisin sanoen emme halua myöntää sitä, että murrosvaiheiden luonteeseen kuuluu myös, että monista vanhoista kuluneista ja ei enää toimivista rakenteista on myös osattava luopua. Yhtenä esimerkkinä Halava mainitsee mm. yleissitovat työehtosopimukset. Murrosvaihe on nähtävä mahdollisuutena, koska juuri sitä se viime kädessä on. Halavan mukaan Suomessa ei ole näyttöä todellisesta uudistumistahdosta digitalisaation aikakaudella, vaikka Suomen mittakaavassa Sipilän hallitus onnistuikin uudistamaan mm. työmarkkinoita. Lyhyesti kiteytettynä: Suomessa näperrellään aivan liian pienten asioiden kanssa, kun iso kuva ja tulevaisuus vaatisivat aivan erilaista otetta ja jämäkkää päätöksentekoa. (Halava 2022.)

Toisekseen Suomessa pitäisi palauttaa työ ja työn tematiikka, sekä yrittäminen yhteiskunnan ja politiikan prioriteettilistan kärkeen. Niin kauan, kuin sosiaaliturva muodostaa kiinnostavamman vaihtoehdon työhön tarttumisen sijaan maamme ei ole työn yhteiskunta, vaan jotain aivan muuta. Yksi konkreettinen ehdotus yrittäjyyden ja yhteiskunnallisen aktiivisuuden edistämiseksi voisi olla mm. jokaiselle kansalaiselle kuuluva Y-tunnus. Sotun puitteissa tuore kansalainen saisi kaikki yhteiskunnan palvelut ja y-tunnuksen puitteissa hän tekisi kaikki työsuoritteensa elämänsä aikana riippumatta työn muodosta ja organisoinnista. Viimeksi mainittu on esimerkki, joka varmuudella

kauhistuttaa ainakin suurimman osan poliitikoista, ay-liikkeen ja vasemmiston. Ilkka Halavan mukaan Suomessa olisi aika luopua teatraalisuudesta ja ryhdyttävä tekemään kertaluokkaa isompia uudistuksia - ennen kuin joku muu taho tekee ne meidän puolesta (Halava 2022). Halava kiteyttää erittäin osuvasti nykyisen suomalaisen työmarkkinajärjestelmän seuraavalla tavalla:

”Vertauskuvallisesti, tähän asti kaikissa taloissa on ollut samanlainen sokkeli ja samat materiaalit – silti lopputulokseksi on toivottu ihmistensä näköisiä, erilaisia ja persoonallisia rakennuksia. Toivottavasti viimeistään nyt eri alojen organisaatiot luovat alusta alkaen itselleen uniikin ja vahvan kulttuurisen dna:n, jolla erotutaan ja menestytään itseohjautuvan yhteiskunnan kaudella”.

Kulunut kevät on tarjonnut jälleen kerran erilaisia lakkoja ja työriitoja, joista koko suomalainen yhteiskunta on kärsinyt. Myös julkisen sektorin palkankorotukset edustavat työmarkkinapolitiikkaa, joka ei ole julkisen talouden näkökulmasta ole kestävää pitkällä aikajänteellä. Jotenkin tuntuu kummalliselta, kuinka tällaisen murroksen keskellä ay-liike toimii samanlaisella otteella, kuin on ollut aina aikaisemminkin. Iso kysymys koko suomalaisen yhteiskunnan puolesta on: kuka päivittäisi ay-liikkeen toiminnan ajan vaatimukset huomioon ottavalla tavalla? Kuten edellä nousi esiin, on vastuutonta, miten ay-liike on valmis käyttämään lakkoasetta edelleen hanakasti myös poliittisten lakkojen avulla. Ulkoparlamentaristinen vallankäyttö ei palvele suomalaisen yhteiskunnan kokonaisuutta.

Poliittisten päättäjien on tiedostettava paremmin myös se, miten vaatimattomaksi tulevien vuosien talouskasvu tulee jäämään. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että uusien työpaikkojen synnyttäminen yksityiselle sektorille on entistä vaikeampaa. Sen sijaan, että tekisimme vähemmän töitä joudumme tekemään enemmän töitä. Nykyinen yhteiskuntamallimme ei voi pysyä pystyssä, kun vain ja ainoastaan työn tekemisen kautta. Velkaantumisen tie on kuljettu loppuun. Alusta- ja keikkatalouden ongelmiin on niin ikään löydettävä oikeat ratkaisut, koska nämä työmuodot tulevat jatkossakin lisääntymään. Rohkeus yrittää, rohkeus opiskella työttömänä ja kehittää itseään eivät voi olla enää luvanvaraisia. Suomella ei ole varaa yhteenkään syrjäytyneeseen kansalaiseen. Yhteiskunnallisen aktiivisuuden, uudistusten, yrittäjyyden kehittämisen suhteen suomalaisten poliitikkojen kannattaa ottaa mallia, vaikka Hollannista ja Ranskasta. Sosiaaliturva kuuluu vain niille kansalaisille, jotka ovat aidosti sen tarpeessa. Yhteiskunnallinen vapaamatkustaminen on saatava loppumaan, mutta huomioitava kuitenkin samaan aikaan vajaakykysten rinnalle vajaakuntoiset kansalaiset.

Kolmas tärkeä kysymys, jota tässä raportissa avattiin, liittyi paljon puhuttuun ostovoimaan ja verotukseen. Suomessa, kuten kaikkialla Euroopassa on tärkeää, että kansalaisten ostovoima taataan, koska sillä on suora yhteys kotimarkkinoihin, kotimaiseen kysyntään ja lopulta paljon esillä olleeseen työllisyyteen. Verokiiloihin ja erityisesti palkkaverokiilaan olisi tässä suhteessa erittäin aiheellista puuttua järeillä keinoilla ja tähän politiikat halutessaan pystyvät. Kotimarkkinoiden ja kotimarkkinoilla toimivien yritysten ja erityisesti kaupan alan toimijoiden intressit eivät ole olleet poliittisten päättäjien intresseissä, kuin lähinnä juhlapuheissa, kuten Kaupan liiton Mari Kiviniemi antoi hyvin ymmärtää.

Huoltovarmuus ja omavaraisuus ovat nousseet tunnetuista syistä osaksi kansallista turvallisuuspolitiikkaa. Suomessa tarvitaan aivan uudenlainen asenneilmapiiri ruuan tuotantoon ja edellä mainittu kaupunkiviljelyesimerkki on yksi tapa kehittää esimerkiksi kaupunkien ruokahuoltoa ja omavaraisuutta uudella tavalla, joka myös piristäisi suomalaista usein aika ankeaa kaupunkikuvaa. Puolustusvoimien tilanne on Suomessa hyvällä tasolla, mutta energiahuollon suhteen tarvitaan uusia strategisia päätöksiä, joissa pienydinvoimaloilla on toivottavasti merkittävä rooli jatkossa niin ilmaston lämpenemisen hillitsijänä, kuin osana eurooppalaisen energiatuotannon varmistamista. Idän kortti on katsottu ja siihen ei enää tarvitse palata.

Marinin hallituksessa istuvat keskustalaiset puolueet RKP ja Keskusta ovat jättäneet viimeisen kuluneen vaalikauden aikana taka-alalle työn ja työn tematiikan pohdinnat. Hallituspolitiikassa pääpaino on ollut yli kaksi vuotta pandemiassa ja sen torjumisessa, jossa työ on tosin näytellyt roolia yritysten tukemisen ja työpaikkojen säilyttämisen kautta. Tälle työlle on tietenkin annettava tunnustusta, mutta hallitus ei ole poistunut mukavuusalueeltaan työmarkkinoiden ja työn kannusteiden kehittämisen suhteen. Työllisyyskehitys näyttää paperilla hyvältä, mutta millaisia lopulta ovat syntyneet työpaikat? Ovatko ne ”laadukkaita”, kuten Marinin ohjelmaan on kunnianhimoisesti kirjattu vai osa-aikaisia alemman palkkatason palvelu-alan työpaikkoja?

Toki saman hengen vetoon on todettava, että jokainen työ on sinällään arvokasta, mutta millä tavalla hallitus on toiminut sen eteen, että työpaikat olisivat olleet laadukkaita? Yksityisen sektorin palkkatuki kuulostaa päälleliimatulta yritykseltä luoda jotain kestävää. Miksi työttömyysputken poistamisen lisäksi mitään muita konkreettisia työllisyyttä edistäviä toimenpiteitä ei ole syntynyt? Marinin hallituksen asettama selvitystyöryhmän raportti ei kovin suuria uudistuksia, huomiota ja ajatuksia taannoin herättänyt. Kuten todettua, raportin sisällöstä puuttui ymmärrettävä konkretia, joka olisi yrittäjien ja muiden asianosaisten silmin muutettavissa konkreettisiksi käytännön toimenpiteiksi. Kiinnostavaa olisi tietää: miksi poliitikoilla ei ole hallituspohjasta riippumatta riittävästi rohkeutta ajaa välttämättömiä päätöksiä ja uudistuksia maaliin? Sipilän hallituksella on tässä suhteessa annettava tunnustus: he olivat ainakin oikeilla jäljillä työmarkkinauudistustensa suhteen.

Suomen keskustalaisten puolueiden äänestäjäkunta koostuu työtä tekevästä ja arkeensa vakavasti suhtautuvista suomalaisista, joille työ ja yrittäminen kaikissa muodoissaan on tärkeä ja oleellinen osa elämää ja elämän kulkua. Jo pelkästään tämän vuoksi on selvää, että keskustalaisen puolueiden on nyt vihdoin otettava päättäväinen rooli myös tulo- ja kannustinloukkojen poistamisessa ja nouseva haastamaan myös Kokoomusta liittyen talous- ja työllisyyspolitiikkaan ja niissä tehtäviin valintoihin. Keskustan puheenjohtajan Anneli Saarikon esittämä ajatus erityistalousalueista on pitkstä ajasta hyvä ja erittäin kiinnostava keskustelun avaus, joka toivottavasti johtaisi myös politiikkatoimenpiteisiin. Hyvä idea on kuitenkin vain idea, joka vaatisi aina lihaa luidensa ympärille poliittisen analyysin ja konkretian muodossa. Yksi hyvä keino tarkastella erityistalousalueita voisi liittyä esimerkiksi NATO-jäsenyyden myötä tuleviin vaatimuksiin kohentaa infrastruktuuria niin Pohjois-Suomessa, kuin myös Itä-Suomessa. Tähän liittyen erilaiset skenaariot ja tulevaisuuden hahmotelmat liittyen esimerkiksi NATO:n mahdolliseen kiinnostukseen perustaa tukikohta strategisesti tärkeällä alueella, ovat kiinnostava jatkopohdinnan aihe.

3.1 Vapauden ja vastuun tematiikka yhdistää poliittisen keskustan

Kun edellä esitettyjä eurooppalaisia keskustalaisia puolueita (LREM, Tanskan ja Norjan Venstret, Ruotsin Keskusta, Britannian Liberaalidemokraatit, Suomen keskustalaiset puolueet) arvotetaan yhteen ja pohditaan heidän yhteisiä nimittäjiä huomaamme useita yhtäläisyyksiä, mutta myös erilaisia painotuksia. Eurooppalaiseen liberalismiin perinteeseen kuuluu keskeisenä arvona ja lähestymistapana yksilön vapauden ja vastuun tematiikka. Kansalaisella tai ihmisellä on henkilökohtainen vastuu omasta elämästään, valintojen seurauksista, sekä yhteisvastuu yhteiskunnasta laajemmin, sekä myös toisistamme. Muutoksen ja murroksenkin keskellä edellä mainitut arvot ovat säilyttäneet arvonsa ja paikkansa politiikan hyvinä peruslähtökohtina.

Venstren ohjelmassa määritellään oivaltavasti vapaus ”liberalismin huutona”, jossa keskeistä ovat perinteiset liberalismiin perusarvot ja perusoikeudet: oikeus ajatuksen-, uskon- ja sananvapauteen. Edelleen Venstre korostaa yksilön vapautta valita oma elämäntapansa. Omistaa oman kodin tai omaisuuden tai liittymään organisaatioon. Venstrelle yksilöllinen valinta on ratkaisevan tärkeää. Kun tarkastelemme ja arvioimme nykyistä suomalaista yhteiskunnallista keskustelua siinä korostuu varsin usein ääri-individualistiset arvot, oikeudet ja mielipiteet, joista on lupa pitää kiinni viimeiseen asti.

Hyvän esimerkkinä edellä mainitusta on Elokapiina, jossa sinällään hyvää asiaa ajetaan lainkirjaimesta välittämättä. Perusoikeudesta osoittaa mieltä ja kokoontua yhteen on siirrytty lukemattomia kertoja alueelle, jossa kansalaisen vapaus ja oikeus eivät kohtaa enää kansalaisen vastuunkannon muodossa. Venstren ohjelman mukaan vapaus ei tarkoita nimenomaa lupaa, vaan ennen kaikkea vastuuta. Toisin sanoen Venstrelle on selvää, että vapautta ja vastuuta ei voida erottaa toisistaan vaan jokaisella on henkilökohtainen vastuu omien valintojensa seurauksista. Laajemmin katsottuna edellä mainittu ulottuu myös yhteisvastuuseen yhteiskunnasta ja toisistamme.

Liberalismin perusolemukseen on aina kuulunut myös vapaa ja avoin näkemystenvaihto, joka luo pohjan terveelliselle julkiselle keskustelulle. Viimeksi mainittu luo pohjan sille, että koemme elävämme vapaassa yhteiskunnassa. On kuitenkin huomioitava, että suvaitsevaisuus itsessään ei ole vain jokaisen ajateltavissa olevan näkemyksen passiivinen hyväksyminen, vaan ilmaus kyvystä testata näkemyksiään avoimessa keskustelussa, jossa paras argumentti voittaa. Oleellista on myös se, että vastapuolen oikeutta ottaa erilainen näkemys kunnioitetaan. Liberalismin peruslähtökohdana on myös se, että riippumatta henkilön poliittisesta, etnisestä tai seksuaalisesta taustasta perusvapaudet ovat kaikille samat ja koskemattomat. Siksi myös yksittäisen kansalaisen oikeuksia suhteessa valtioon ja lainsäädäntövaltaan tulee vahvistaa.

Kaikki tarkastellut keskustaliberaalit puolueet uskovat niin ikään vapaaseen kilpailuun ja markkinatalouteen. Liberalismin peruseriaatteisiin kuuluu vapaa ja avoin kilpailu, joka on myös vapaan yhteiskunnan tunnusmerkki, jota ilman kehitys ja innovaatiot pysähtyvät. Vapaa kilpailu on ainoa tehokas keino luoda avoimet ja läpinäkyvät markkinat, joilla tarjonta ja kysyntä vaikuttavat hintojen määrittämiseen ja joissa jokainen henkilö ja yritys voi tehdä sitoumuksia omalla vastuullaan. Näin saavutetaan suurin mahdollinen tehokkuus ja mahdollisimman vähän virheitä.

Kiinnostavaa keskustalaisilla puolueilla oli se, että kukaan ei varsinaisesti suoraan havainnoi riskiyhteiskuntaa ilmiönä, vaikka sen ympärillä koko ajan käydään ohjelmallista keskustelua, tehdään aloitteita ja jopa politiikkatoimenpiteitä. Vaikka riskiyhteiskunta on teemana negatiivisesti ladattu, sen määrittely yhteiskunnallisena ilmiönä voisi herättää laajempaa kiinnostusta myös äänestäjissä. Tämä on siksi tärkeää, koska ilmiönä riskiyhteiskunta on saanut uusia sävyjä mm. Ukrainan sodan seurauksena. Lyhyesti sanottuna: kansainväliset ja alueelliset konfliktit voivat vaikuttaa dramaattisesti globalisaation aikana ihmisten työpaikkoihin, elämään ja elämänlaatuun. Omalla hyvälläkin työpanoksella tai yrityksen menestymisellä ei ole lopulta merkitystä jos kansainvälinen konflikti seurauksineen pyyhkäisee markkinat alta.

Poliittisten kulttuureiden erilaisuudesta huolimatta kaikkien esiteltujen puolueiden ohjelmissa on elementtejä, joita kannattaisi soveltaa suomalaiseen yhteiskuntaan ja päätöksentekoon. Paljon esillä ollut työ ja työn tematiikka ovat elementtejä, mutta myös arvoja, jotka eivät menetä asemaansa lähitulevaisuudessa. Kuten useaan otteeseen on tullut esille riskiyhteiskunnan aikakaudella työn ympärille keskittyy aivan uudenlaisia ilmiöitä, jotka haastavat niin sosiaaliturvajärjestelmän, kuin myös yksilön oman aktiivisuuden sen suhteen, mitä kannattaa ja mikä surullisinta: mitä uskaltaa tehdä menettämättä sosiaalietuuksia. Lyhyesti sanottuna: kannusteiden on oltava ajanmukaisessa kunnossa, johon liittyy keskeisesti se, että kovasti töitä tekevän kansalaisen pitää saada huomattavasti reilumpi osuus itselleen käteen, kuin mitä tällä hetkellä on. Niin kauan, kuin omalla työpanoksellaan ei voi vaurastua ja sosiaaliturva on houkuttelevampi vaihtoehto, kuin työhön tarttuminen, Suomi ei ole aito työn ja yrittämisen yhteiskunta. Iskunkestävä suomalainen yhteiskunta ei voi perustua velkaan, vaan työhön ja yrittämiseen kaikissa niiden muodoissaan.

Hollannin hyvinvointivaltio toimii monella tapaa erinomaisena instrumenttina ja arvona siihen, millaiseksi tulevaisuuden eurooppalainen ja myös suomalainen yhteiskunta voisi muuttua ja kehittyä. Valtion ja yhteiskunnan auttava käsi ulottukoon jatkossa vain niille, jotka sitä oikeasti ja aidosti tarvitsevat. Ikääntyvä väestömme, koronan hoitovelka ja monet muut vaalikauden tapahtumat poliittisine valintoineen pitävät huolen siitä, että poliitikot palaavat velkaantumisen ja velan oton sijaan leikkauspöydälle. Valtion tehtävät ja yhteiskunnallisten instituutioiden asemaa ja joudutaan väistämättä arvioimaan uudelleen. Sir Anthony Giddensin mukaan valtio ei jatkossakaan voi olla kaikkialla, koska silloin se ei ole missään. Tulevaisuuden iskunkestävä Suomi vaatii isännän kättä ja priorisointeja.

Lähteet

Belt and Silk Road Initiative, (2022), <https://www.beltroad-initiative.com/belt-and-road/>. 06.06.2022.

Bloomberg, (2020), France tops Foreign Investments in Europe. <https://www.bloomberg.com/press-releases/2020-06-04/france-tops-foreign-investments-in-europe>. 30.06.2022

Center Partiet. (2022), <https://www.centerpartiet.se/var-politik/vara-ideer>. 23.05.2022.

Giddens, Anthony, (1998), The Third Way. The Renewal of Social Democracy.

The Economist, (2022a), The Food catastrophe. War is tipping a fragile world towards mass hunger. Fixing that is everyone's business.

The Economist, (2022b), Briefing China's place in the world economy. Fortified but not enriched. May 28th–June 3rd.

Eigenbrod, C. & Gruda, N., 2014. Urban vegetable for food security in cities. A review. <https://link.springer.com/article/10.1007/s13593-014-0273-y>. 09.08.2022

EVA, (2015), Euroopan lyhyin työviikko. Neljä havaintoa suomalaisten työajoista. <https://www.eva.fi/blog/2015/11/10/suomessa-on-euroopan-lyhyin-tyoviikko/>. 02.06.2022.

EVA, (2018), Työn uudet ehdot. https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2018/04/eva_raportti_tyon_uudet_ehdot.pdf. 19.05.2022.

EVA, (2019), Jakopolitiikan paluu. Hallituksen menoautomaatti paisuttaa julkista sektoria. <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2019/09/eva-arvio-017-1.pdf>. 30.05.2022.

EVA, (2020), Haavisto, Ilkka, Metelinen, Sami. EVA-arvio. Rajansa lakollakin. <https://www.eva.fi/blog/2020/02/11/suomessa-tyotaisteluita-on-huomattavasti-enemman-kuin-ruotsissa/>. 31.07.2022.

Iltalehti, 2022, Kriisissä Venäjä haluaisi kontrollin Pohjois-Lapissaakin–norjalaisten kartat paljastavat mikä on pelin henki pohjolassa. <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/32d24975-2510-43c6-b6d8-125c9c17869e>. 24.05.2022.

Jyväskylän yliopisto, (2020), Päätoiminen opiskelu työttömyyden aikana. https://help.jyu.fi/jp?id=kb_article&sys_id=f195dfeedbb33b80d4306d340596196b. 27.05.2022

Kaupan liitto, (2021), Kauppa luo hyvinvointia Suomeen ja kasvua muille aloille. <https://kauppa.fi/uutishuone/2021/08/12/kauppa-luo-hyvinvointia-suomeen-ja-kasvua-muille-aloille/>. 19.05.2022.

Kaupan liitto, (2022), Menestyvä kauppa hyvinvoiva Eurooppa. <https://kauppa.fi/tavoitteet/menestyva-kauppa-hyvinvoiva-eurooppa/>. 19.05.2022.

Kaupan liitto, (2022), Case verokiila. Palvelutyön verotus näivettää palvelualojen tulevaisuutta. <https://kauppa.fi/tavoitteet/hyvinvointia-kasvua-tukemalla/palvelutyon-verotus-naivettaa-palvelualojen-tulevaisuutta/>. 19.05.2022.

Keskusta, (2019), Eduskuntavaaliohjelma. https://suomenkeskusta-my.sharepoint.com/personal/admin_suomenkeskusta_onmicrosoft_com/_layouts/15/onedrive.aspx?id=%2Fpersonal%2Fadmin%5Fsuomenkeskusta%5Fonmicrosoft%5Fcom%2FDocuments%2FMediaKeskusta%2FOhjelm%2Fvaaliohjelmat%2FSuomen%20arvoisia%20tekoja%20Keskustan%20eduskuntavaaliohjelma%202019%2Epdf&parent=%2Fpersonal%2Fadmin%5Fsuomenkeskusta%5Fonmicrosoft%5Fcom%2FDocuments%2FMediaKeskusta%2FOhjelm%2Fvaaliohjelmat&ga=1. 19.05.2022.

Koont, S., 2011. Sustainable Urban Agriculture in Cuba. <http://search.ebscohost.com.ezproxy.cc.lut.fi/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN= 396618&site=ehost-live>. 08.08.2022.

Korhonen, Johanna, (2022), Miten rakentaa iskunkestävää ja vastustuskykyistä Suomea 60 ehdotusta siitä mitä kansalaisten ja päättäjien pitää nyt tehdä. Maaseudun Sivistysliiton Ajatuspaja Alkion julkaisuja 1/2020, uudistettu 2022.

Kotietu, (2021), Huuskonen, A Kuhmonen, I, Kuhmonen, T. Huoltokyky Suomen ytimenä on oma-varaisuus. https://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/547897/kotietu_osa4.pdf?sequence=1. 06.06.2022.

Kuhmonen, Tuomas&Niittykakangas, Hannu, (2008), Maaseudun Tulevaisuus Ajattelun käsikirja. Maahenki.

Kuisma, Juha, (2019), Keskustalaisuudesta. Maahenki.

Koont 2011. Koont, S 2011, Sustainable Urban Agriculture in Cuba. <http://search.ebscohost.com.ezproxy.cc.lut.fi/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN= 396618&site=ehost-live>. 08.08.2022.

Langenmeyer, J., Madrid-Lopez, C., Mendoza Beltran, A. & Villalba Mendez, G, 2021, Urban agriculture — A necessary pathway towards urban resilience and global sustainability?. Saatavissa: <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2021.104055>. 09.08.2022.

Le Monde, (2022a), Premier conseil des ministres pour l'équipe de Elisabeth Borne le gouvernement veut adopter un projet de loi sur le pouvoir d'achat avant les élections législatives. https://www.lemonde.fr/politique/article/2022/05/23/premier-conseil-des-ministres-pour-l-equipe-d-elisabeth-borne-le-gouvernement-veut-adopter-un-projet-de-loi-sur-le-pouvoir-d-achat-avant-les-elections-legislatives_6127324_823448.html. 23.05.2022.

Le Monde, (2022b), Pesticide: de plus en plus de fruits contaminés. Prés d'un tiers de ceuc produits en Europe présentent des résidus de substance dangereuse pour la santé. 25.05.2022.

Le Monde, (2022c), Pourquoi notre système alimentaire est intenable. 02.06.2022.

Le Parisien, (2021), Investissements étrangers: la France reste le pays le plus attractif d'Europe.

Lepomäki, Elina, (2018), Vapauden voitto. Otava.

Liberal Democrats, (2019), Party Manifesto. <https://www.libdems.org.uk/plan>. 19.05.2022.

Macron, Emmanuel, (2017), Revolution. Skrib.

Mélenchon Jean-luc, (2022), L'avenir en commun. Le Programme l'union populaire. <https://melenchon2022.fr/programme/>. 16.06.2022.

Miettinen, Ville (2021), Pauli Rautiainen: Hyvinvointivaltion tarinassa on irrottauduttava 1970-luvun mielenmaisemasta–merkitsee myös kunnan ja kuntalaisuuden ajattelua uusiksi. <https://kuntalehti.fi/uutiset/paatoksentakko/pauli-rautiainen-hyvinvointivaltion-tarinassa-irrottauduttava-70-luvun-mielenmaisemasta-merkitsee-myos-kuntien-ja-kuntalaisuuden-ajattelua-uusiksi/>. 02.06.2022.

Mikkola, Harri, (2019), The Geostrategic Arctic: Hard Security in the High Nord. <https://www.fiia.fi/julkaisu/the-geostrategic-arctic>. 24.05.2022.

Moilanen, Antti (2022), Millaisia kansalaisia oppilaista tulisi kasvattaa? <https://politiikasta.fi/millaisia-kansalaisia-oppilaista-tulisi-kasvattaa/> . 24.04.2022.

MTV3, (2022), Kymmeniä miljardeja hallinnoiva Ilmarinen aikoo sijoittaa vain hiilineutraalisti: "iso vaikutusvalta". <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/kymmenia-miljardeja-hallinnoiva-ilmari-nen-aikoo-sijoittaa-jatkossa-vain-hiilineutraalisti-iso-vaikutusvalta/8208910>. 08.06.2022.

Outinen, Sami, (2022), Työn joustavuus ja työuran turvaketju. Turvaa joustoille pohjoismaisilla työmarkkinoilla. Raportteja 2/20. Vasemmistofoorumi ry.

Rautaportas, Petteri, (2022), Suomalaisten työaika on Euroopan lyhyimpiä. https://twitter.com/PRautaportas/status/1219512187942776833?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1219512187942776833%7Ctwgr%5E%7Ctwcon%5Esl_&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.verkkouutiset.fi%2Fa%2Fkuva-tyojaista-suomi-koko-euroopan-hannilla%2F . 02.06.2022.

Schellenberger, Michael, (2017), Why renewables can't save the planet? <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=N-yALPEpV4w&feature=share>. 20.06.2022.

SFP.fi. <https://sfp.fi/fi/politiikka/paatokset-ja-poliittiset-ohjelmat/puolueohjelma/>. 30.06.2022.

Sosiaalivakuutus, (2021), Sosiaaliturvan kauneuskilpailu. Osa 7 Näin Pohjolan mallioppilas Tanska Tanska parantaa työllisyyttä. <https://sosiaalivakuutus.fi/sosiaaliturvan-kauneuskilpailu-osa-7-nain-pohjolan-mallioppilas-tanska-parantaa-tyollisyytta/>. 02.04.2022.

Sosiaalivakuutus (2021), Sosiaaliturvan kauneuskilpailu. Osa 5 "Hyvinvointivaltio on kuollut" näin Hollanti teki sosiaaliturvasta osallistavan. <https://sosiaalivakuutus.fi/sosiaaliturvan-kauneuskilpailu-osa-5-hyvinvointivaltio-on-kuollut-%e2%80%92-nain-hollanti-teki-sosiaaliturvasta-osallistavan/> . 08.06.2022.

Tilastokeskus, (2019), Työssäkäyntitilasto. https://www.stat.fi/til/tyokay/2019/03/tyokay_2019_03_2021-10-21_tie_001.fi.html. 29.06.2022.

Tilastokeskus, (2022), Pitkäaikaistyöttömien määrä kasvoi edelleen vuonna 2021. <https://www.stat.fi/julkaisu/cktvhogps28n50b55gb5y44hg>. 23.05.2022.

Ulkoministeriö, (2018), Pohjois-Norjan talous jatkaa kasvuaan työvoimaa tarvitaan. https://um.fi/edustustojen-raportit/-/asset_publisher/W41AhLdTjdag/content/pohjois-norjan-talous-jatkaa-kasvuun-tyovoimaa-tarvitaan/384951. 24.05.2022.

Berqvist Mats, Heisbourg, Francois, Nyberg, Réne, Tiilikainen, Teija, (2016, Arvio Suomen mahdollisen NATO-jäsenyyden vaikutuksista. Ulkoasianministeriö <https://puolustusvoimat.fi/documents/2182700/0/Arvio+Suomen+mahdollisen+Nato-j%C3%A4senyyden+vaikutuksista/bcbb338c-316b-4b78-b5cd-fe439574a768/Arvio+Suomen+mahdollisen+Nato-j%C3%A4senyyden+vaikutuksista.pdf>. 02.06.2022

Vaittinen, Aarni (2021), Kaupunkiviljelyn mahdollisuudet ruokaturvan edistämässä. https://lut-pub.lut.fi/bitstream/handle/10024/163375/Kandidaatinty%C3%B6_Vaittinen_Aarni.pdf?sequence=1. 08.08.2022.

Valtioneuvosto (2019), Luottamuksen ja tasa-arvoisten työmarkkinoiden Suomi. <https://valtioneuvosto.fi/marinin-hallitus/hallitusohjelma/luottamuksen-ja-tasa-arvoisten-tyomarkkinoiden-suomi>. 19.05.2022.

Valtioneuvosto, (2022), Selvitys työehtosopimukseen perustuvan paikallisen sopimisen nykytilasta ja paikallista sopimista edistävistä toimenpiteistä. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162888/TEM_2021_13.pdf?sequence=1&isAllowed=y. 19.05.2022

Venstre, (2022), <https://www.venstre.dk/service/english/domestic-policy>. 19.05.2022.

Venstre, (2022), <https://www.venstre.no/artikkel/2011/08/30/venstre-putting-people-first-2/>. 30.05.2022.

Viherä, Marja-Liisa, (2010), Työn yksilöllinen ja yhteisöllinen merkitys ihmiselle. Teoksessa: Futura (2010). Työn tulevaisuus, Tulevaisuuden tutkimuksen seura ry. 1/2010.

Vihriälä, Vesa (2018), Työmarkkinauudistusten tarve ei ole ohi. <https://www.etla.fi/ajankohtaista/tyomarkkinauudistusten-tarve-ei-ole-ohi/>. 25.05.2022.

Virtanen, Joonatan (2022), Kirja-arvio: talouspolitiikasta tasavaltalaiseksi? Olli Rehnin poliittista ajattelua. https://politiikasta.fi/kirja-arvio-talouspolitiikasta-tasavaltalaiseksi-olli-rehnin-poliittista-ajattelua/?fbclid=IwAR06QQC8nJzXLyM1D77wB6Cco2la9F4u79mY-8C1kTrv_K6tL2023.05.2022.

Väisänen, Pekka, (2022). Ranska on vaarassa lamaantua tämä ratkaisee vaalien toisen kierroksen. <https://www.verkkouutiset.fi/a/nakokulma-ranska-on-vaarassa-lamaantua-tama-ratkaisee-vaalien-toisen-kierroksen/#eace2b54>. 18.06.2022.

Yle, (2018), GPS-häirintä ulottui Lappiin Naton sotaharjoituksen aikana – häirinnästä on epäilty Venäjää. <https://yle.fi/uutiset/3-12328857>. 02.06.2022.

Yle, (2022), Suomi on yksi eniten Venäjän energiasta riippuvaisista EU-maista: professorin mukaan Suomessa on epäonnistuttu omavaraisuudessa, ja sillä voi olla kohta seurauksia. <https://yle.fi/uutiset/3-12328857> 06.06.2022.

Yle, (2017), Jäämeren rata tuo porojen tuhon ja Kiinan tulevaisuuden? Valokuvatarina pelätyn ja toivotun radan varrelta. <https://yle.fi/uutiset/3-9753427>. 09.06.2022.

Vartiainen, Juhana, (2019), Suomalaisen talousajattelun kritiikki. Otava.

Väylävirasto (2022), Saimaan kanava. <https://vayla.fi/vaylista/vesivaylat/kanavat/saimaan-kanava>. 03.06.2022.

Wahlroos, Björn, (2019), Kuinkas tässä näin kävi? Miksi maillamme ei ollut malttia vaurastua? Otava.

Welcome to France, (2021), Annual Report 2021: Foreign investment in France. 16.06.2022.

"Niin kauan, kuin omalla työpanoksellaan ei voi vaurastua ja sosiaaliturva on houkuttelevampi vaihtoehto, kuin työhön tarttuminen, Suomi ei ole aito työn ja yrittämisen yhteiskunta".

Ajatuspaja
Alkio

MAASEUDUN
SIVISTYSLIITTO